

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

27-28 лютого 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

27-28 лютого 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 27-28 лютого 2025 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 91 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються проблеми та перспективи сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	5
<i>Сличко С.В.</i> НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.....	5
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....	7
<i>Балагура С.О.</i> ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	7
<i>Балагура С.О., Ковальчук В.М.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
<i>Костенко Ю.В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ.....	19
<i>Мельник Д.</i> РОЗРОБКА ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ І НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА	21
<i>Мураль А.В., Замасло О.Т.</i> ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	24
<i>Платухін О.Г.</i> ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	26
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	28
<i>Буданова І.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОТРИМАННЯ ЗАГАЛЬНО- ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ	28
<i>Каракуля С.В.</i> ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ ГРИ	32
<i>П'ятикоп І.</i> ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ЗВО:	36
<i>Шаповал Л.П.</i> ПЛАСТИЛІНОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	40
<i>Ян Цзінвень, Химич М.А.</i> РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ.....	43

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	46
<i>Андриєті А.В.</i> ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН	46
<i>Розов В.І.</i> КОМУНІКАТИВНА РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ В УМОВАХ РИЗИКОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ	52
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	54
<i>Крисак І.А.</i> ВЕБСЕРВІС ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАНЬ ТА ТЕСТУВАНЬ....	54
<i>Матей А.А., Онуфрей О.В.</i> ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗПІЗНАВАННЯ ШТУЧНО СТВОРЕНОГО КОНТЕНТУ	58
<i>Часник Д.В.</i> ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВІДВЕДЕННЯ ТЕПЛА ВІД ЕЛЕКТРОННИХ КОМПОНЕНТІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ.....	60
ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ.....	65
<i>Борисенко Н.М., Губенко І.Я.</i> ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИВЧЕННЯ ПРОТИСУДОМНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ.....	65
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	67
<i>Зіненко Н.В.</i> USING ONLINE VIDEO WHILE TEACHING PRACTICAL TRANSLATION TO UNIVERSITY STUDENTS.....	67
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	70
<i>Бодян Д.В.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СМАРТ-КОНТРАКТІВ	70
<i>Журавльова Т.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ (СТ. 438 КК УКРАЇНИ).....	73
<i>Капустіна М.В.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ.....	75
<i>Конончук Б.Р.</i> ПОНЯТТЯ І ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	78
<i>Надієнко О.І.</i> РОЛЬ ФРЕНКА САНДЕРА У ВДОСКОНАЛЕННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕДУР	80
<i>Постна Є.С.</i> АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ	83
<i>Хименко А.О.</i> ГЕНЕЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ...	89

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Сличко Сергій Васильович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

Донецький медичний університет

НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку процесів публічного адміністрування в Україні стикається з низкою беспрецедентних безпекових викликів, які загрожують її територіальній цілісності та національній ідентифікації. Введення воєнного стану в 2022 році в умовах повномасштабного російського вторгнення та триваючої війни проти України значною мірою дестабілізувало державне управління. Не стала винятком і сфера охорони здоров'я. Водночас, зазначені ризики спровокували появу і позитивних тенденцій в публічному адмініструванні – так, наприклад, окупація територій внаслідок повномасштабного вторгнення російських військових сил на територію України викликала необхідність у дистанційній взаємодії між державою та її громадянами. Це посприяло розвитку електронного урядування та появи електронних державних послуг, що в умовах війни значно спростило процеси публічно-сервісного забезпечення, адже більшість послуг стало можливо отримати онлайн за умов наявності засобів зв'язку.

Отримання належних та своєчасних медичних послуг, розвиток публічного адміністрування галуззю охорони здоров'я є, напевно, не менш важливим питанням, ніж електронне урядування, а може й навпаки. Забезпечення населення якісною медичною допомогою протягом триваючої війни є одним із головних завдань сучасної державної політики України. Саме тому сфера охорони здоров'я має стати пріоритетом для процесів реформування та її трансформації.

Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України реформування системи охорони здоров'я не припинялось навіть в умовах повномасштабної війни. Так, за два останніх роки було “завершено інфраструктурний етап реформи, збільшено напрями медичної допомоги, що фінансуються державою, підвищено рівень доступності лікарських засобів для громадян шляхом розширення програми реімбурсації” [1]. Крім того, на початку 2025 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року, якою визначено наступні напрями реформування сфери охорони здоров'я: “сприяння універсальному доступу з боку населення до якісних медичних послуг, інструментів реалізації права на здоров'я та до лікарських засобів; створення і підтримка ціннісного-орієнтованого ставлення населення до здоров'я; відновлення, розвиток та підтримка напрямів, пов'язаних з новими викликами та задоволенням потреб населення під час надзвичайних ситуацій; забезпечення прозорості національної політики у галузі охорони здоров'я та залучення громадянського суспільства до прийняття рішень; забезпечення послідовного розвитку галузі охорони здоров'я з використанням сучасних та деталізованих фактичних даних,

сучасних інструментів планування та кращих світових практик; удосконалення механізму та алгоритмів моніторингу якості надання медичної допомоги; залучення інвестицій, збільшення економічної привабливості та покращення показників економічної ефективності галузі та інші функції суб'єктів публічного адміністрування в сфері охорони здоров'я тощо" [2]. Водночас, урядом визначено, що інтегративним пріоритетом для перелічених напрямів реформування публічного адміністрування в сфері охорони здоров'я є його цифровізація. Крім цього, урядом будуть вживатись заходи щодо підвищення загального рівня якості медицини в Україні, доступу громадян до медичних послуг в умовах війни, а також залучення інвестицій та сприяння кадрового та ресурсного забезпечення.

Таким чином, напрямки публічного адміністрування в галузі охорони здоров'я свідчать про намір уряду досягти такого рівня охорони здоров'я в Україні, який би дав можливість кожній особистості відчувати цінність та значущість власного життя та здоров'я. Отримання зазначених результатів планується завдяки запровадженню інноваційних інструментів цифровізації та автоматизації у процесі публічного адміністрування сфери охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Реформа системи охорони здоров'я триває навіть в умовах повномасштабної війни — Віктор Ляшко. Сайт Міністерства охорони здоров'я України. <https://moz.gov.ua/uk/reforma-sistemi-ohoroni-zdorov%CA%BCja-trivae-navit-v-umovah-povnomasshtabnoi-vijni--viktor-ljashko> (дата звернення 20.02.2025);
2. Стратегія розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D1%80#n52> (дата звернення 25.02.2025);

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Балагура Софія Олександрівна,
студентка Інституту IT та Бізнесу
ОПП Економічна кібернетика*

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Туристична галузь України зазнала значних потрясінь унаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року. Цей конфлікт не лише спричинив гуманітарну кризу, але й суттєво вплинув на економічні сектори, зокрема на туризм. Проте внутрішній туризм в Україні демонструє певну адаптацію до нових умов. Це свідчить про потенціал внутрішнього туризму як засобу підтримки економіки та психологічного відновлення населення в умовах війни [2].

Однак для повноцінного відновлення та розвитку туристичної галузі України необхідно розробити комплексні стратегії, спрямовані на відбудову інфраструктури, забезпечення безпеки туристів та промоцію країни як привабливого туристичного напрямку в післявоєнний період. Це вимагає координації зусиль державних органів, бізнесу та міжнародних партнерів для створення сприятливих умов для відродження туризму в Україні.

Аналіз структури внутрішнього туризму показує, що 54% туристів обирають міський туризм та піші прогулянки, 28,4% надають перевагу екскурсіям до історичних пам'яток, 23,1% віддають перевагу відпочинку на пляжі, а 22,8% беруть участь у подієвому туризмі, включаючи фестивалі та інші культурні заходи [1]. Відповідні дані ілюструють потенціал для розвитку різних напрямів внутрішнього туризму, що може сприяти відновленню сектору у довгостроковій перспективі [4].

На рисунку 1 наведено структурну модель відновлення туристичної галузі України через розвиток внутрішнього туризму.

Рис. 1 - Взаємозв'язок між напрямками внутрішнього туризму та відновленням туристичної галузі України

[створено автором на основі джерел 2-4]

Загалом, внутрішній туризм виступає важливим компенсаторним механізмом для туристичної галузі України, а перспективи його розвитку пов'язані з адаптацією до нових реалій, інтеграцією цифрових технологій та залученням міжнародної підтримки.

Економіко-математична модель прогнозування розвитку туристичного сектору України ґрунтується на сучасних методах аналізу та прогнозування, що дозволяють оцінити динаміку галузі у післявоєнний період. Основою моделювання є економетричний аналіз, який дозволяє оцінити залежність туристичних потоків від ключових факторів, що впливають на галузь.

Державна підтримка є важливим елементом у процесі стимулювання туризму. У 2023 році було запроваджено низку програм субсидування підприємств у сфері туризму, що сприяло поступовій активізації внутрішніх подорожей. Прогнозується, що у 2025–2027 роках фінансова підтримка індустрії зростатиме, що сприятиме розвитку інфраструктури та створенню нових туристичних маршрутів [3].

Для побудови економіко-математичної моделі (формула 1) було використано дані за 2018–2024 роки, включаючи інформацію про кількість внутрішніх туристів, рівень інвестицій у сектор, макроекономічні індикатори та безпекові ризики. Модель має наступний вигляд:

$$T_t = \alpha + \beta_1 BR_t + \beta_2 ME_t + \beta_3 DP_t + \beta_4 ITD_t + \beta_5 INV_t + \epsilon_t \quad (1)$$

де:

T_t – прогнозований туристичний потік,

BR_t – рівень безпекових ризиків,

ME_t – макроекономічний стан, виражений через ВВП та інфляцію,

DP_t – обсяг державної підтримки,

ITD_t – частка внутрішнього туризму,

INV_t – інвестиції у сектор,

α – константа моделі, а $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ - коефіцієнти впливу змінних.

ϵ_t – випадкова похибка моделі.

Розрахунок сценаріїв відновлення туристичної галузі проведено на основі статистичних даних та прогнозних оцінок. Оптимістичний сценарій передбачає, що до 2027 року рівень безпеки в країні значно покращиться, ВВП зросте на 15% від поточного рівня, а державна підтримка залишатиметься стабільною.

Для візуалізації прогнозу наведено графік, який демонструє очікувану динаміку розвитку галузі за різними сценаріями. Дані таблиці підтверджують тенденцію до поступового відновлення туристичного сектору у разі стабілізації економіки та покращення рівня безпеки [5].

Використання економіко-математичних методів у прогнозуванні дозволяє здійснювати обґрунтовані оцінки динаміки галузі та коригувати політику розвитку туризму відповідно до актуальних викликів.

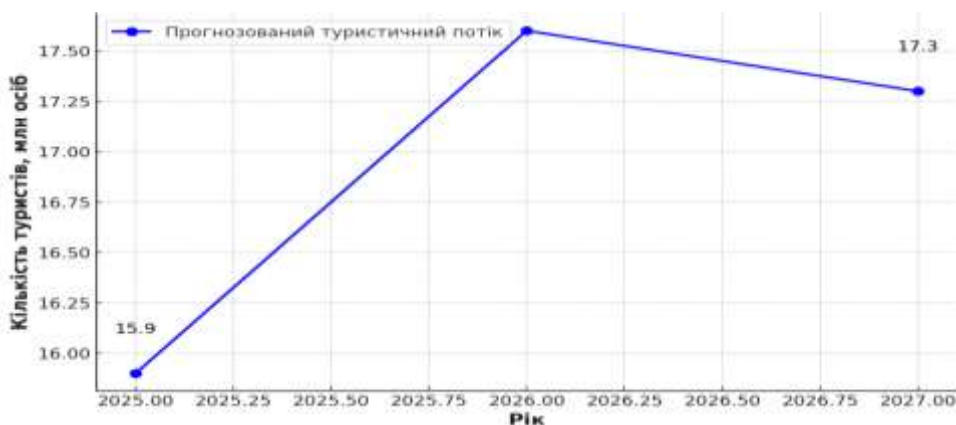

Рис. 2 - Прогноз відновлення туристичної галузі України

Ці результати свідчать, що відновлення туристичної галузі є можливим за умови стабільного економічного зростання, активного розвитку внутрішнього туризму та залучення міжнародних інвестицій.

Проведені дослідження свідчать, що ефективна стратегія розвитку туристичної галузі України повинна базуватися на багатовекторному підході, що враховує макроекономічні фактори, безпекові ризики, державну політику та інноваційні технології. Відновлення галузі залежатиме від швидкості стабілізації безпекової ситуації, рівня фінансування державних програм та готовності підприємств адаптуватися до нових реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державне агентство розвитку туризму України. (2023). Скільки українців подорожує країною під час війни. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/skilki-ukrayinciv-podorozhuie-krayinoyu-pid-chas-viyni>.
2. Костинець, Ю. В., Костинець, В. В., Шевченко, О. О. (2023). Розвиток туризму України в умовах війни. Економіка та суспільство, 3, 51-57. URL: <https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/03/3.23.topic-luliia-V.-Kostynets-Valeriia-V.-Kostynets-Oleh-O.-Shevchenko-51-57.pdf>.
3. Малюта, Л., Королюк, С. (2023). Війна як причина зміни туристичного потенціалу України: аналіз організаційно-економічних заходів із відновлення внутрішнього туризму. Галицький економічний вісник, 6(85), 139-145. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/85/1244.pdf>.
4. Мамчин, М., Демко, М., Михаць, С. (2023). Дослідження впливу військового стану на туристичну діяльність в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки, 330(3), 330-335. URL: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/194>.
5. Ширкова, Л. (2023). Вплив війни в Україні на туризм: аналіз наслідків та нові функції галузі. Туризмознавчі студії. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/shyrkova.htm.

Балагура Софія Олександрівна,
студентка Інституту IT та Бізнесу
ОПП Економічна кібернетика
Ковальчук Віталій Миколайович,
викладач кафедри економіко-математичного
моделювання та інформаційних технологій,
Національний університет «Острозька академія»

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Туристична галузь України зазнала значних потрясінь унаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року. Цей конфлікт не лише спричинив гуманітарну кризу, але й суттєво вплинув на економічні сектори, зокрема на туризм. До війни туризм був важливою складовою економіки України, сприяючи створенню робочих місць, розвитку інфраструктури та залученню іноземних інвестицій. Однак воєнні дії призвели до різкого скорочення туристичних потоків, закриття підприємств та втрати робочих місць у цій сфері.

За даними Всесвітньої туристичної організації, у перші пів року війни кількість авіарейсів у країнах Східної Європи значно зменшилася, що свідчить про негативний вплив конфлікту на регіональний туризм [1, с 23]. Зокрема, в Україні надходження від туристичної галузі до державного бюджету скоротилися у 2022 році на понад 30% [4, с 12-15]. Це зумовлено зменшенням кількості туристів, закриттям туристичних об'єктів та загальною нестабільністю в країні.

Війна також призвела до руйнування туристичної інфраструктури, зокрема готелів, ресторанів та культурних пам'яток, що ускладнює відновлення галузі навіть після завершення бойових дій [6].

Крім того, значна частина природних та культурних ресурсів опинилася в зоні бойових дій або під окупацією, що обмежує доступ до них та знижує туристичну привабливість регіонів.

Попри ці виклики, внутрішній туризм в Україні демонструє певну адаптацію до нових умов. Зокрема, зросла популярність оздоровчих, реабілітаційних та психологічних турів, а також короткострокових подорожей у відносно безпечні регіони [8, с 5]. Це свідчить про потенціал внутрішнього туризму як засобу підтримки економіки та психологічного відновлення населення в умовах війни.

Однак для повноцінного відновлення та розвитку туристичної галузі України необхідно розробити комплексні стратегії, спрямовані на відбудову інфраструктури, забезпечення безпеки туристів та промоцію країни як привабливого туристичного напрямку в післявоєнний період. Це вимагає координації зусиль державних органів, бізнесу та міжнародних партнерів для створення сприятливих умов для відродження туризму в Україні.

Мета і завдання дослідження - розробка економічної моделі прогнозування розвитку туристичної галузі України в умовах воєнного стану, враховуючи ключові макро- та мікроекономічні фактори, що впливають на галузь, а також оцінка перспектив її відновлення та зростання після завершення бойових дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем та особливостей розвитку туристичної галузі України в умовах воєнного стану ґрунтується на значних наукових напрацюваннях, що висвітлюють як загальні тенденції, так і конкретні економічні механізми адаптації галузі до сучасних викликів. У науковій літературі містяться комплексні дослідження, спрямовані на аналіз макроекономічних чинників, що впливають на туристичний сектор, та застосування математичних моделей для прогнозування його розвитку.

Значний внесок у цю сферу зробили Мамчин, Демко та Михаць, які у своїй роботі здійснили комплексний аналіз впливу воєнного стану на туристичну діяльність в Україні, виокремили основні фактори, що визначають зміну туристичних потоків, та окреслили нові тенденції, що формують додаткові можливості для подальшого розвитку галузі [1].

Подальші дослідження Костинця, Костинець та Шевченка доповнили цю концепцію шляхом детального розгляду змін у діяльності туристичних підприємств, зокрема процесів закриття частини компаній та їхньої переорієнтації на волонтерську діяльність, а також аналізу перспектив відновлення туристичного бізнесу після завершення війни [2]. Важливу роль відіграють також дослідження Малюти та Королюка, які акцентують увагу на зміні туристичного потенціалу України та пропонують організаційно-економічні заходи щодо відновлення внутрішнього туризму, включаючи розвиток оздоровчих і реабілітаційних подорожей у безпечні регіони країни [3].

Роботи Бойко, Горожанкіної та Грушки дають змогу глибше зрозуміти тенденції трансформації туристичної галузі у період воєнного стану, зокрема зменшення обсягів туристичних потоків і переформатування туристичних послуг відповідно до нових соціальних потреб, включаючи психологічний туризм і філантуризм [4]. Дослідження Ширкової, присвячене аналізу наслідків війни для туристичної галузі, розглядає адаптацію підприємств до нових умов, а також перспективи відновлення та подальшого розвитку туризму в Україні після завершення бойових дій [5].

Актуальним аспектом наукової дискусії є необхідність застосування кібернетичних підходів до моделювання процесів розвитку туристичної галузі, що дозволяє здійснювати точніші прогнози та оптимізувати стратегії відновлення сектору. Використання методів математичного моделювання, економетричного аналізу, нейронних мереж та системного аналізу в дослідженні туристичної галузі України є перспективним напрямом розвитку сучасної економічної науки.

В умовах воєнного стану значного значення набувають інструменти цифрової трансформації, які сприяють швидшому відновленню індустрії шляхом розвитку віртуального туризму, автоматизації маркетингових стратегій та створення прогнозних аналітичних моделей, що враховують багатфакторний вплив зовнішнього середовища.

Комплексне поєднання класичних економічних підходів та сучасних кібернетичних методів прогнозування розвитку туристичної галузі України дозволяє отримати більш точні оцінки майбутніх тенденцій і визначити найефективніші шляхи відновлення сектору у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Туристична галузь України в умовах воєнного стану зазнала суттєвих змін, що призвело до переорієнтації основних потоків та появи нових тенденцій у внутрішньому туризмі. Внутрішній туризм став компенсаторним механізмом для підтримки туристичного сектору, дозволяючи хоча б частково зменшити негативні наслідки війни. За даними Державного агентства розвитку туризму України, понад 45%

опитаних громадян подорожували країною після початку війни, що свідчить про стійкий інтерес до внутрішніх подорожей, незважаючи на безпекові ризики [7].

Аналіз структури внутрішнього туризму показує, що 54% туристів обирають міський туризм та піші прогулянки, 28,4% надають перевагу екскурсіям до історичних пам'яток, 23,1% віддають перевагу відпочинку на пляжі, а 22,8% беруть участь у подієвому туризмі, включаючи фестивалі та інші культурні заходи [9]. Відповідні дані ілюструють потенціал для розвитку різних напрямів внутрішнього туризму, що може сприяти відновленню сектору у довгостроковій перспективі.

Оздоровчий туризм набуває особливого значення в умовах війни, оскільки він сприяє відновленню фізичного та психоемоційного стану населення. Закарпатська область, яка володіє унікальними природно-лікувальними ресурсами, є прикладом регіону, що активно розвиває цей напрямок.

Значний попит на санаторно-курортне лікування пояснюється потребою у реабілітації військовослужбовців та переселенців, що постраждали від воєнних дій [9].

Реабілітаційний туризм тісно пов'язаний із оздоровчим, однак він має свою специфіку, зокрема орієнтацію на психологічну та соціальну реабілітацію. Війна значно вплинула на психоемоційний стан українців, що створило попит на спеціалізовані програми відпочинку з акцентом на психологічну підтримку. Центри реабілітації, що діють у різних регіонах країни, активно розвивають туристичні послуги, спрямовані на реабілітацію військових, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих від воєнних дій [6].

Військовий туризм, або так звані «тури війни», також формується як окремий напрямок. Значний інтерес до відвідування місць воєнних подій спостерігається серед іноземних туристів, які хочуть побачити наслідки війни на власні очі. Такі локації, як Буча, Ірпінь та Гостомель, стають місцями екскурсій, спрямованих на привернення міжнародної уваги до злочинів, скоєних під час війни [5]. Попри дискусійність цього напрямку, військовий туризм може стати інструментом донесення правди про війну та сприяти міжнародній підтримці України.

Цифрові технології відіграють ключову роль у підтримці та відновленні туристичної галузі. Використання онлайн-платформ для бронювання, віртуальних турів та цифрового маркетингу дозволяє підприємствам адаптуватися до нових умов. Крім того, цифровізація сприяє підвищенню рівня безпеки туристів через впровадження систем сповіщення та навігації в реальному часі [6].

У післявоєнний період очікується подальший розвиток внутрішнього туризму, особливо у сегментах оздоровчих і реабілітаційних послуг. Інвестиції в туристичну інфраструктуру, цифрові технології та розробка нових туристичних продуктів, відповідно до змінених потреб споживачів, стануть ключовими факторами відновлення галузі.

Таблиця 1 містить розподіл основних напрямів внутрішнього туризму серед українців у період війни.

Таблиця 1

Розподіл туристичних напрямів серед українців (%)

Напрямок внутрішнього туризму	Відсоток туристів (%)
Міський туризм і піші прогулянки	54
Історичні пам'ятки та музеї	28,4
Відпочинок на пляжі	23,1
Подієвий туризм	22,8

Напрямок внутрішнього туризму	Відсоток туристів (%)
Гастрономічний туризм	21,8
Активний відпочинок	16
Екотуризм	11
Рекреаційний туризм	9

Джерело: Державне агентство розвитку туризму України [6].

На рисунку 1 наведено структурну модель відновлення туристичної галузі України через розвиток внутрішнього туризму.

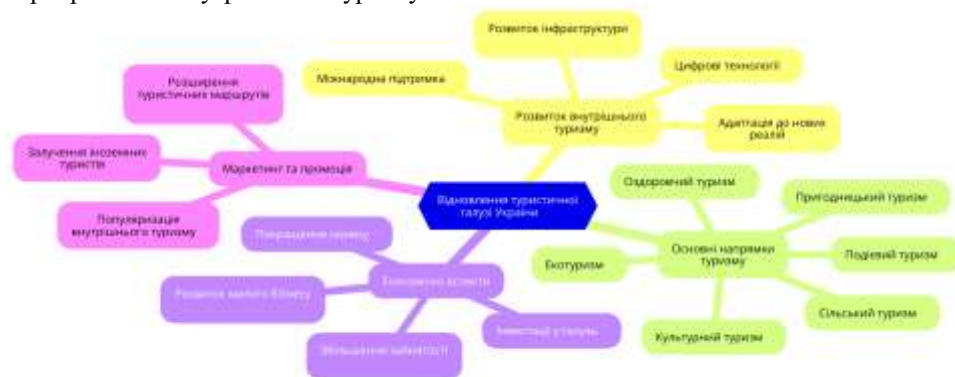

Рис. 1 - Взаємозв'язок між напрямками внутрішнього туризму та відновленням туристичної галузі України

[створено автором на основі джерел 5-7]

Загалом, внутрішній туризм виступає важливим компенсаторним механізмом для туристичної галузі України, а перспективи його розвитку пов'язані з адаптацією до нових реалій, інтеграцією цифрових технологій та залученням міжнародної підтримки.

Економіко-математична модель прогнозування розвитку туристичного сектору України ґрунтується на сучасних методах аналізу та прогнозування, що дозволяють оцінити динаміку галузі у післявоєнний період. Вибір математичної моделі обумовлений необхідністю врахування багатофакторного впливу та визначення найімовірніших сценаріїв розвитку, зважаючи на макроекономічні умови, рівень безпеки та державну підтримку. В умовах високої невизначеності застосування класичних економетричних методів у поєднанні з алгоритмами машинного навчання та елементами динамічного моделювання є доцільним для отримання точніших прогнозів.

Основою моделювання є економетричний аналіз, який дозволяє оцінити залежність туристичних потоків від ключових факторів, що впливають на галузь. У якості змінних, що визначають розвиток туристичного сектору, використано рівень безпеки, макроекономічні показники та державну підтримку. Рівень безпеки, виражений через індекс стабільності регіонів, є критичним фактором, оскільки від нього залежить рішення туристів щодо відвідування тієї чи іншої місцевості. У період активних бойових дій у 2022 році цей показник був на найнижчому рівні, що призвело до падіння туристичних потоків на 74% порівняно з довоєнним періодом. У 2023 році спостерігалася часткове відновлення, проте рівень безпеки залишався основним стримуючим фактором.

Макроекономічні показники, зокрема валовий внутрішній продукт та інфляція, визначають купівельну спроможність населення та можливість здійснення подорожей. За даними Державної служби статистики України, у 2022 році ВВП скоротився на 29,1%, що спричинило зниження внутрішніх туристичних потоків.

Прогнозні дані свідчать, що у 2025 році економіка почне демонструвати стабільне зростання на рівні 3,2–3,5% щорічно, що створить передумови для відновлення туристичної галузі. Інфляційний фактор також відіграє значну роль, адже підвищення цін на транспорт, готельні послуги та харчування може уповільнити темпи відновлення.

Державна підтримка є важливим елементом у процесі стимулювання туризму. У 2023 році було запроваджено низку програм субсидування підприємств у сфері туризму, що сприяло поступовій активізації внутрішніх подорожей. Прогнозується, що у 2025–2027 роках фінансова підтримка індустрії зростатиме, що сприятиме розвитку інфраструктури та створенню нових туристичних маршрутів.

Для побудови економіко-математичної моделі було використано дані за 2018–2024 роки, включаючи інформацію про кількість внутрішніх туристів, рівень інвестицій у сектор, макроекономічні індикатори та безпекові ризики. Модель має наступний вигляд:

$$T_t = \alpha + \beta_1 BR_t + \beta_2 ME_t + \beta_3 DP_t + \beta_4 ITD_t + \beta_5 INV_t + \epsilon_t$$

де:

T_t – прогнозований туристичний потік,

BR_t – рівень безпекових ризиків,

ME_t – макроекономічний стан, виражений через ВВП та інфляцію,

DP_t – обсяг державної підтримки,

ITD_t – частка внутрішнього туризму,

INV_t – інвестиції у сектор,

α – константа моделі, а $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ – коефіцієнти впливу змінних.

ϵ_t – випадкова похибка моделі.

Розрахунок сценаріїв відновлення туристичної галузі проведено на основі статистичних даних та прогнозних оцінок.

Оптимістичний сценарій передбачає, що до 2027 року рівень безпеки в країні значно покращиться, ВВП зросте на 15% від поточного рівня, а державна підтримка залишатиметься стабільною. Це дозволить відновити туристичний потік до рівня 18 млн осіб, що відповідає довоєнним показникам.

Реалістичний сценарій передбачає повільніше відновлення, де головним чинником є поступове покращення економічної ситуації та нарощення інвестицій у сектор. За таких умов кількість туристів досягне 16 млн осіб у 2027 році. У межах песимістичного сценарію, який враховує збереження високих безпекових ризиків та низький рівень інвестицій, прогнозується, що до 2027 року туристичний потік складе лише 14 млн осіб, що на 30% менше від довоєнних показників.

Для візуалізації прогнозу наведено графік, який демонструє очікувану динаміку розвитку галузі за різними сценаріями. Дані таблиці підтверджують тенденцію до поступового відновлення туристичного сектору у разі стабілізації економіки та покращення рівня безпеки.

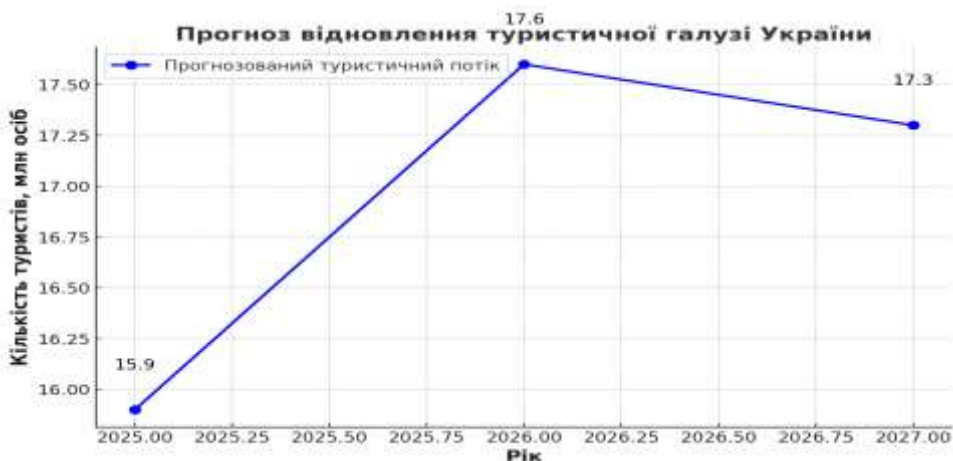

Рис. 2 - Прогноз відновлення туристичної галузі України

Ці результати свідчать, що відновлення туристичної галузі є можливим за умови стабільного економічного зростання, активного розвитку внутрішнього туризму та залучення міжнародних інвестицій.

Використання економіко-математичних методів у прогнозуванні дозволяє здійснювати обґрунтовані оцінки динаміки галузі та коригувати політику розвитку туризму відповідно до актуальних викликів.

Стимулювання розвитку туристичної галузі України в умовах війни та післявоєнного відновлення потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку підприємств, активне впровадження сучасних технологій та залучення інвестицій. Державні ініціативи повинні бути спрямовані на створення сприятливих умов для відновлення туристичної інфраструктури, стимулювання внутрішнього туризму та формування позитивного іміджу України як безпечної та привабливої туристичної дестинації.

Важливим напрямком державної політики є розробка фінансових механізмів підтримки підприємств туристичного сектору. У період війни значна частина готельно-ресторанного бізнесу та туристичних агентств зазнала значних збитків, тому необхідно передбачити механізми надання податкових пільг, грантового фінансування та субсидій для підприємств, що відновлюють свою діяльність. На державному рівні має бути запроваджено програми страхування інвестицій у туристичну галузь, що дозволить мінімізувати ризики для потенційних вкладників та сприятиме активізації інвестиційної діяльності.

Не менш важливим аспектом є цифровізація туристичного ринку, яка дозволяє підвищити ефективність роботи підприємств, покращити досвід туристів та оптимізувати бізнес-процеси. Використання сучасних інформаційних технологій, включаючи штучний інтелект, великі дані та блокчейн-технології, дає змогу аналізувати туристичні потоки, прогнозувати попит та автоматизувати взаємодію між туристами та операторами ринку. Створення інтегрованої цифрової платформи для управління туристичними ресурсами дозволить централізовано координувати потоки туристів, забезпечувати їхню безпеку та покращувати доступність туристичних послуг.

Стратегії залучення інвестицій у сферу туризму мають базуватися на партнерстві між державою та приватним сектором, а також активній міжнародній співпраці.

Одним із перспективних напрямів є розвиток туристичних кластерів, які об'єднують туристичні підприємства, транспортні компанії, заклади громадського харчування та культурні установи. Такий підхід сприяє підвищенню конкурентоспроможності туристичної галузі, створенню робочих місць та розвитку регіональної економіки.

Міжнародна співпраця є ключовим фактором успішного відновлення туристичної галузі України. Участь у міжнародних туристичних виставках, співпраця з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня туристична організація (UNWTO), сприятиме залученню інвесторів, розширенню ринку туристичних послуг та відновленню довіри до України як безпечного туристичного напрямку. Запровадження спільних програм з європейськими країнами у сфері екотуризму, культурного туризму та реабілітаційного туризму дозволить створити унікальні пропозиції для міжнародних відвідувачів та сприятиме інтеграції України у світовий туристичний ринок.

З огляду на сучасні виклики, головними пріоритетами розвитку туристичного сектору є комплексна державна підтримка підприємств, активне впровадження цифрових технологій, залучення інвестицій та міжнародна співпраця. Виконання цих заходів дозволить відновити туристичну галузь, підвищити її конкурентоспроможність та створити умови для сталого розвитку в післявоєнний період.

Висновки. Дослідження розвитку туристичної галузі України в умовах війни та післявоєнного періоду дозволило виявити ключові закономірності та визначити основні напрями її відновлення. Війна спричинила значні руйнування туристичної інфраструктури, масове зменшення туристичних потоків та різке падіння доходів підприємств галузі. Водночас, внутрішній туризм став компенсаторним механізмом, що дозволяє підтримувати економічну активність у сфері туризму навіть за умов нестабільності. Проведений аналіз підтвердив, що успішність відновлення галузі залежить від рівня безпеки, макроекономічної ситуації, державної політики підтримки туризму та залучення інвестицій.

Економічні наслідки війни безпосередньо позначилися на туристичному секторі через зниження споживчої спроможності населення, що спричинило суттєве скорочення внутрішнього попиту на туристичні послуги. У 2022 році падіння туристичних потоків сягнуло 74% порівняно з довоєнним рівнем, що підтверджується статистичними даними Державної служби статистики України. Однак у 2023 році внутрішній туризм почав демонструвати ознаки поступового відновлення, що обумовлено стабілізацією безпекової ситуації в окремих регіонах та активними державними ініціативами з підтримки внутрішніх подорожей. Аналіз поведінкових моделей туристів показав, що у післявоєнний період значну роль відіграватимуть оздоровчий, реабілітаційний та культурно-історичний туризм, які набувають актуальності в контексті соціально-економічного відновлення країни.

Важливим завданням дослідження було моделювання майбутнього розвитку галузі. Для цього була розроблена економіко-математична модель, що враховує вплив безпекових ризиків, макроекономічних показників, рівня державної підтримки, частки внутрішнього туризму та рівня інвестицій. Використання економетричних методів дозволило сформулювати прогностичні сценарії розвитку туристичної галузі на період 2025–2027 років. Оптимістичний сценарій передбачає стабілізацію ситуації та швидке економічне

відновлення, що дасть змогу досягти рівня 18 млн внутрішніх туристів до 2027 року. Реалістичний сценарій, що базується на поступовому покращенні економічних та безпекових умов, передбачає зростання до 16–17 млн туристів. У межах песимістичного сценарію, що враховує високі безпекові ризики та обмежену інвестиційну активність, очікується, що туристичний потік не перевищить 14 млн осіб до 2027 року.

Проведене дослідження також засвідчило необхідність розробки комплексної стратегії підтримки туристичної галузі, що включає державні ініціативи, впровадження цифрових технологій та активну інвестиційну політику.

Державна підтримка повинна зосереджуватися на податкових пільгах для туристичних підприємств, грантових програмах відновлення інфраструктури та стимулюванні внутрішнього туризму через розвиток спеціалізованих туристичних продуктів. Особливе значення має цифровізація туристичної індустрії, яка включає створення інтегрованих платформ для бронювання, впровадження мобільних додатків для туристів та використання великих даних для прогнозування попиту.

Залучення інвестицій є ключовим елементом відновлення галузі, оскільки більшість туристичних підприємств в умовах війни зазнали значних фінансових втрат і потребують додаткових капіталовкладень. Інвестиційна стратегія має включати механізми державно-приватного партнерства, страхування ризиків для міжнародних інвесторів та активну участь України у міжнародних туристичних програмах і форумах. Важливу роль відіграє співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та фондами, що можуть надати додаткові ресурси для відновлення туристичної інфраструктури.

Отримані результати дослідження свідчать, що ефективна стратегія розвитку туристичної галузі України повинна базуватися на багатовекторному підході, що враховує макроекономічні фактори, безпекові ризики, державну політику та інноваційні технології. Відновлення галузі залежатиме від швидкості стабілізації безпекової ситуації, рівня фінансування державних програм та готовності підприємств адаптуватися до нових реалій. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на аналізі поведінкових змін серед туристів, оцінці ефективності державних програм підтримки та визначенні оптимальних стратегій цифрової трансформації туристичної індустрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мамчин, М., Демко, М., Михаць, С. (2023). Дослідження впливу військового стану на туристичну діяльність в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки, 330(3), 330-335. URL: <https://heraldes.khmnmu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/194>.
2. Костинець, Ю. В., Костинець, В. В., Шевченко, О. О. (2023). Розвиток туризму України в умовах війни. Економіка та суспільство, 3, 51-57. URL: <https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/03/3.23.topic-Iuliia-V.-Kostynets-Valeriia-V.-Kostynets-Oleh-O.-Shevchenko-51-57.pdf>.
3. Малота, Л., Королюк, С. (2023). Війна як причина зміни туристичного потенціалу України: аналіз організаційно-економічних заходів із відновлення внутрішнього туризму. Галицький економічний вісник, 6 (85), 139-145. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/85/1244.pdf>.

4. Бойко, З. В., Горожанкіна, Н. А., Грушка, В. В. (2023). Тенденції розвитку туризму в Україні в умовах воєнного часу. Економіка та суспільство, 59, 64-70. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3343/3270/>.
5. Ширкова, Л. (2023). Вплив війни в Україні на туризм: аналіз наслідків та нові функції галузі. Туризмознавчі студії. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/shyrkova.htm.
6. Державне агентство розвитку туризму України. (2023). Скільки українців подорожує країною під час війни. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/skilki-ukrayinciv-podorozhuie-krayinoyu-pid-chas-viyuni>.
7. Суспільне. (2023). Подорожі під час війни: понад 50% українців не їздили в інші регіони. URL: <https://suspilne.media/culture/570361>.
8. Dspace PUET. (2023). Лікувальний туризм в Україні. URL: <https://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11644/3>.
9. Національний університет охорони здоров'я України. (2023). Роль реабілітаційного туризму в умовах війни. URL: <https://rehab-tourism.com.ua/articles/ukraine-war>.
10. The Times. (2023). Foreigners pay to visit the horrors of Bucha on Ukraine war tours. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/foreigners-pay-to-visit-the-horrors-of-bucha-on-ukraine-war-tours>.
11. Tourism Digital Trends. (2023). Використання цифрових технологій у туризмі під час війни. URL: <https://tourism-digital.com/tech-trends>.
12. Туризм під час війни - як галузь виживає та готується до відновлення. (2023). Kyivstar Business Hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotyetsya-do-vidnovlennya>.

Костенко Ю.В.
аспірант

*ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Київ*

ПЕРСПЕКТИВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Сільське господарство України є однією з ключових галузей національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, експортний потенціал та економічний розвиток держави. Завдяки родючим чорноземам, сприятливому клімату та розвинутій аграрній інфраструктурі країна посідає одне з провідних місць серед світових експортерів агропродукції. Проте для забезпечення стійкої конкурентоспроможності українських сільськогосподарських підприємств на міжнародних ринках необхідно враховувати низку факторів, серед яких інноваційний розвиток, відповідність міжнародним стандартам, фінансова стійкість галузі та вплив військових дій на економіку країни [3, с. 218].

Інноваційні технології та цифровізація аграрного виробництва відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України на міжнародних ринках. Впровадження методів точного землеробства, автоматизованих систем управління господарською діяльністю та використання технологій штучного інтелекту дозволяє значно підвищити ефективність агровиробництва. Аналіз великих даних (Big Data) сприяє прогнозуванню врожайності, оптимізації витрат на добрива, зрошення та засоби захисту рослин, що не лише знижує виробничі витрати, а й покращує екологічну сталість виробництва. Використання сенсорних мереж та IoT-рішень дає змогу здійснювати моніторинг стану ґрунтів і посівів у режимі реального часу, що сприяє оперативному прийняттю управлінських рішень [1].

Додатково, технології smart farming, зокрема агродрони, автоматизовані трактори та роботизовані системи збору врожаю, забезпечують зниження залежності від людського фактора та підвищують продуктивність сільськогосподарських операцій. Інтеграція блокчейн-технологій у логістичні процеси сприяє забезпеченню прозорості постачання продукції, підтвердженню її походження та дотриманню міжнародних стандартів сертифікації. Це, у свою чергу, підвищує довіру до української агропродукції на міжнародному ринку та відкриває нові можливості для експорту. Цифровізація аграрного виробництва є стратегічним напрямом розвитку галузі, що сприяє її інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості та зміцненню позицій України як одного з провідних світових агроекспортерів [2, с. 52–53].

Доступ до міжнародних ринків для української сільськогосподарської продукції значною мірою визначається відповідністю міжнародним стандартам якості та безпечності. Основними вимогами для експорту до Європейського Союзу є дотримання стандартів ЄС щодо якості продукції, системи аналізу небезпек і критичних контрольних точок (НАССР), а також міжнародних сертифікацій ISO. Додатково, зростає попит на

органічну продукцію, що вимагає відповідності сертифікаціям на кшталт EU Organic, USDA Organic та GlobalG. A.P. Впровадження таких стандартів є необхідним не лише для розширення експортних можливостей, а й для підвищення довіри до української агропродукції на міжнародному ринку. Водночас відповідність міжнародним стандартам потребує значних інвестицій у контроль якості, технічну модернізацію та управління виробничими процесами, що може бути викликом для малих і середніх агропідприємств [1].

Торговельні бар'єри також залишаються значним чинником, що впливає на експортні можливості. Українські агровиробники стикаються з митними обмеженнями, квотами, а також ризиками, пов'язаними із санкційною політикою окремих держав. Водночас угоди про вільну торгівлю, такі як Угода про асоціацію з ЄС, відкривають нові можливості для розширення ринків збуту. З огляду на геополітичні виклики, Україна активно працює над диверсифікацією експорту, орієнтуючись не лише на Європейський Союз, а й на країни Азії, Африки та Близького Сходу, де спостерігається високий попит на агропродукцію. Розвиток експортної політики, спрямований на збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, а також посилення логістичної інфраструктури, сприятиме зміцненню позицій українських сільськогосподарських підприємств на міжнародних ринках.

Фінансова стійкість та інвестиції відіграють ключову роль у конкурентоспроможності українських аграрних підприємств. Державна підтримка, грантове фінансування, пільгове кредитування та міжнародні інвестиції сприяють розвитку галузі та її інтеграції у світову економіку. Водночас макроекономічні чинники, як-от валютні коливання, інфляція та податкова політика, впливають на рентабельність агровиробництва. Додатковим викликом є наслідки війни: руйнування інфраструктури, мінування полів, скорочення виробничих потужностей та експортні обмеження. Відновлення галузі потребує міжнародної підтримки, реінтеграції у глобальні ринки та інвестицій у розмінування й відбудову [3, с. 220].

Таким чином, перспективи конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств України на міжнародних ринках значною мірою залежать від здатності галузі адаптуватися до сучасних викликів та використовувати можливості глобалізованої економіки. Впровадження інноваційних технологій, забезпечення відповідності міжнародним стандартам, розширення ринків збуту та зміцнення фінансової стійкості є основними напрямками, що сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності українського аграрного сектору та його сталому розвитку у довгостроковій перспективі, навіть в умовах воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кваша С., Павленко О., Вакуленко, В. Конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. Економіка та суспільство. 2024. №68: веб-сайт. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5072> (дата звернення: 12.02.2025). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198>.

2. Томчук О. В., Поліщук Н. О. Проблеми конкурентоспроможності аграрних підприємств України під час воєнного стану. Економіка і організація управління. 2023. № 4 (52). С. 49–58.

3. Цебро Я. Управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: виклики та шляхи вирішення. Підприємництво та інновації. 2024. №32. С. 217–221. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.33>.

*Діана Мельник,
здобувач вищої освіти ОС «бакалавр»,
спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Вінниця*

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ І НЕВИЗНАЧЕНОСТІ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах, для створення надійної системи безпеки в закладі готельного та ресторанного бізнесу, потрібен комплексний підхід. Це означає використання різних методів та заходів для прогнозування та уникнення надзвичайних ситуацій, а також швидкого реагування на них. Тільки такий підхід дозволить закладу індустрії гостинності гарантувати безпеку для всіх гостей і створити позитивний імідж закладу.

З початком війни в 2022 році до цих проблем додалися питання фізичної безпеки, оперативного реагування на загрози та евакуації. Розробка стратегій та заходів безпеки для закладів готельного та ресторанного бізнесу стала першочерговим завданням у цих умовах. Зважаючи на складність ситуації, важливо приділити увагу всім аспектам безпеки, починаючи від захисту персоналу і закінчуючи захистом даних та інформації. Однією з ключових складових безпеки є ретельне планування та впровадження ефективних стратегій захисту від можливих загроз [1].

Для цього необхідно проаналізувати потенційні ризики, визначити уразливі точки та розробити відповідні заходи. Запровадження систем відслідковування та контролю за входами-виходами може допомогти у запобіганні проникненню небажаних осіб. При цьому необхідно забезпечити готель або ресторан необхідним обладнанням та засобами зв'язку для швидкого реагування на можливі загрози.

Співпраця з місцевими правоохоронними органами та експертами з безпеки може стати важливим елементом у виявленні потенційних небезпек та розробці ефективних заходів безпеки. Крім того, важливо проводити регулярні тренування персоналу щодо дій в екстрених ситуаціях та підвищувати обізнаність персоналу та гостей щодо процедур безпеки. Узгодженість планів евакуації з місцевими владними органами може забезпечити ефективну координацію дій у разі надзвичайних подій. В цій складній ситуації важливо залишатися впевненими в ефективності своїх заходів безпеки та готовності до дій у будь-який момент.

Необхідно мати оптимізований план управління в період воєнного стану. На рисунку 1 представлено ефективні рішення які підвищують ефективність заходів безпеки закладів готельного та ресторанного бізнесу під час війни. Таким чином, запропоновані рішення сприятимуть значному покращенню управління, щоб забезпечити безпеку та ефективність функціонування, а також задоволення безпекових потреб клієнтів та персоналу.

Уважливо відмітити, що умови війни створюють значні труднощі для розвитку закладів готельного та ресторанного бізнесу. Нестабільна ситуація та загроза безпеки

ускладнюють здійснення будь-яких дій, включаючи функціонування бізнесу. Зміни в політичному та соціальному середовищі можуть призвести до зниження туристичного потоку та збитків у сфері гостинності. Крім того, зростаючі витрати на забезпечення безпеки та заходи захисту можуть значно обтяжити фінансовий стан закладу.

Військові дії та обмеження руху можуть призвести до скорочення обсягів послуг та зменшення обігу клієнтів. Такі умови вимагають від керівництва закладів готельного та ресторанного бізнесу надзвичайної уваги до стратегічного планування та пошуку інноваційних рішень для виживання та подальшого розвитку [3].

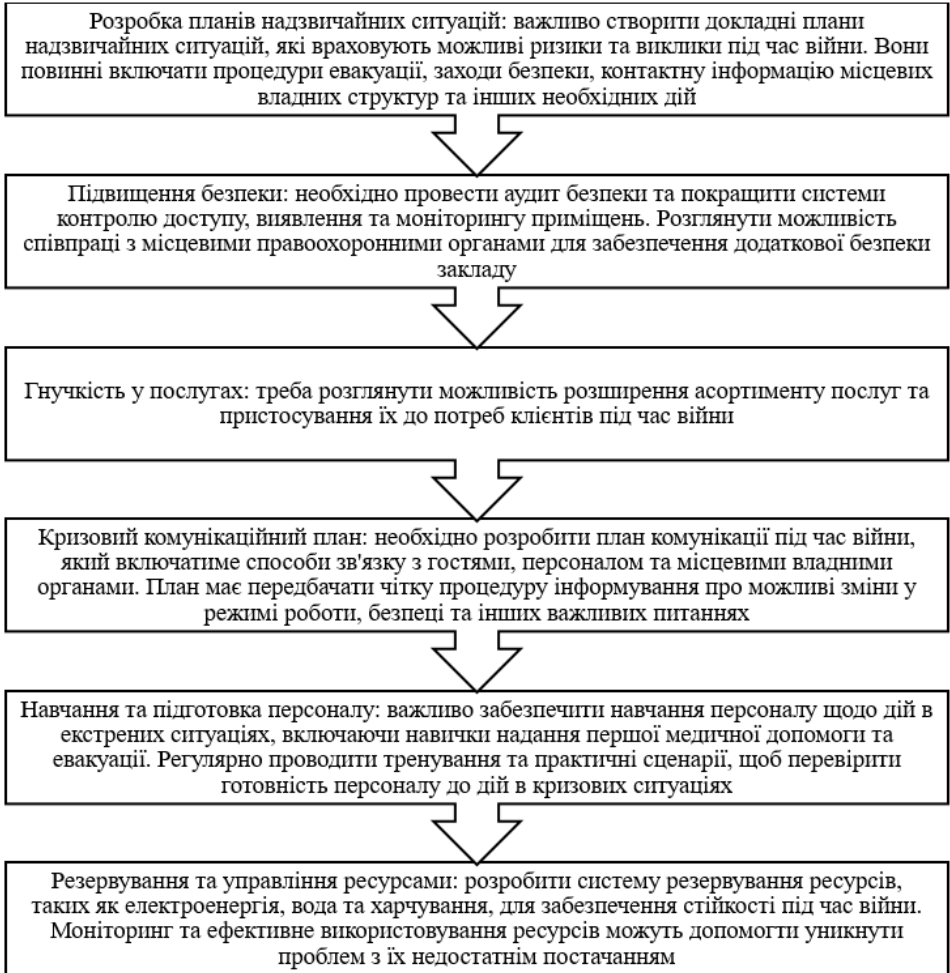

Рисунок 1 – Пропозиції щодо удосконалення заходів безпеки закладів готельного та ресторанного бізнесу під час війни

Підсумовуючи досліджену інформацію було виявлено, що для ефективного управління закладами готельного та ресторанного бізнесу під час війни необхідно розробити комплексну стратегію, яка враховує всі аспекти безпеки та економічної стійкості. Ключовими елементами такої стратегії є забезпечення безпеки гостей та персоналу, мінімізація витрат та оптимізація бізнес-процесів, а також збереження репутації та привабливості закладу для клієнтів. Для досягнення цих цілей необхідно використовувати інноваційні підходи до управління, активно впроваджувати технологічні рішення для підвищення безпеки та ефективності бізнесу, а також вести постійний моніторинг ситуації та гнучко адаптуватися до змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веселовська Т. С. Вплив війни на реструктуризацію готельно-ресторанних послуг в Україні. *Академічні візії*. 2024. № 31. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1153> (дата звернення: 22.02.2025).
2. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя. URL: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/208668/> (дата звернення: 25.02.2025).
3. Міт'яєва Т.Л., Горішевський П.А. Війна та готельно-ресторанна сфера: виклики та адаптація. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-146> (дата звернення: 27.02.2025).

Мураль А.В.

студент

ЛНУ ім. Івана Франка

Замасло О.Т.

*д.е.н., професор кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту*

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Однією з головних проблем будівельної галузі є надмірне податкове навантаження та складність адміністрування податків, що в свою чергу сприяє розвитку тіньового сектору. Для того щоб оптимізувати податкове законодавство необхідно запровадити систему, яка забезпечить рівновагу між стимулюванням розвитку будівельної галузі та ефективним надходженням податків до державного бюджету. Будівельні компанії, які працюють на загальній системі оподаткування, сплачують податок на прибуток. Ставка становить 18%[1]. Визначення бази оподаткування враховує особливості доходів і витрат у будівельній сфері, зокрема витрати на придбання матеріалів, оплату праці працівників та оренду техніки, що є характерними для цієї галузі.

Будівництво є об'єктом оподаткування ПДВ за ставкою 20%[1]. Саме тому, слід спростити процедури адміністрування ПДВ, оскільки будівельні компанії сплачують ПДВ на матеріали, послуги та роботи, але не завжди можуть своєчасно отримати відшкодування податку. Існують чимало факторів що зможуть вплинути на рішення відшкодування, а саме: затримки у відшкодуванні(може бути через відсутність коштів у бюджеті), бюрократія(неправильне оформлення, невчасне подання може стати підставою для відмови) тощо. Регулярне оприлюднення інформації про стан відшкодування ПДВ, чіткі критерії оцінки ризиків та відповідальність посадових осіб за неправомірні дії сприятимуть підвищенню довіри бізнесу до податкових органів, забезпечуючи прозорість та справедливість податкової системи.

Витрати, що не відповідають вимогам ДБН, можуть бути визнані податковими органами як необґрунтовані. Також потрібно враховувати нормативні акти, які регулюють сплату податків на спеціальні види робіт, наприклад, на видобуток природних ресурсів для будівельних потреб (пісок, гравій).[2]

Підприємства зобов'язані сплачувати податок на земельні ділянки, що використовуються для будівництва, а після завершення будівництва – податок на нерухоме майно за зведені об'єкти. [1]

Також важливим аспектом є зменшення податкового тягаря для малого та середнього бізнесу. Необхідно запровадити гнучку систему оподаткування для малих будівельних компаній, зокрема:

1. Зменшення ставок податків. Перш за все для тих, хто займається соціальним або інфраструктурним будівництвом.
2. Створення конкурентних умов, що дозволить малим підприємствам залишатися конкурентоспроможними та зменшити податкове навантаження на них.

3. Стимулювання зростання та розвитку. Зниження податкового навантаження створить сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу.

Для збільшення інвестицій у проекти будівельного сектору необхідно вдосконалити систему оподаткування, запровадивши податкові пільги для ефективного та сталого будівництва, а також механізми податкових канікул для інвесторів на певний період, що значно знизить бар'єри для початку будівництва нових об'єктів та підвищить конкурентоспроможність галузі.

Оптимізація податкового законодавства у будівельній сфері повинна бути спрямована на створення прозорого та справедливого середовища, яке забезпечуватиме рівні умови для всіх учасників ринку. Це передбачає спрощення процедур сплати податків, зменшення бюрократичного навантаження та усунення штучних перешкод, що можуть стримувати розвиток бізнесу.

Ефективне податкове адміністрування, спрямоване на зменшення корупційних ризиків та підвищення податкової дисципліни, дозволить будівельним компаніям оптимізувати фінансові потоки та реінвестувати кошти, а впровадження прозорих механізмів регулювання та відшкодування податків сприятиме залученню інвестицій, розширенню будівельного ринку, розвитку інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності українського будівельного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 21 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

2) Податкове регулювання у сфері будівельної діяльності. GlobalBud Ukraine. URL: <https://www.gbu.kyiv.ua/podatkove-regulyuvannya-u-sferi-budivelnoyi-diyalnosti/> (дата звернення: 26.02.2025)

Платухін Олександр Георгійович
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Проектний підхід в управлінні підприємством є стратегічним інструментом ефективного управління власним капіталом підприємства. Цей підхід об'єднує принципи управління проектами для оптимізації розподілу ресурсів, підвищення гнучкості та покращення загальної продуктивності підприємства. Застосування проектного управління дозволяє підприємству ефективніше розподіляти і використовувати власний капітал, зменшуючи фінансові ризики та підвищуючи рентабельність. Проектний підхід дозволяє структурувати управлінські процеси, знижувати ризики та підвищувати ефективність прийняття рішень.

Ефективне управління капіталом підприємства передбачає досягнення балансу між різними типами капіталу, що підвищує загальну ефективність. Цей баланс має вирішальне значення для сталого управління і може служити альтернативою традиційному прибутку [3].

Управління підприємством є безперервним процесом збалансування рівня капіталу підприємства з метою досягнення його максимальної ефективності та оптимального використання ресурсів [2].

Впровадження програмно-проектного підходу допомагає підприємствам адаптуватися до економічної невизначеності та ринкових змін. Такий підхід оптимізує управлінські процеси, знижує витрати та покращує конкурентоспроможність [1]. Використання принципів корпоративної архітектури в управлінні проектами забезпечує цілісне уявлення про організаційні компоненти, покращуючи планування, ідентифікацію ризиків та прийняття рішень. Такий підхід покращує співпрацю та оптимізує ресурси [5].

Аналіз та оптимізація структури капіталу є життєво важливими для максимізації ринкової вартості та економічної ефективності. Це передбачає оцінку внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування для підтримки стратегічної цілей [4].

Проектний підхід в управлінні підприємством є потужним інструментом оптимізації використання власного капіталу підприємства. Інтегруючи методології управління проектами, практики сталого управління капіталом та стратегічне бюджетування, підприємства можуть підвищити свою ефективність, адаптивність та конкурентоспроможність у динамічному ринковому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О.С. Впровадження програмного-проектного підходу до управління розвитком підприємств в сучасних умовах. Вчені записки Університету «КРОК». 2021. №4 (64). С. 120-128.
2. Klimek D. Sustainable Enterprise Capital Management. *Economies*. 2020. URL: <https://doi.org/10.3390/economies8010012>.
3. Klimek D., Jędrych E. A Model for the Sustainable Management of Enterprise Capital. *Sustainability*. 2020, 13, 183. URL: <https://doi.org/10.3390/su13010183>.
4. Danik N., Boyko O. Optimization of capital structure as an effective tool of maximization of market value of the enterprise. *Market Infrastructure*. 2021. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastructure60-31>.
5. Hindarto D. The Management of Projects is Improved Through Enterprise Architecture on Project Management Application Systems. *International Journal Software Engineering and Computer Science (IJSECS)*. 2023. URL: <https://doi.org/10.35870/ijsecs.v3i2.1512>.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Ірина Олександрівна БУДАНОВА
ст. викладач кафедри іноземних мов
irina.budanova@nure.ua

Харківський національний
університет радіоелектроніки

ВИКОРИСТАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОТРИМАННЯ ЗАГАЛЬНО- ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Одним із продуктивних шляхів вирішення методичного завдання можуть послужити положення предметно-мовного інтегрованого підходу (Content and Language Integrated Learning – у зарубіжній лінгводидактиці), в рамках якого досягається одночасне навчання мови та професійної дисципліни, при цьому іноземна мова реалізується як дидактичний інструмент професійної освіти.

Специфіка предметно-мовного інтегрованого навчання іншомовного читання та його мовленнєвих умінь визначається не лише концепцією двоєдиної навчальної мети та методологією «4С» (content - «зміст», communication - «комунікація», cognition - «пізнання», culture – «культура»), а й його співвіднесеністю з професійною діяльністю майбутніх випускників технічного закладу вищої освіти, спрямованістю на розвиток у студентів когнітивних стратегій пошуку, сприйняття, оцінювання, аналізу і синтезу отриманої професійно-релевантної інформації, реалізація яких здійснюється на основі принципу метапредметності - комбінуванні предметного змісту кількох дисциплін. професійного циклу та іноземної мови

Під час розгляду питання ролі професійного змісту в мовній підготовці та ступеня його включення в освітній процес у рамках комунікативного та контекстного підходів, а також професійно орієнтованого навчання встановлено, що орієнтація на майбутню професійну діяльність та розуміння впливу її умов (контексту) на навчально-пізнавальну діяльність студентів технічного закладу вищої освіти може бути не тільки співвіднесена з використанням іноземної мови як інструменту засвоєння професійно-релевантного змісту, а й реалізована на рівні предметно-мовної інтеграції для навчання мовленнєвих умінь іншомовного читання. Виявлено, що іншомовне читання розглядається як базис для формування комплексних предметних і мовних компетенцій відповідно до методології «4С», де content - «зміст», communication - «комунікація», cognition – «пізнання», culture - «культура», однак, відсутній чіткий опис принципів формування мовленнєвих умінь, що лежать у його основі, що пов'язано з орієнтацією на предметний компонент методики та цілями, специфічними для кожного з розглянутих досліджень.

Проблеми класифікації типів іншомовного читання та методів навчання читання в науці приділено чималу увагу. Запропоновано класифікації типів для навчання професійно-орієнтованого читання студентів технічних спеціальностей: орієнтовно-референтне, пошуково-референтне та створювально-інформативне читання. на основі закладеного в процесі читання мети-результату та її реалізацією в усній/письмовій

формах (4). Можливість використання іншомовного читання як інструменту отримання загально-професійних знань є однією з головних складових загальнокультурних і професійних компетенцій та формування професійного лексикону студентів, який синтезує іноземну мову зі змістом і знаннями, що належать не до однієї професійної дисципліни або наукової галузі, а до кількох із них.

Іншомовне читання є видом мовленнєвої діяльності, який дає змогу не імітувати, а відтворювати одну з форм реального спілкування іноземною мовою. Виходячи з цієї функції, процес навчання читання необхідно вибудовувати так, щоб студенти сприймали його як діяльність, що має практичне значення. На жаль, у закладах вищої освіти простежується недостатнє володіння технікою читання і розуміння прочитаного. Однак без оволодіння технікою читання подальше вивчення іноземної мови в основній і старшій школі є досить обмеженим.

Розглянемо метамову спеціальності, а також механізми її інтеграції. Однією з ключових складових методики предметно-мовного інтегрованого навчання виступає метапредметний глосарій-довідник метомови спеціальності та його прототип у форматі додатка. Структура глосарія включає в себе такі базові елементи: лінгвістичний, контекстуальний, візуальний і довідковий. Кожен із зазначених елементів, включений і відображений у глосарії-довіднику з урахуванням їхньої організаційної та практичної спрямованості на навчальну діяльність і навчальний процес, загалом, які ми визначаємо як лінгводидактичні можливості.

Відповідно до виокремлених типів іншомовного читання, виокремлюємо когнітивні стратегії для:

- орієнтовно-референтного читання (визначення цілей і завдань даного виду читання; активізація фонових знань; визначення основної та другорядної інформації; виділення другорядної інформації; виокремлення ключової професійно-значущої інформації; контекстуалізація метомови спеціальності; складання концептуально-схематичного плану для встановлення основних зв'язків у середині тексту);

- пошуково-референтного читання - визначення цілей і завдань даного виду читання; створення КСП для виокремлення ключових висловлювань; складання попереднього списку необхідних для відбору ключових слів, понять, термінів, у тому числі, на основі метомови спеціальності; первинний аналіз невідомих слів, понять,

термінів; виділення ключових слів, у тому числі, на основі метамови спеціальності; контекстуалізація метамови спеціальності (1, с. 12).

- створювальню -інформативного читання (визначення цілей і завдань даного виду читання; співвіднесення текстової інформації зі знаннями/досвідом студентів; визначення основної та другорядної інформації; складання КСП для встановлення основних зв'язків у середині тексту; презентація ключових результатів у формі оціночних суджень; відтворення ключових мовних одиниць, що становлять метамову спеціальності).

Одиницями методичної організації мовного й мовленнєвого матеріалу залежно від виду сформованих навичок і умінь читання є лексичні, граматичні, структурно-композиційні засоби мови, характерні для технічних текстів, а також тексти інформаційного змісту. Мовний і мовленнєвий матеріал відбирається на основі провідних методичних принципів, організовується з урахуванням психологічних і когнітивних особливостей діяльності професійно орієнтованого читання та формує пасивний словник-мінімум, словотвірний мінімум, пасивний граматичний мінімум, мінімум структурно-композиційних засобів, а також систему текстів, об'єднаних у цикли відповідно до професійних проблем.

Формування навичок і умінь професійно орієнтованого іншомовного читання фахових текстів здійснюється під час циклічного навчання на ґрунті спеціальної системи вправ, що складається із трьох підсистем: мовних, умовно-мовленнєвих і мовленнєвих вправ.

Навчання професійно-орієнтованого читання має включати такі етапи:

- передтекстове введення мовного матеріалу для формування тематичного термінологічного мінімуму;
- самостійне читання автентичного навчального тексту;
- навчальне аудиторне читання тексту, що супроводжується серією текстових вправ для розуміння змісту прочитаного;
- робота над функціонально-композиційною структурою тексту з метою анування тексту (5, с. 301).

Навчання читання на просунутих етапах передбачає знання деяких методичних особливостей. Вивчаюче читання спрямоване на більш повне й точне розуміння основного змісту тексту, зі збереженням подробиць і деталей. Воно відбувається за умов концентрації уваги на всіх основних аспектах змісту і зазвичай супроводжується його аналізом, критичною оцінкою, узагальненням. Об'єктом вивчення в цьому виді читання є інформація, що міститься в тексті, але не мовний матеріал. Вивчаюче читання відзначається великою кількістю регресій, повторним перечитуванням частин тексту, іноді з виразним проголошенням тексту шляхом аналізу мовних форм, навмисним виділенням найбільш важливих тез і неодноразовим промовлянням їх уголос із метою кращого запам'ятовування змісту для подальшого переказу, обговорення, використання в роботі. Саме вивчаюче читання навчає бережного ставлення до тексту.

Але, такі тексти містять певні труднощі на лінгвістичному й екстралінгвістичному рівнях. В аудиторії під час читання й перекладу таких текстів студенти під керівництвом викладача здійснюють аналіз різних труднощів лінгвістичних та інформаційних явищ (2). Під час фахового читання завданням студента є сприйняття, отримання, опрацювання та засвоєння професійної інформації. Саме цей процес сприяє розвитку фахівця, розширенню його професійного кругозору. Зазвичай студентів цікавить не вся професійна інформація в тексті, а та, що здатна задовольнити їхні інформаційно-

професійні потреби. Фахове читання передбачає не тільки пошук і отримання корисної інформації, але й у подальшому використання її в навчальній, професійній або науковій діяльності. Важливість професійно-орієнтованого читання полягає у здатності здобувача освіти ознайомлюватися зі спеціалізованими текстами англійською мовою, які стосуються обраної галузі або професії.

Етапи мають на меті розвиток різноманітних мовних та комунікативних навичок, а також використання тексту як мовної опори, що допомагає у розвитку навичок в усному та писемному мовленні здобувачів вищої освіти. Читання та аналіз тексту може послужити основою для створення власних висловлювань, рефератів, есе або усних виступів. Завершальний етап допомагає у розвитку навичок роботи з інформацією, систематизації та узагальнення отриманих даних, а також їх подальшого використання в комунікації. Вважаємо, що для успішного оволодіння чи

Важливість читання автентичних текстів полягає в тому, що вони допомагають реалістично познайомитися з мовою та культурою, підвищують рівень мовленнєвої компетенції студентів немовних спеціальностей та готують до ефективного спілкування в реальних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балицька, Т. (2007). Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів у світлі Болонського процесу. *Освіта Донбасу*, 2007 №1, 9–15.
2. Гуменюк І. М. Лінгвістичний і екстралінгвістичний підходи в методиці навчання української мови за професійним спрямуванням. *ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ*, 2021. (49), 130-135. <https://doi.org/10.37915/pa.vi49.266>
3. Ісаєва В. Навчання читання фахових текстів слухачів військового закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Вип 27, том 2, 2020, с. 268-272\
4. Кравчук Г.В. Методика навчання студентів технічних спеціальностей професійно орієнтованого англійського діалогічного мовлення на основі текстів науково-технічної реклами. *Дис.канд. педагог. наук: 13.00.02*. К., 2010. 184 с
5. Gilmore A. *Materials and authenticity in language teaching*. *Routledge Handbook of English Language Teacher Education / edited by S. Walsh, S. Mann*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2019. P. 299–318.

Каракуля Світлана В'ячеславівна

*ДНЗ ясла-садок комбінованого типу № 25
м. Умані*

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ ГРИ

На сучасному етапі одним з головних завдань процесу розвитку дитини є засвоєння загальнолюдських, культурних, соціальних та моральних цінностей.

Концептуальними основами поняття толерантності та особливостями її прояву в старшому дошкільному віці є особистісна чи суспільна характеристика, яка передбачає усвідомлення того, що світ та соціальне середовище багатомірні, отже й погляди різні, а тому не можуть і не повинні зводитись до одноманітності чи схилитись на чиюсь користь [1, с. 82].

В процесі виховання дітей старшого дошкільного віку толерантність розглядається як інтегративна якість особистості, що зумовлює бажання та вміння дитини здійснювати соціальні комунікації на основі тактовного та шанобливого ставлення до оточуючих незалежно від національності; здатність до сприйняття різноманіття світу – тактовність, шанобливість, ставлення з розумінням до культури людей інших національностей [3]. Толерантність не є вродженою, вона піддається розвитку, стимулюванню та корекції. Формування толерантних відносин – складний процес, який триває протягом усього життя.

Дошкільний вік – період формування моральних цінностей, норм поведінки, уявлень про людську гідність, розуміння цінності власної особистості та інших людей; виховання поваги, почуття солідарності та прагнення до співпраці, уміння ненасильницького вирішення конфліктних ситуацій. Таким чином, це найбільш сприятливий час для розвитку у дитини інтересу та поваги до рідної культури, прийняття різноманіття та специфічності інших культур, виховання доброзичливого ставлення до людей незалежно від їхньої національної приналежності. Міжнародне виховання, починаючи з дошкільного віку, має сприяти прищепленню поваги як до рідної, так і до інших культур (О. Грива, Т. Атрощенко, О. Матієнко, Г. Філіпчук, Г. Ващенко, В. Бойченко а інші) [1, с. 85].

В умовах сьогодення освіта стає одним із найбільш ефективних засобів формування нових відносин та норм поведінки, зокрема, формування толерантної свідомості. В процесі пошуку нових засобів формування у дітей старшого дошкільного віку толерантних відносин перевага надається цікавим, інтегрованим, багатофункціональним засобам, що сприяють самореалізації, самовираженню особистості та органічно вписуються в сучасні навчально-виховні процеси. Одним з таких засобів виховання є народна гра.

Народна гра – гра, поширена в національному співтоваристві в конкретний історичний період, що відображає особливості цієї спільноти. Як будь-яка інша гра, народна має пізнавальну, розвиваючу, розважальну, діагностичну, коригуючу та інші виховні функції. Одночасно, будучи феноменом традиційної культури, вона може бути одним із засобів залучення дітей до народних традицій [4, с. 52].

Народна гра як феномен культури навчає, розвиває, виховує, соціалізує, розважає, публічно демонструє відносність соціальних статусів і положень. Це дозволяє дорослому ненав'язливо,

цілеспрямовано вводять дітей у світ народної культури, етики, людських відносин. Невипадково в ігровому досвіді дітей старшого дошкільного віку є різноманітні народні примовки, ігрові лічилки та жарти. Радість спілкування під час гри поєднується з духовним збагаченням. У дітей формується стійке, зацікавлене, поважне ставлення до культури рідної країни, формується емоційно-позитивна основа розвитку патріотичних почуттів.

В народних іграх є все: фольклорний текст, музика, динамічність дій, азарт. Водночас вони мають певні правила, що привчають гравців до спільних і узгоджених дій, поваги та прийняття умов гри.

Народні ігри можна розділити на кілька типів:

– Ігри, що відображають відносини людини та природи:

«Грушка»

Найменшу з дівчат – «грушку» – підкидають на руках і співають:

А вже наша грушка цвіт полів ненька, цвіт полів ненька.

А вже наша грушка от така, от така, от така.

А вже нашій грушці пора цвісти, пора цвісти.

А вже нашій грушці пора родити, пора родити.

А вже нашу грушку пора трусити, пора трусити.

При цьому «грушку» починають трясти, потім піднімають угору.

– Ігри, що відображають повсякденні заняття та побут наших предків:

«Кружечок (Царівна)»

Хлопці й дівчата, узявшись за руки, стають у коло, вибирають «царя» й «царівну».

«Царівна» перебуває в колі, «царевич» – за колом. Усі співають:

Ой у городочку царівна, царівна,

А за городочком царів син, царів син.

Пристапи, царенко, близенько, близенько,

Поклонись царівні низенько, низенько.

Пристапи, царенко, ще ближче, ще ближче,

Поклонись царівні ще нижче, ще нижче.

Пророби царівні вороточка, вороточка,

Вивези царівну з городочка, з городочка.

Одведи царівну кругом ряду, кругом ряду

Та й постав царівну у ряду, у ряду.

«Царевич» виконує всі обов'язки, які йому приспівають, бере «царівну» за руку і ставить поруч із собою. Потім вибирають другого «царя» й «царівну».

– Ігри на винахідливість, швидкість та координацію:

«Горю-дуб»

Усі стають по двоє – пара за парою. Один – «горю-дуб» – попереду на віддалі й співає:

Горю, горю, палаю,

Кого схочу, спіймаю.

Раз, два, три! Біжіть!

Перша пара біжить до «горю-дубу» і, розірвавши руки, намагається оббігти його з двох боків і знов з'єднатися. Якщо «горю-дуб» когось спіймав, то стає з ним позад усіх, а хто залишився без пари — стає «горю-дубом».

– Ігри на силу та спритність:

«Вовк і лисичка»

«Вовк», присівши, копає ямку, решта – «лисичка» з «лисеньками» – ходять навколо нього й приказують:

Тричі, двічі озирнусь,
Вовку в вічі подивлюсь.

Потім «лисичка», що йде попереду, перемовляється з «вовком»:

- Вовче, вовче, дай води!
- Піди до верби!
- Боюся жаб!
- Так потопчи!

Усі починають тупотіти ногами, а «вовк» тим часом намагається спіямати «лисеньки» [3, с. 95-97].

Народні ігри відбираються відповідно до завдань виховання, вікових особливостей дітей, їхньої підготовленості. Народну гру краще розглядати як окремий вид діяльності. Якщо в грі є слова та пісні, їх можна розучувати на заняттях з ознайомлення з художньою літературою, на музичних заняттях. Ігри змагального характеру та народні рухливі ігри – на заняттях з фізичного виховання, з подальшим відтворенням на прогулянці та у повсякденному житті.

Народні ігри в комплексі з іншими виховними засобами є основою початкового етапу формування гармонійно розвиненої особистості, що поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість.

В сучасному світі виховання толерантності у дітей старшого дошкільного віку набуває особливої актуальності. В цьому процесі народна гра є не лише способом розважального дозвілля, а також засобом виховання довіри та співпраці. Завдяки народній грі діти починають розуміти, що кожна культура є унікальною і її необхідно поважати. Вона є важливим етапом у формуванні толерантності та взаєморозуміння.

Отже, впровадження народних ігор в освітній процес збагачує його, допомагає формувати у дітей старшого дошкільного віку уявлення про навколишній світ, розвивати навички спілкування, які будуть актуальними протягом усього життя. Народні ігри сприяють не лише соціалізації, а й зміцненню духовного зв'язку дітей з їхнім історичним корінням та традиціями. В процесі гри діти старшого дошкільного віку мають унікальну можливість поринути в атмосферу традиційної культури, що сприяє емоційному та інтелектуальному розвитку.

Народні ігри формують активну життєву позицію, вчать дітей приймати відмінності та знаходити спільну мову з іншими культурами. Це є невід'ємною частиною процесу розвитку особистої ідентичності та громадянської свідомості, що є особливо важливим в умовах глобалізації та культурного обміну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Капітан Л.І. Виховання толерантності у дітей старшого дошкільного віку в контексті сучасної освітньої парадигми / Капітан Л.І., Дума В. // Науковий вісник Мукачівського державного університету Гуманітарні і суспільні науки. Журнал наукових праць. № 20 (15) 2016. С.81-89.
2. Книш І.В. Етимологія поняття толерантності: історичний та культурний аспект / Режим доступу: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3505/1/>
3. Кругляк О.Я., Кругляк Н.П. Від гри – до здоров'я нації. Рухливі та українські народні ігри, естафети на уроках фізичної культури. Методичний посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники. 2000. 80 с.
4. Приступа Є.Н. Народна фізична культура українців. – Львів. 2015. 254 с.

Ірина П'ЯТИКОП

*старший викладач кафедри іноземних мов
iryna.piatukop@nure.ua*

*Харківський національний
університет радіоелектроніки*

ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ЗВО:

Сьогодні вимога сучасного часу - впевнене знання іноземної мови. Суспільству необхідні фахівці, які володіють іноземною мовою не тільки з погляду лінгвістики, а й мають компетенції іншомовного професійного спілкування в лінгвістики, а й володіють компетенціями іншомовного професійного спілкування в різних галузях науки, бізнесу, техніки. Потрібно постійно підвищувати якість підготовки студентів при навчанні іноземної мови з метою встановлення і розширення контактів із зарубіжними фахівцями, можливості участі в міжнародних конференціях, симпозіумах і конкурсах.

Застосування сучасних навчальних технік і технологій сприяє підвищенню у студентів інтересу як до процесу навчання, так і до історії, культури, традицій і звичаїв країни мови, що вивчається. У зв'язку з цим, актуальною є зміна традиційної мовної підготовки в технічному закладі вищої освіти в бік збільшення уваги до оволодіння професійною термінологією в різних галузях науки та техніки. Для цього доцільно активно застосувати різноманітні методи і прийоми роботи зі студентами, як індивідуальні, так і групові або колективні. Заняття повинні бути яскравими, насиченими, інтересними для студентів, вони повинні торкатися інтересних для них тем та викликати у них бажання взяти участь в обговоренні або інших видах роботи.

Потрібно зазначити, що оволодіння іноземною мовою – це особистісна потреба, яка реалізується в соціальній взаємодії суб'єктів у процесі усного чи письмового спілкування. Успішність спілкування залежить від уміння реалізувати комунікативні наміри, яке, у свою чергу, є результатом володіння мовним матеріалом та вміннями вживати його в конкретних ситуаціях спілкування. Ці умови складають зміст іншомовної комунікативної компетентності. Саме її розвиток є метою навчання іноземних мов.

Велику роль у формуванні високої мотивації студентів, щодо вивчення іноземної мови, відіграє особистість викладача та ефективність його роботи в напрямку оптимізації та модернізації навчального процесу, підвищення його атрактивності та актуальності. Використання викладачами форм і методів навчання здатні забезпечити формування необхідних професійно важливих, соціально значущих для професійної діяльності якостей, професійних умінь і навичок майбутнього фахівця. У зв'язку з цим, спостерігається тенденція посилення уваги до питань мовної освіти, переосмислення цілей, змісту, принципів, засобів і методів навчання іноземної мови; актуалізується пошук нових моделей і технологій навчання, що сприяють найповнішій реалізації можливостей дисципліни «Іноземна мова» у професійній підготовці студентів. Таким чином, у діяльності інженера, як ніколи раніше, зростає роль іншомовної професійної

комунікації. Знання іноземної мови є реальною необхідністю і обов'язковою умовою успішної професійної діяльності. Мовна підготовка спрямована на адаптацію фахівців до швидко мінливих умов функціонування сучасного ринку, на формування здібностей до встановлення контактів з представниками зарубіжних фірм, носіями іноземної мови та іншої культури» (5, с.12).

Теоретичне осмислення проблеми викладання іноземної мови в технічному закладі вищої освіти вказує на необхідність впровадження нових методів навчання під час іншомовної підготовки фахівців. Розв'язати та проаналізувати проблеми, що виникли, допомагають методологія вивчення суперечностей викладання іноземних мов.

У процесі професійної комунікативної діяльності студенти встановлюють міжособистісні зв'язки та руйнують бар'єри спілкування. Діяльність - це активна взаємодія людини із середовищем, у процесі якої досягаються свідомо поставлені цілі. Професійна комунікація виступає як процес взаємозв'язку, взаємодії суспільних суб'єктів. У процесі професійної комунікації відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, уміннями та навичками, результатами діяльності. Професійна комунікація – одна з найважливіших умов розвитку суспільства й особистості фахівця (3).

Розглянемо етапи організації навчання іноземної мови студентів технічного ЗВО:

I етап - мотивування студентів до початку комунікативної діяльності, налаштування на комунікативну поведінку;

II етап - постановка мети та ознайомлення з нею, формування мети вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови;

III етап - перевірка знань, умінь, навичок, обов'язкових для організації комунікації в професійній галузі залежно від спеціалізації студента;

IV етап - організація комунікативної діяльності: практичні заняття, закордонне стажування, прослуховування автентичних матеріалів, перегляд відео роликів іноземною мовою, зустрічі з іноземними фахівцями;

V етап - організація перекладацької діяльності з метою застосування та закріплення знань, умінь і навичок, набутих під час комунікативної діяльності;

VI етап - перевірка виконання та оцінювання результатів професійно-орієнтованої комунікації.

Розглянути нами етапи відноситься до процесу організації та навчання професійно-орієнтованої іноземної мови в технічному закладі. Цілий напрям досліджень відомих педагогів і психологів присвячено вивченню проблеми комунікації. У зв'язку з цим, комунікативну діяльність можна розглядати як розвиток окремої предметної дії, у якій виокремлюються свої цілі та завдання, свій предмет і продукт, свої операції та орієнтування. Предмет нашого дослідження - підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності за допомогою професійно-орієнтованої іноземної мови. Потреба суспільства у фахівцях, готових працювати в нових інформаційних умовах, зумовлює необхідність підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, вироблення професійної комунікативної компетентності. Виокремлено найважливіші компоненти формування професійної комунікативної компетентності студентів: мотиваційно-організаційний, професійно-орієнтований, результативний. Важливим аспектом у навчанні професійно-орієнтованої іноземної мови є читання спеціальної літератури, що дає змогу ознайомитися з публікаціями з певної тематики, з основними тенденціями та напрямками зарубіжних досліджень з тієї чи іншої професійної галузі (1, с.23).

Також вважаємо, що необхідно визначити та виокремити комплекс педагогічних умов для підготовки студентів до іншомовної професійної діяльності. У педагогіці поняття «умова» визначено, як дидактичні категорії, що відображають категорії навчально-виховного процесу. Сукупність чинників, що сприяють формуванню готовності студентів до професійної діяльності за допомогою професійно-орієнтованої комунікації іноземною мовою, ми визначаємо як ефективні педагогічні умови, такі як створення предметно-орієнтованого навчального середовища, використання професійно-орієнтованого підходу до навчання студентів у технічному закладі, розробка методики навчання при використанні професійно-орієнтованого підходу, розвиток професійно значущих мотивів, спрямованих на майбутню професійну діяльність студентів. Дотримання таких умов під час підготовки з іноземної мови студентів сприяє формуванню готовності до майбутньої іншомовної професійної діяльності: спрямованість професійної літератури та навчальних матеріалів на комунікацію; обговорення проблем майбутньої професійної діяльності студентів; організація активної комунікації іноземною мовою; створення та моделювання спілкування майбутніх фахівців між собою іноземною мовою; науково-дослідницька робота студентів з проблем майбутньої професійної діяльності.

Підвищення ролі викладання іноземних мов у закладах вищої освіти є нагальним питанням, яке виникло у зв'язку інтеграцією України в європейський і світовий освітні простори, потребою гідно конкурувати в умовах світового ринку праці. Тому перед сучасною вищою школою стоїть завдання сформувати не лише «конкурентноспроможного професіонала, що володіє щонайменше однією іноземною мовою, а передусім полікультурну особистість» (5, с.73)

Навчально-виховний процес підготовки студентів до професійної діяльності за допомогою дисципліни «Іноземна мова» можна звести до таких тез: отримання та обробка професійно-значущої інформації; стимулювання студента до навчальної діяльності; формування мотивуючого середовища; самоосвіта і самовиховання; висока вимогливість і контроль; формування морально-етичних норм професійної поведінки. Таким чином, формування готовності студентів технічних ЗВО до іншомовної професійної діяльності потребує створення цілої низки педагогічних умов, до яких слід віднести: створення єдиного професійно-орієнтованого поля і предметних комплексів на його основі; всебічний розвиток особистості студента; формування мотивів і чинників, що визначають успішність у навчанні; орієнтація на мотив вивчення іноземної мови, спрямованих на досягнення цілей у професійній підготовці; професійно-орієнтований підхід, як ефективний засіб взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх компонентів (2, с.257).

Аналіз мовних потреб є фундаментом у визначенні змісту навчання іноземній мові в немовному ЗВО. При цьому необхідно враховувати зону найближчого розвитку професійної діяльності фахівців. Це тільки перший крок. Після того як визначено ті уміння і навички, які необхідно сформувати, необхідно виконати більш сфокусований аналіз методів і підходів навчання з огляду на той факт, що навчання іноземній мові для професійного спілкування найбільш ефективно при використанні методів і підходів, з якими студенти знайомі, вивчаючи спеціальні дисципліни. Для фахівців – це проблемний підхід у вирішенні задач, що одним із найефективніших і у формуванні мовних навичок і умінь. У результаті застосування такого підходу навчальна мовна діяльність починає найбільш повно імітувати справжнє мовне спілкування, зростає

позитивна мотивація навчання, іноземна мова виступає у своїй основній функції – засобу одержання і передачі нової інформації.

Особливу роль у формуванні готовності майбутніх інженерів до використання іноземної мови у професійній діяльності відіграють не тільки здібності, знання, уміння та навички, а й уміння оцінити свій рівень володіння мовою, зрозуміти причину труднощів у її засвоєнні та побачити перспективи подальшого розвитку. Цю функцію в навчанні виконує рефлексивно-результативний компонент. Цей компонент передбачає усвідомлення суб'єктом структури своєї діяльності, здатність до рефлексії та саморозвитку, пізнання себе та іншого, вироблення адекватної самооцінки своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буданова Л. Г., Внукова К. В., Семенова Л. В., Чемоданова М. Ф. Англійська мова. Розвиток навичок читання, розуміння та перекладу наукових текстів за фахом: Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти та викладачів. Харків: НФаУ, 2019. 35 с
2. Герасимчук Т. В. Педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі за допомогою інформаційних технологій. Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки 2018 р., Випуск 4, С. 238-265
3. Колбіна Т.В. Формування у студентів досвіду міжкультурної комунікації. – Х. ВД «ІНЖЕК», 2012. 168 с.
4. Павлішак О. Комунікативна компетенція у підготовці вчителя іноземної мови. Молодь і ринок. 2014. № 5. С. 71–75
5. Сфімова О. М. Формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. Дис.. канд. пед. наук: 13.00.04. Київ : Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, 2014. 23 с.

ПЛАСТИЛІНОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування творчої особистості – одне з найважливіших завдань педагогічної теорії та практики на сучасному етапі. Бажання творити є внутрішньою потребою дитини, яка виникає самостійно і відрізняється надзвичайною щирістю. На заняттях із використанням нетрадиційних технік зображення дітям надається можливість експериментувати. Незвичайне приваблює дітей, змушує їх дивуватися, заохочує до нових досліджень.

Зазвичай, діти копіюють запропонований їм зразок. Нетрадиційні техніки зображення дозволяють уникнути цього, оскільки педагог замість готового зразка демонструє лише спосіб дії з нетрадиційними матеріалами та інструментами. Це дає поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Робота з нетрадиційними техніками зображення стимулює позитивну мотивацію у дитини та викликає позитивні емоції.

Дослідники Л. Шульга, С. Чепурна, Л. Полякова, В. Рагозіна, О. Половіна вказують на те, що використання нетрадиційних технік для малювання сприяє послабленню збудження у занадто емоційно розгальмованих дітей. Зокрема Л. Полякова зазначає, що нетрадиційне малювання захоплює дітей, а чим сильніше дитина захоплена, тим більше вона зосереджується. Зона її активності зростає, зменшується амплітуда рухів. Таким чином, використання нетрадиційних технік зображення сприяє інтелектуальному розвитку дитини, корекції психічних процесів та особистісної сфери дошкільника [4, с. 44].

Творча діяльність виконує терапевтичну функцію, відволікаючи дітей від сумних подій, образ, знімає нервову напругу, страх, забезпечує позитивний емоційний стан. Також в процесі образотворчої діяльності дитина радіє створеному нею гарному зображенню, засмучується, якщо щось не виходить, прагне подолати труднощі. Удосконалюються спостережливості та естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності, розвиваються спеціальні вміння та навички.

В процесі розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку художня діяльність є провідною. Вона полягає в оволодінні дітьми загальними та самостійними способами діяльності та спрямована на отримання конкретного результату. Не можна навчити дітей чогось, лише показуючи та розповідаючи про техніку зображення, не пропонуючи ніяких дій. Дитина опановує досвід лише тоді, коли сама бере участь у практичній діяльності [2, с. 485].

Найефективнішого результату в процесі розвитку у дітей дошкільного віку художньо-творчих здібностей можна за таких умов:

- Створення естетичного предметно-розвивального середовища для занять, спільної та самостійної творчої діяльності дітей у групах.
- Створення бази наочних посібників: предметні та сюжетні ілюстрації, фото, картини в техніці – пластилінографія, технологічні картки та таблиці.
- Взаємодія ЗДО та сім'ї.

- Організація та відвідування виставок дітьми з батьками.
- Створення та оформлення куточка у групі для спільної та самостійної образотворчої діяльності дітей.
- Оформлення виставки картин у техніці «Пластилінографія».
- Складено анкети для батьків для визначення творчого потенціалу дітей.

Нетрадиційні техніки малювання демонструють незвичайні поєднання матеріалів та інструментів. Безперечно, перевагою таких технік є універсальність їх використання. Технологія їх виконання цікава і доступна як дорослому, так і дитині. Саме тому нетрадиційна методика дуже приваблює дітей, оскільки вони відкривають великі можливості вираження власних фантазій, бажань і самовираження [1, с. 79].

Малювання займає значне місце в процесі всебічного розвитку дітей дошкільного віку, сприяє естетичному та моральному вихованню, розширенню кругозору. Малювати можна не лише за допомогою фарб, олівців чи фломастерів, а також і за допомогою пластиліну. Малювання пластиліном – це пластиліновий живопис (пластилінографія), де пластилін використовують у вигляді «фарби», як образотворчий матеріал, а інструментом роботи є долоні і пальчики дитини [3, с. 49].

Пластилінографія – один з видів декоративно-ужиткового мистецтва, що рідко практикується в ЗДО. В пластиліновому живописі закладено колосальні виховні резерви, величезні педагогічні можливості, які впливають на формування та розвиток художньо-естетичного та образно-просторового сприйняття навколишнього світу дітьми дошкільного віку.

До процесу малювання пластиліном залучаються руки (долоні, пальці), зорове сприйняття і такі психічні процеси як пам'ять, мислення, уява, мовлення.

Таким чином, організація роботи зі створення картини в техніці пластилінографії дозволяє вирішувати не лише практичні, а й освітньо-виховні завдання, що сприяє всебічному розвитку особистості дитини. В ігровій формі діти вчаться втілювати у своїх художніх роботах головний задум та виділяти другорядні деталі [5, с. 8].

Наочність поживає процес навчання та викликає у дітей інтерес до техніки пластилінової графіки. Демонстрація методів роботи, послідовності її виконання розкриває перед дітьми завдання майбутньої діяльності, стимулює їх увагу, пам'ять, мислення. Показ має бути чітким, точним. Необхідно, щоб діти побачили кожен рух, помітили особливості його виконання. Для цього педагогу необхідно озвучувати кожен свою дію.

Виконати композицію у техніці пластилінографії непросто, тому її створення – це колективна праця дитини та дорослого.

Етапи роботи:

1. Творчий задум.
2. Підготовка основи (покриття основи скотчем, перенесення ескізу на основу).
3. Добір матеріалу, кольору пластиліну, змішування кольорів.
4. Створення картини.
5. Ліплення дрібних деталей, декорування.

Аналіз роботи вказує на те, що системність та поетапність занять з використанням нетрадиційної техніки в образотворчій діяльності «Пластилінографії», сприяють формуванню міцних образотворчих навичок та розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку.

Результати цієї педагогічної діяльності такі:

- У дітей виникає підвищується творча активність.
- В дитячих роботах переважають новизна та оригінальність.
- Діти вільно експериментують з художніми матеріалами та інструментами.
- У дітей добре розвинені сенсорні здібності, композиційні навички, координація рук, дрібна моторика.
- Завдання виконуються самостійно, без допомоги педагога (самостійно обирається тема, планується робота, обираються виразні засоби зображення, справа доводиться до кінця).

Отже, рівень розвитку образотворчої діяльності, процесу та продуктів дитячої творчості вказує на те, що використання нетрадиційної техніки роботи з пластиліном дає поштовх до позитивної динаміки у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Листопад О. Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. № 23. С. 78–81.
2. Михайлова Л.М., Шульга Л.М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Молодий вчений. № 10 (50). 2017. С. 483–487.
3. Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності // Бібліотечка вихователя. 2005. № 5. С. 49-51.
4. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості / Людмила Полякова // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 43-50.
5. Рагозіна В. Пластилінові подорожі / Вікторія Рагозіна // Дошкільне виховання. 2016. № 4. С. 6-8.

Ян Цзінвень
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Химич Марта Андріївна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Матвієнко Олена Валеріївна**
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ

У сучасному суспільстві значна увага приділяється формуванню соціальної компетентності учнів, що є однією з ключових навичок XXI століття. Особливо важливим є розвиток соціальних навичок у молодшому шкільному віці, коли діти активно освоюють основи комунікації, співпраці та взаємодії в колективі. У цьому контексті інтерактивні освітні платформи виступають як ефективний засіб формування соціальної компетентності молодших школярів. Вони не лише забезпечують доступ до освітніх матеріалів, але й створюють можливість для активного навчання, взаємодії та соціалізації учнів у цифровому середовищі.

Соціальна компетентність є складною інтегративною характеристикою особистості, що включає вміння ефективно взаємодіяти в соціальному середовищі, вирішувати конфліктні ситуації, співпрацювати та працювати в команді. Вона формується під впливом різноманітних факторів, включаючи соціальне середовище, особливості навчального процесу та методи викладання [4].

Основними складовими соціальної компетентності є:

- **Комунікативні навички** (вміння вести діалог, слухати та висловлювати власну думку);
- **Емоційний інтелект** (розуміння власних емоцій та почуттів інших людей);
- **Уміння працювати в команді** (співпраця, дотримання норм взаємодії в колективі);
- **Толерантність та емпатія** (усвідомлення та прийняття відмінностей між людьми).

Розвиток цих навичок має фундаментальне значення для соціалізації дитини. Саме в початковій школі діти вчаться взаємодіяти з однолітками, спільно вирішувати завдання, висловлювати свої думки та враховувати позиції інших. Інтерактивні освітні платформи

можуть значно посилити ці процеси, забезпечуючи різноманітні можливості для спілкування та співпраці.

Інтерактивні освітні платформи (Google Classroom, Microsoft Teams, Edmodo, Moodle тощо) є важливим інструментом для розвитку соціальних навичок учнів початкової школи. Вони забезпечують можливість спільної діяльності, комунікації та навчання через цифрові технології [2].

Один із найефективніших способів розвивати соціальні навички – це робота в групах. Інтерактивні платформи дозволяють учням виконувати спільні проекти, у яких кожен учасник має свою роль. Наприклад, у Google Docs або Microsoft Teams учні можуть спільно писати тексти, аналізувати інформацію та коментувати відповіді однокласників. Це сприяє розвитку відповідальності, командної роботи та лідерських якостей.

Ще одним важливим аспектом інтерактивного навчання є можливість співпраці у реальному часі. Учні навчаються координувати свої дії, узгоджувати рішення та спільно шукати оптимальні шляхи розв'язання завдань. Таким чином, цифрові платформи допомагають розвивати навички колективної роботи та взаємодії, що є основою для подальшої соціалізації дитини [3].

Для розвитку критичного мислення та комунікативних навичок інтерактивні платформи пропонують форуми та чати. Віртуальні дискусії можуть стосуватися різних тем, зокрема соціальних проблем, екології, літератури або історії. Вони дають змогу учням аналізувати інформацію, висловлювати свою думку та відповідати на аргументи однокласників. Завдяки участі у таких обговореннях діти вчаться будувати аргументовану позицію, дотримуватися норм етикету онлайн-спілкування та враховувати думки інших. Водночас вони отримують досвід роботи у цифровому середовищі, що є важливим компонентом сучасної освіти.

Використання ігрових методик у навчанні сприяє залученню дітей до активної взаємодії. Гейміфіковані платформи (Kahoot, Quizizz, Classcraft) мотивують учнів до навчання через нагороди, рейтинги, командні змагання. Це стимулює співпрацю, підвищує залученість учнів у навчальний процес та допомагає їм розвивати навички роботи в команді. Окрім підвищення мотивації, гейміфікація сприяє розвитку навичок стратегічного мислення, вміння працювати під час обмеженого часу та взаємодіяти з іншими в командних іграх. Таким чином, вона допомагає дітям розвинути навички управління емоціями та сприйняття перемог і поразок.

Сучасні освітні платформи дозволяють враховувати індивідуальні особливості учнів. Наприклад, адаптивні системи навчання пропонують матеріали відповідно до рівня підготовки дитини, що сприяє більшій впевненості у власних силах. Це допомагає уникнути стресу від невдач та формує позитивне ставлення до навчання, що є важливим компонентом соціальної компетентності.

Інтерактивні освітні платформи можуть допомагати у розвитку емоційного інтелекту, що є важливою складовою соціальних навичок. Наприклад, віртуальні симуляції або інтерактивні вправи можуть навчати дітей розпізнавати емоції, управляти власними реакціями та співпереживати іншим.

Щоб інтерактивні платформи максимально сприяли розвитку соціальних навичок, необхідно враховувати такі педагогічні умови:

- **Змістове наповнення платформ має відповідати віковим особливостям дітей.** Важливо використовувати інтерактивні завдання, які стимулюють співпрацю, діалог та самовираження.

- **Поєднання традиційного та цифрового навчання.** Інтерактивні технології мають доповнювати, а не замінювати живе спілкування між учнями та вчителями [1].

- **Розвиток цифрової грамотності.** Учні повинні вміти правильно використовувати онлайн-інструменти, дотримуватись норм безпечної та етичної поведінки в цифровому середовищі.

- **Використання технологій для розвитку емоційного інтелекту.** Вчителі можуть використовувати інтерактивні симуляції, тренінги та рольові ігри для розвитку емпатії, саморефлексії та навичок вирішення конфліктів [2].

Таким чином, інтерактивні освітні платформи відіграють важливу роль у розвитку соціальних навичок учнів початкової школи, оскільки створюють сприятливі умови для взаємодії, співпраці та формування комунікативної культури. Вони сприяють розвитку емоційного інтелекту, толерантності та навичок роботи в команді. Ефективне використання цих платформ вимагає комплексного підходу, що включає інтеграцію цифрових технологій у навчальний процес, розвиток цифрової грамотності учнів та забезпечення педагогічної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матвієнко О., Степанчук О. Штучний інтелект у підготовці майбутніх учителів початкової школи до роботи з освітнім медіаконтентом. Освітньо-науковий простір. 2023. № 4 (1). С. 112–121. URL: [https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.4\(1\).2023.12](https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.4(1).2023.12)

2. Олефіренко Т., Матвієнко О., Васютіна Т., Золотаренко Т. Використання цифрових освітніх ресурсів учителем початкової школи. Acta Paedagogica Volyniensis. 2023. № 2. С. 50–57. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.2.8>

3. Hubarieva D., Polisuchenko A., Matviienko O., Savenko O., Hrebnieva I. Information And Communication Technologies In The System Of Distance Education. International Journal of Computer Science and Network Security, 21(11), p. 287-293. URL: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.11.39>

4. Matviienko O., Hubarieva D. Diagnosis of the levels of social competence among elementary school pupils. Intellectual archive. 2021. Т. 10, № 2. URL: https://doi.org/10.32370/ia_2021_06_15

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Андрієті А.В.,

старший викладач кафедри професійної психології

Національна академія Служби безпеки України

ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

З початком повномасштабного російського вторгнення українці почали більш активно повертатися до звичаїв та обрядів, які відображають багатий культурний спадок українського народу та розкривають перед нами унікальність його історії, психології тощо. Сьогодні ми відчуваємо потребу у збереженні та розвитку українських традицій, які займають провідне місце у відображенні цінностей нашого народу.

Народам належить вирішальна роль в історичному розвитку людства. У будь-якому суспільстві є потреба глибокого пізнання етнічних особливостей народів, їхнього характеру, психології, поведінки, досягнень матеріальної та духовної культури.

Багато століть український народ творив свій стереотип, який виділяв його серед інших народів. Історичний досвід засвідчує, що в українців склалися особливий побут та власна світоглядна система. Велике значення для утвердження національної самосвідомості українців мали народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності.

Звичаї українського етносу – основа його характеру. Український національний характер виявляється в усьому: в мові, побуті, роботі, у танцях, співах, у традиціях і звичаях, в архітектурі і будівництві, в оздобленні хати й двору і т. ін.

Почуття власної гідності закладено в наш національний характер.

Завдяки працям визначного українського етнолога, антрополога, археолога, громадського та культурного діяча Ф. Вовка у європейському науковому просторі, український етнос був уперше представлений як окремий із визначеними етнічними територіями; мовою, що містить низку діалектів та говірок; субетнічними групами тощо [1].

Український політичний та громадський діяч, дипломат, письменник, юрист та радянський дисидент, учасник національного визвольного руху Л. Лук'яненко зазначав, що «народні звичаї надають нації той неповторності, яка виділяє націю з-поміж інших націй світу і яка, власне, й викликає в інших народів до себе цікавість» [2, с. 110].

Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому.

Звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу впливає на процес становлення народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно пов'язана із звичаями народу. Термін «звичай» часто ототожнюють з поняттями «традиція» і «обряд». На відміну від традиції, звичай діє лише у певних сферах суспільного життя і є виявом неухильного дотримання зразків минулого [3].

Традиції – це те, що передається із покоління в покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, необхідне для існування колективу чи держави.

Староукраїнські традиції ввійшли у плоть і кров наших звичаїв, і тепер ми собі не уявляємо Різдва без куті, Великодня – без писанки, Святої Троїці – без клечання, навіть називаємо це останнє свято «Зеленими Святами». Все це – дохристиянська культура [3].

У дохристиянські часи широке розповсюдження мали різні перекази, пісні, приказки, казки, байки, загадки, заклинання, легенди, які виховували почуття дружби, справедливості, вірності, любові до своєї Батьківщини.

Обряди – традиційні символічні дії, котрі в образній формі виражають соціально визначні події в житті людини та соціуму, установлені зв'язки людей з природою та поміж собою. Український термін «обряд» походить від слова обряджати, що значить приводити в належний вигляд, упорядкувати, прикрашати, зробити красивим.

Українці відомі чистотою своїх звичаїв та обрядів. Українські національні традиції – це багата спадщина, яка втілює в собі символіку та значення, передаючи унікальну культуру та історію нашого народу. Обряди та звичаї, що складають ці традиції, не лише відображають наше минуле, але й мають глибокий сенс, який допомагає нам зберегти національну самобутність та зв'язок з предками.

Українські народні звичаї та обряди – невід'ємна частина культури та фольклору українського народу. Вони відображають народні переконання, примхи та вірування, які передаються з покоління в покоління. Ці українські традиції мають глибоке значення для народу і відображають його ідентичність та спосіб життя.

Традиційні обряди включають різноманітні ритуали та церемонії, які виконуються з певною метою або з міркувань повір'я. Наприклад, українське весілля завжди супроводжувалося музикою, співами, танцями, іграми. Весільні обряди включали різні етапи, починаючи з обряду заручин, весільного переплетення вінків, обміну обручок та закінчуючи обрядом урочистого весілля. Найбільша кількість весіль припадала на свято Покрови Пресвятої Богородиці. Знаком вдалого сватання було ритуальне «зв'язування» чи «перев'язування» сватів вишитими рушниками, а хлопця – хустиною. Кожна дівчина вишивала рушники. До весілля шили одяг, який зберігали впродовж усього життя.

На вінчанні молоді тримали в руках свічки. Священик надягав обручки на безіменний палець правої руки спочатку молодому, а потім молодій. Молоді цілували руки матері і батька, а також хліб, який ті тримали. Хлібом благословляли молоде подружжя [4].

Весільні обряди символізували єдність та становлення нової родини.

Зокрема, ми українці, шануємо наші традиційні свята, які: допомагають нам зберігати психоемоційну рівновагу у складних обставинах; зміцнюють соціальні зв'язки; формують позитивні спогади; сприяють покращенню психічного здоров'я людей тощо.

24 листопада в Україні православні та греко-католики вшановують пам'ять святої великомучениці Катерини, покровительки мудрості, пологів, материнства, шлюбу та сімейного щастя. Цього дня українці вітають Катерин з іменинами, також це чудова нагода зібратися у колі сім'ї чи з друзями.

30 листопада в Україні відзначають день Святого Андрія. Його вважали покровителем молоді, просили посприяти доброму шлюбу. Цього дня дівчата й хлопці збиралися в чийсь хаті й пекли коржик у вигляді сонця, який називається «калита». Дівчата ввечері ворожили, пекли пампушки, і кожна для своєї пампушки тричі несла в роті воду з криниці. Хлопці смішили дівчат, щоб вода вихлюпнула, але вони мали

триматися. Кожна дівчина чимось позначала свою пампушку і клала в піч. Готові пампушки клали на лавці в ряд і заводили до хати собаку (її навмисно певний час не годували) – котру пампушку першою вкусить, ота дівка першою наступного року візьме шлюб. Цього дня дозволялося жартувати сильніше, ніж протягом усього року. Хлопці могли зняти хвіртку і занести на край села, підперти двері патиком, зняти колесо з воза і винести на стріху. Здебільшого це робили молоді неодружені хлопці.

6 грудня – день Святого Миколая. Миколай – заступник скривджених, моряків, подорожніх і всіх, хто до нього молиться. Він завжди допомагає і не мине щирої молитви. Свято Миколая відзначають двічі на рік: 8 травня – день перенесення мощей святого Миколая Чудотворця, у народі ж кажуть – «літнього». Існує давня традиція: на своє зимове свято Миколай кожному дитяткові приносить подарунок, який уранці знаходять під подушкою. Часом діти начищають чобіт і кладуть на підвіконня, щоб святий поклав у нього дарунки [4].

Наша історія – це історія боротьби за ідеали, справедливість, добро, які визнаються універсальними усім цивілізованим світом.

Одним з найшановніших святих в українській історії був й є воїн-архангел Михаїл, відомий як захисник віри, воїн світла і борець зі злом. Михаїл вважається покровителем та захисником тих, хто бореться за справедливість і добро. Архістратиг Михаїл – покровитель міста Києва. Зображення Архангела є на гербі міста, а його скульптура встановлена на головній площі країни – Майдані Незалежності. Архангел Михаїл – це символ світлих сил, які завжди готові захищати Київ від бід. Він, тримаючи в руці меч, охороняє Київ. Ось таку легенду про архангела Михаїла передають з покоління до покоління. Михайлів день відзначають в Україні 8 листопада. Його приклад нагадує нам, що Україна має боротися за свою сутність, за свою культуру тощо.

Багато апокрифічних легенд було створено людьми про апостолів, діячів Церкви, пророків тощо.

В історії релігійних вірувань різних племен і народів, є багато спільного. Наші предки добре розуміли, що залежать від сил природи, і людина надто слабе творіння, щоб протистояти цим силам.

Найпоширенішим видом вірування був тотем – істота або предмет, який вважався засновником племені (вважалося, що в ньому перебуває душа). Тотемам присвячено чимало легенд, етнографічних записів.

Фенікс – рідкісний тотем, чарівний птах, який за увяліннями давніх народів (фінікійців, єгиптян), через кожні 500 років прилітав з Єгипту. Коли він відчував, що надходить смерть, будував гніздо з пахучих гілок на верхів'ї пальми, і там його спалювало сонце. Але птах воскресав з попелу – відроджувався молодим [4].

Птаху Фенікс вважали священним у всьому світі. Не випадково він фігурує у багатьох міфах та легендах. Фенікс є універсальним символом безсмертя – згорання й відродження у вогні.

У сучасному розумінні Фенікс уособлює «звільнену душу» і являється символом людського відродження. Й тому, не випадково, у 2023 році в одному із спальних районів міста Києва з'явився новий мурал – міфічний птах Фенікс. Його намалювали на стіні багатоповерхового будинку після відновлення. Цей будинок у березні 2022 року був пошкоджений внаслідок потрапляння російської ракети, після чого вогонь миттєво поширився в більшість квартир і спричинив масштабну пожежу. Зображення обрали свідомо, бо цей птах символізує оновлення та воскресіння. На стіні зображений міфічний

птах Фенікс, який символізує тріумф вічного життя і відродження після смерті. Це як символ відродження всієї України. Ми, незважаючи ні на що, продовжуємо жити й відбудовувати.

День Незалежності України – найважливіше свято держави, яке відзначається 24 серпня. Воно встановлене на честь виняткової історичної події – ухвалення у 1991 році Верховною Радою Української РСР Акта проголошення незалежності України. Цей документ увінчав тисячолітні прагнення Українського народу мати власну суверенну державу і самостійно визначати свою долю. За незалежність віками боролися наші предки. За незалежність випало воювати і нашому поколінню. Для українців свобода і гідність завжди були основоположними цінностями. Одним із головних символів святкування є прапор України – жовто-блакитний стяг, який відображає кольори українського неба та полів. Також, національний герб – Тризуб, символізує могутність та незалежність України.

Найшановніше з осінніх свят, особливо козаками, – день Покрови Пресвятої Богородиці. З цього дня починалася пора весіль. На Покрову дівчата просили Богородицю швидше послати їм щасливу пару.

Раніше Покрову Пресвятої Богородиці християни зустрічали 14 жовтня, так само, як і День захисників і захисниць України. Тепер, із переходом на новоюліанський календар, дата свята змінилася – свято Покрови відзначається 1 жовтня (як й День захисників і захисниць України). Ці дві урочистості – Покрова і День захисників і захисниць України пов'язані одна з одною, бо здавна вважалося, що всім, хто захищає Україну, покровительствує Діва Марія. Цього дня ми вшановуємо героїв і героїнь, які борються за незалежність своєї Батьківщини. А також згадуємо пам'ять воїнів, котрі віддали життя за Україну.

Традиції ратної доблесті, хоробрості, а також загальне вшанування зразків героїзму й відваги є специфічним виразом національних почуттів українців. Взагалі героїчні традиції споконвіку притаманні українському народові [5].

Одним з основних звичаїв для українського народу є святкування Різдва. Ми святкуємо його з покоління в покоління, притримуючись традицій та вірувань. Різдвяні традиції глибоко сягають корінням в життя наших пращурів, несучи в собі сакральний та релігійний зміст.

В Україні Різдво святкують 25 грудня (за григоріанським стилем). Традиції на Різдво перш за все включали в себе родинне єднання. Українці завжди сприймали це свято, як таке, що потрібно зустрічати в родинному колі. По сьогоднішній день вважається, що на Різдво мають приїхати ті, хто поїхав на навчання, переїхав але не створив власної сім'ї. Простіше кажучи, абсолютно вся сім'я має зібратися до купи.

Традиції святкування Різдва в Україні включають й святковий стіл. Застілля починається напередодні Різдва у Святий Вечір. На столі мають бути присутні дванадцять пісних страв, кожна з яких мають спробувати всі члени родини. Головною стравою вважається кутя, яку зазвичай розміщують в центрі столу поруч із запаленою свічкою.

Традиції Різдва Христового передбачають й колядування з початком сутінок. Уже після першої зірки заходили в хату колядники і вигукували: «Христос родився!» Родина ж йому відповідала «Славимо його!»

У перший день Різдва діти несли вечерю до хрещених батьків, діда й баби – калачі, яблука, горіхи. Наші предки влаштовували чи не справжні вистави, співаючи колядки та

щедрівки. По сьогоднішній день ця неймовірна традиція збережена, нині можна побачити підлітків, які ходять по сусідах, співаючи колядки та щедрівки.

Традиції святкування Різдва включали й один з основних символів – дідух. Дідухом був сніп з пшениці або жита, що міг містити й інші трави. Така прикраса несла в собі ідею гарного врожаю та розмішувалася на самому видному місці – на покутті, на столі біля ікони.

31 грудня – свято Маланки. На вечерю, як і на Різдво, готували дванадцять страв, але вже і м'ясних, випікали печиво, пироги, пригощали ними посівальників. Коли смеркалося, хлопці перевдягалися і водили «козу», співали щедрівки, бажаючи врожаю, добра, щастя в родині.

1 січня – день Святого Василя, Новий рік. Уранці дівчата кляли у воду, якою вмивалися, червоне намисто, щоб бути вродливими, хлопці набирали у торбинки різного збіжжя (жито, пшеницю, овес, ячмінь) і йшли засівати – вітати родичів і сусідів з Новим роком.

Під час різдвяних свят майже по всій Україні ходили з вертепом – пересувним ляльковим театром, досить поширеним у XVIII-XIX століттях, і показували господарям вистави – переважно легенди про Ісуса Христа і жорсткого царя Ірода. Хлопці співали, говорили за кожну дійову особу іншим голосом. Із часом традиція стала змінюватися: і дорослі, і діти одягалися в різні костюми, брали зірку-восьмигранник і так ходили вітати господарів [4].

Великдень – християнське свято на честь воскресіння Ісуса Христа, відзначається у першу неділю після весняного рівнодення. Незмінним атрибутом Великоднього столу є крашанки. Для багатьох Великдень – це ще й період вшанування пращурів, коли цілі родини збираються поминати померлих близьких.

Одне з найцікавіших свят, яке залишили нам пращури – Івана Купала. Язичницьке й магичне, із плином часу воно змінило свій сенс і стало відзначенням Різдва Івана Хрестителя, при цьому зберігаючи очищаючий обряд занурення в воду. Це останнє свято перед збиранням врожаю. обов'язковий атрибут Купала – велике вогнище, через яке стрибають поодиночі або парами. Окрім забави й спортивної сторони (кожен намагався стрибнути через багаття якнайвище та якнайдалі) це було магичним ритуалом і означало очищення. Також вважалося, що якщо закохані зможуть перестрибнути багаття, не роз'єднавши рук, їхня любов триватиме все життя.

Трійця, або Зелені свята, відзначається на 50-й день після Великодня. В основі народного свята був культ зелені та прохання про гарний майбутній врожай.

Ставлення до природи в українців завжди було особливим. Природа посідала значне місце в їхньому житті, що відображено у великій кількості образів природи у фольклорі, у використанні її елементів у святкових обрядах і в прикрашанні осель. Квіти навколо хати, квітучі дерева та кущі – обов'язковий елемент українського побуту [5].

Українські обряди та традиції відображають багатомісячну історію нашого народу, вони пов'язані з повір'ями та символікою, які надають особливого значення кожному обряду. Українські обереги, що використовуються під час цих обрядів, втілюють нашу історію, віру та сприяють збереженню національної ідентичності.

Один з найвідоміших українських оберегів – «соняшник». Він символізує сонце, яке є джерелом життя та росту. Соняшник використовується в обрядах, пов'язаних з весняними святами, коли народжується нове життя та відновлюється природа. Цей оберег також відображає радість та оптимізм українського народу.

Ще одним унікальним символом українських обрядів є «Вишиванка». Ця традиційна українська вишита сорочка має глибокі символічні значення. Люди носять вишиванки на

різноманітних святкових та повсякденних заходах, а також важливих подіях, щоб виявити свою належність до української культури та традицій. Вишиванка вважається втіленням національної гордості та культурної спадщини українського народу.

Кобзарство в Україні – унікальне явище. Народні лірики та кобзарі об'єднувалися в братства, переважно навколо церкви. У кожному братстві був керівник – ватажок, у них були учні.

Українці люблять співати. Коли вони сходяться в гурт і починають співати, то з голосів витворюється мелодія, яка зачіпає найтонші струни душ співаків, створює навколо чарівну ауру, яка захоплює їх і несе догори у світ якогось чарівного блаженства. І після співів ці почуття залишаються в душі впродовж днів, тижнів солодким спомином, чарівним відлунням [5].

Український народ створив самобутні, оригінальні танці, які посідають одне з провідних місць у світовій культурі. Гопак – це традиційний український народний танець, який виник у Війську Запорізькому. Цей танець – своєрідне змагання, у якому козаки демонстрували свій характер, вправність, силу, мужність та витривалість. Гопак сьогодні – це візитівка українців по всьому світу.

Танцювальні пісні в культурі українців – цікаве поєднання пісні і танцю. Співати під час танцю непросто, але така традиція поширена.

Варто нагадати про здоровий спосіб життя в традиціях українського народу. Наші предки ставилися до свого здоров'я пильно та уважно. В основі древніх колядок, щедрівок завжди є побажання здоров'я. Заповзятістю здорового способу життя відзначаються веснянки, петрівчані пісні, купальські, жнивні пісні тощо. Українська народна пісня славить здоров'я як вищу заповідь щасливого, гармонійного буття та усі його складники: чистоту тіла і помислів, чистоту побуту, навколишнього середовища, збереження природи, чистоту рідної мови від лихослів'я тощо. Здоров'я бажають при зустрічі і прощанні, у взаємних привітаннях: «Дай Боже здоров'я!», «Доброго здоров'я!» тощо.

Чим глибше вивчаєш звичаї, традиції, тим більше пізнаєш світогляд наших предків, їхнє ставлення до природи і самого себе.

Збереження українських звичаїв та традицій потребує постійного зусилля та уваги. Важливо поєднувати спадковість з новаторством, знаходити способи привертати увагу молоді до своєї культури та показувати їм цінність українських традицій. Тільки шляхом активної пропаганди, освіти та взаємодії з сучасними технологіями ми зможемо зберегти нашу унікальну культуру та передати її майбутнім поколінням.

Таким чином, дослідження обрядів та звичаїв українського народу дозволяє краще зрозуміти його історію, культуру, психологію, менталітет та передати цінну спадщину майбутнім поколінням. Традиційні обряди та звичаї українського народу розкривають його унікальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Ф. К. Студії з української етнографії та антропології : нова редакція. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2022. 464 с.
2. Лук'яненко Л. Г. Національна ідея та національна воля. Київ, 2006. 288 с.
3. Цюняк О. П. Етнопсихологія : навч. посіб. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2017. 132 с.
3. Усе найцікавіше про історію і звичаї України / К. Ю. Галушко та ін. Харків : Віват, 2018. 320 с.
6. Андриєті А. В. Етнопсихологія : навч. посіб. Київ : НА СБУ, 2021. 188 с.

Розов Віталій Ігорович
кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри професійної психології

Національна академія СБ України

КОМУНІКАТИВНА РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ В УМОВАХ РИЗИКОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ

В сучасних екстремальних умовах діяльності все більшого значення набуває проблема комунікативної резилієнтності фахівців, чия діяльність здійснюється в системі «людина-людина». Спілкування в умовах ризику має низку психологічних особливостей, оскільки в таких ситуаціях людина може перебувати під впливом страху, стресу або невизначеності.

Для спілкування в екстремальних ситуаціях характерним є підвищена емоційна напруженість, яка може проявлятися в станах тривоги, паніки, страху, агресії. Емоції можуть домінувати над раціональним мисленням, що ускладнює адекватне сприймання інформації, поведінки та спонукає до прийняття неадекватних рішень.

Важливою особливістю такого спілкування є також зміни в когнітивних процесах відомі як феномен когнітивного викривлення. В результаті цього звужується увага, яка, як правило, зосереджується на джерелі загрози. Як наслідок цього може виникати нерозуміння комунікативної поведінки інших осіб, які включені в комунікативну ситуацію, уповільненість мислення або поспішність у прийнятті рішень, які часто є помилковими.

В екстремальних ситуаціях спілкування є підвищеним також ризик дезінформації та циркуляція неперевіраних чуток, які швидко й неконтрольовано поширюються і можуть впливати на прийняття рішень.

В стресі людина може говорити швидко, уривчасто або мовчати, плутати слова, активно жестикулювати або бути неприродно скованою. Можливі також спалахи агресії або відчуженість, прояви віктимності.

Вищенаведене актуалізує потребу теоретичного та практичного аналізу проблеми комунікативної резилієнтності.

Як робоче визначення, комунікативну резилієнтність будемо розглядати як здатність людини ефективно спілкуватися в умовах стресу, кризи, ризику чи конфлікту та зберігати, при цьому, емоційну стійкість, адаптивність й конструктивність у міжособистісній взаємодії.

Комунікативна резилієнтність є функціонально-структурним явищем і включає в себе наступні змістовні складники:

- здатність до саморегуляції;
- адаптивне, гнучке, креативне мислення;
- фрустраційну толерантність та толерантність до невизначеності;
- здатність до емпатії та активного слухання;
- емоційний самоконтроль;
- впевненість;
- вмотивованість;
- розвинений емоційний інтелект тощо.

У відповідності до системного підходу комунікативну резиліентність закономірно розглядати як складну, динамічну систему, що забезпечує адаптивність та ефективність комунікації в умовах стресу, кризи чи обставин, які швидко змінюються.

Великі структурні елементи системи комунікативної резиліентності містять когнітивний, мотиваційний, емоційно-регулятивний, інтерактивний та соціальний компоненти.

Комунікативна резиліентність тісно пов'язана з такими базовими властивостями особистості, як стресостійкість та адаптивність, оскільки ефективна комунікація в умовах стресу неможлива без здатності керувати власним станом та ефективно адаптуватися до складних обставин.

Стресостійкість та адаптивність є базисом, на основі якого будується комунікативна резиліентність. Якщо професіонал не справляється зі стресом, не адаптується до обставин, що змінюються, його комунікація може стати надмірно активною, агресивною, або навпаки, пасивною.

Розвинені стресостійкість та адаптивність дозволяють залишатися спокійним та обирати адаптивно-раціональні комунікативні стратегії. Ефективне спілкування, своєю чергою, допомагає знижувати рівень стресу, вирішувати конфлікти та отримувати підтримку від інших. Здатність адаптувати комунікацію до обставин, що швидко змінюються, робить професіонала менш вразливим до зовнішнього тиску.

Комунікативна резиліентність, стресостійкість та адаптивність мають спільні механізми розвитку. Вони можуть формуватися та розвиватися шляхом покращення саморегуляції, розвитку адаптивного мислення, соціальної підтримки та кризового тренування й навчання.

Таким чином, комунікативна резиліентність допомагає зберігати ефективність комунікації та сприяє адаптації в стресових умовах спілкування та забезпечує здатність професіонала ефективно діяти в умовах ризику.

Комунікативна резиліентність особливо важлива для лідерів, кризових менеджерів, педагогів, дипломатів, правоохоронців а також для всіх, хто працює в команді та взаємодіє з людьми.

Отже, в умовах ризикованого спілкування важливим чинником, що впливає на ефективність й результативність комунікації є комунікативна резиліентність. Її вплив на якість спілкування може бути певною мірою вирішальною, оскільки від здатності стримувати емоції, проявляти толерантність та адаптивність мислення залежить адекватність розуміння інформації та поведінки осіб, які включені в процес комунікативної взаємодії.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Крисак Іван Андрійович,
здобувач фахової передвищої освіти комп'ютерного відділення
Науковий керівник: Кренцін Михайло Дмитрович,
викладач спеціалізації комп'ютерного відділення

Вінницький технічний фаховий коледж

ВЕБСЕРВІС ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАНЬ ТА ТЕСТУВАНЬ

Постановка проблеми. У сучасному світі цифровізації інтернет-опитування та тестування стають ефективними інструментами для збору даних, оцінки знань, отримання відгуків від користувачів тощо. Розробка вебсервісів для проведення опитувань і тестувань є важливим завданням для багатьох компаній, освітніх платформ, маркетингових агентств і навіть для проведення внутрішніх опитувань у компаніях.

Сьогодні існує багато вебсервісів, де можна проводити тести та опитування. Вони надають широкий функціонал, мають можливість для автоматичного оцінювання результатів, миттєвого редагування запитань, є можливість дивитися в реальному часі, як респондент проходить опитування, є змога переглянути статистику щодо відповідей респондентів. Проте існує низка недоліків тестових систем, наприклад, дизайн тестів може бути застарілий, немає гнучкого налаштування оформлення для тестів, у безкоштовній версії присутній обмежений функціонал або забагато реклами [1].

Отже, тестова платформа повинна надавати можливість створювати опитування та тести, які відповідають індивідуальним потребам користувачів, включаючи широкий вибір типів питань, дизайну та форматів. Тому, актуальність проблемної області розроблення вебсервісів для опитування та тестування під запит користувача є надзвичайно високою.

Основними перевагами вебсервісів для тестування можуть бути:

- Автоматизація процесу: вебсервіс дозволяє автоматизувати процес збору даних, тестування та опитування.
- Широка доступність: користувачі можуть брати участь у тестах та опитуваннях з будь-якої точки світу, що підвищує охоплення.
- Аналітика та звітність: інтеграція з аналітичними інструментами дозволяє автоматично генерувати звіти, на основі яких можна приймати рішення.
- Економія часу: використання таких сервісів знижує час, необхідний для проведення традиційних опитувань або тестів, і дозволяє значно зменшити помилки у зборі та аналізі даних.

Для розробки вебресурсів для тестування використовуються різноманітні технології, які забезпечують різні функції платформи, включаючи її інтерактивність, масштабованість, безпеку та зручність. Розглянемо деякі з основних технологій, такі як TypeScript, Next.js і Node.js., які можуть бути використані при створенні вебресурсів:

Коротко розглянемо вищезгадані технології:

– **TypeScript** - це розширення JavaScript, яке додає статичну типізацію та інші інструменти для розробників. Його використовують для забезпечення типізації в проєкті, що підвищує безпеку коду та зменшує ймовірність помилок [2].

– **Next.js** є фреймворком для React з підтримкою серверного рендерингу та статичних сайтів, це дозволяє створити ефективний вебсервіс з хорошою SEO-оптимізацією та високою продуктивністю [3].

– **Node.js** застосовують для оброблення запитів на сервері, взаємодії з базою даних, а також для реалізації API, що обробляють логіку тестувань та опитувань [4].

Розробка вебсервісу для проведення опитувань та тестувань вимагає комплексного підходу, який включає створення інтерфейсу для користувачів, організацію бази даних для зберігання результатів і питань, а також оброблення запитів на сервері для реалізації логіки тестування та опитувань.

Пропонується такий план для розробки вебсервісу для тестування та опитувань:

Технічні вимоги та вибір технологій:

– **Frontend:** React + TypeScript + Next.js для створення інтерфейсу. Next.js забезпечує серверний рендеринг, що може покращити SEO та продуктивність.

– **Backend:** Node.js з Express для обробки запитів на сервері та взаємодії з базою даних.

– **База даних:** PostgreSQL для зберігання даних про опитування, запитання та результати тестів [5].

– **Автентифікація:** JWT для захисту API та автентифікації користувачів.

Архітектура системи:

Frontend (Next.js): головна сторінка з переліком доступних категорій тестів; сторінка із тестами, опитуваннями вибраної категорії; сторінка конструктору тесту; особистий кабінет із статистикою пройдених тестів; сторінка з результатами тестування.

Backend (Node.js + Express): API для отримання, створення та редагування опитувань; API для збереження результатів тестів та опитувань; API для автентифікації користувачів (JWT).

База даних: зберігання опитувань, тестів, питань, результатів; моделі для користувачів, результатів, тестів.

Основні компоненти системи: Frontend (Next.js + React + TypeScript):

Компоненти:

– **CategoryList:** Компонент для відображення списку доступних категорій.

– **QuizList:** Компонент для відображення доступних тестів або опитувань.

– **ConstructorPanel:** Панель для створення і редагування тестів.

Backend (Node.js + Express):

API:

– **GET /api/categories** - отримання списку категорій.

– **GET /api/categories/:id** - отримання детальної інформації про конкретну категорію (включаючи тести).

– **GET /api/categories/quizzes/:id** - отримання детальної інформації про тест (включаючи питання).

– **POST /api/categories** - створення нового опитування (для викладачів).

– **POST /api/auth/login** - аутентифікація користувача через JWT.

Автентифікація: використовуємо **Passport.js** для аутентифікації через різні методи (email/password, Google OAuth і т.д.). **JWT** для захисту маршрутів, що вимагають авторизації.

Моделі для бази даних: Category: Зберігає інформацію про категорію.

Quiz: Містить інформацію про тест. **Result:** Зберігає відповіді користувача і оцінки.

User: Містить інформацію про користувача.

На рис 1. представлено структуру таблиць або колекцій в базі даних.

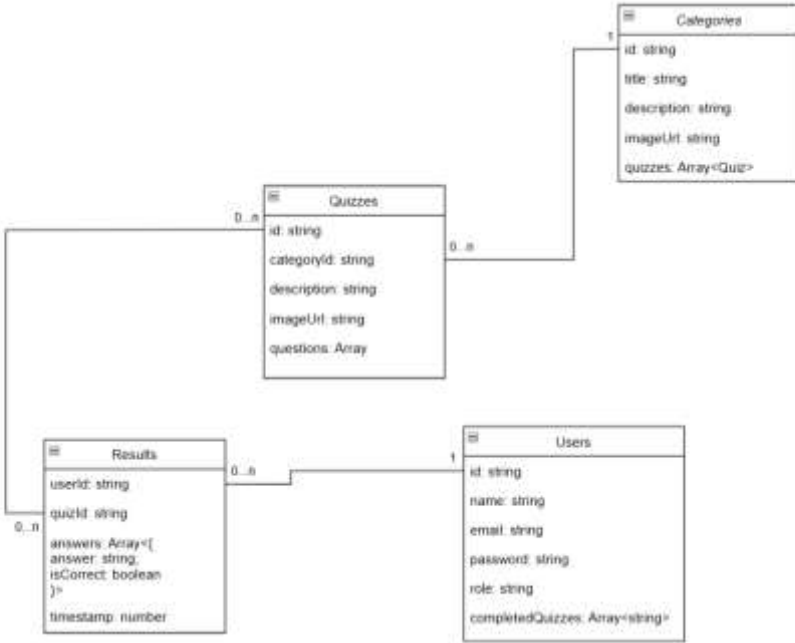

Рис 1. Структура таблиць або колекцій в базі даних

Далі розглянемо основні етапи реалізації основних функцій:

Створення та управління опитуваннями і категоріями. Викладачі можуть створювати нові опитування. Вони додають питання до тесту, вибирають типи відповідей. Після заповнення тесту запитаннями його можна зберегти у базі даних.

Пройдення тестів та опитувань. Користувач заходить на сторінку опитування, проходить питання та надсилає відповіді. Відповіді зберігаються на сервері для подальшої обробки.

Збереження результатів. Коли користувач завершує тест або опитування, результат зберігається в базі даних. Викладачі можуть переглядати статистику по кожному тесту, наприклад, середній бал, кількість учасників.

Безпека: використовувати **JWT** для аутентифікації; захистити API за допомогою механізмів перевірки прав доступу; захист від атак типу XSS і CSRF через валідацію введених даних.

Масштабованість: для високих навантажень можна використовувати **Redis** для кешування результатів або часто запитуваних даних. Система повинна підтримувати горизонтальне масштабування для обробки великої кількості одночасних запитів.

Графічне відображення результатів: Використання бібліотек для відображення графіків, наприклад, **Chart.js** або **Recharts** для надання результатів у вигляді діаграм.

Наведемо приклад головної сторінки тестової системи (рис. 2), яка була створена нами для курсів з Frontend розробки.

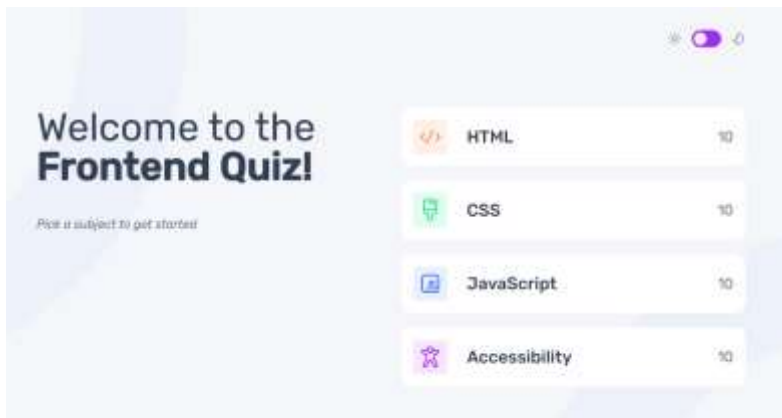

Рис 2. Головна сторінка тестової системи для курсів Frontend розробки

Висновок. Вебсервіс для опитувань і тестувань може бути застосований у багатьох галузях, де є потреба в зборі інформації, перевірці знань чи отриманні зворотного зв'язку від користувачів або працівників. Особливої значущості набуває розробка тестових систем у період дистанційної освіти, оскільки вони дозволяють ефективно оцінювати знання студентів без необхідності їх фізичної присутності в аудиторії. Тестові системи забезпечують зручний і оперативний спосіб перевірки рівня засвоєння матеріалу, дозволяючи викладачам швидко отримувати результат та здійснювати моніторинг прогресу здобувачів. Використання таких систем знижує вплив людського фактору на оцінювання, забезпечує більшу об'єктивність та дозволяє здійснювати автоматичне оцінювання, що значно економить час і ресурси як для викладачів, так і для студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богаченко В. К. Сучасні онлайн-ресурси як засоби контролю навчальної успішності учнів з інформатики. Академічні візії, (30). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1013> (дата звернення 23.02.2025).
2. Офіційна документація TypeScript. URL: <https://www.typescriptlang.org/docs/> (дата звернення 22.02.2025).
3. Офіційна документація Next.js. URL: <https://nextjs.org/docs/> (дата звернення 20.02.2025).
4. Офіційна документація Node.js. URL: <https://nodejs.org/docs/latest/api/> (дата звернення 20.02.2025).
5. Офіційна документація PostgreSQL. URL: <https://www.postgresql.org/docs/> (дата звернення 22.02.2025).

*Матей А.А.**аспірант кафедри програмного забезпечення систем**Онуфрей О.В.**аспірант кафедри програмного забезпечення систем**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗПІЗНАВАННЯ ШТУЧНО СТВОРЕНОГО КОНТЕНТУ

У сучасному цифровому середовищі активно зростає кількість штучно створеного контенту, згенерованого за допомогою передових алгоритмів штучного інтелекту. Глибокі нейронні мережі та моделі генеративного типу, такі як DeepFake, GPT та інші, дозволяють створювати текстові, аудіо- та відеоматеріали, які складно відрізнити від автентичних. Це створює нові виклики у сферах інформаційної безпеки, медіаграмотності та цифрової автентифікації даних [1].

Розпізнавання штучно створеного контенту є критично важливим завданням для запобігання дезінформації, захисту від маніпуляцій та забезпечення довіри до інформаційних ресурсів. Для цього необхідно розробити ефективні технології аналізу та детекції синтетичних матеріалів, які базуються на методах машинного навчання, аналізі аномалій та перевірці цифрових слідів.

Далі наводиться постановка задачі технології розпізнавання штучно створеного контенту. Розглянемо множину громадян $C = \{c_1; c_2; \dots; c_n\}$ певної країни, які оцінюються за рівнем здатності до розпізнавання штучно створеного контенту. Дослідження громадян здійснюється з урахуванням їхнього регіону проживання або розміру населеного пункту. Кожен громадянин характеризується множиною параметрів $S = \{s_1; s_2; \dots; s_m\}$ що формують його соціальний профіль. Групування цих характеристик відповідно до певних правил $T = \{t_1; t_2; \dots; t_u\}$ дозволяє виокремити різні соціальні класи $CL(T)$.

Громадянам буде запропоновано певний набір текстових новин $R = \{R_1; R_2; \dots; R_l\}$ для визначення їхнього авторства, а саме – чи створений текст людиною, чи згенерований штучним інтелектом. Усі показники, що характеризують громадян, їхні відповіді щодо ідентифікації текстів, а також система обробки вхідних даних формують інформаційну модель оцінювання здатності розпізнавати штучно створений контент для різних соціальних класів – K . Оброблені вхідні дані аналізуються за допомогою нечіткої моделі розпізнавання штучного контенту – M .

Технологія розпізнавання штучно створеного контенту формально представляється у вигляді оператора:

$$\Gamma(C, S, T, CL, K, M) \rightarrow f(\alpha, A). \quad (1)$$

Γ – оператор, що на основі вхідних змінних C, S, T, CL, K, M ставить у відповідність множину вихідних значень f . На виході нечіткої моделі отримується: α – агрегована

оцінка розпізнавання штучно створеного контенту для деякого соціального класу *CL*; *A* – лінгвістичний рівень розпізнавання штучно створеного контенту.

Отримані результати оцінювання відобразатимуть рівень здатності громадян розпізнавати штучно створений контент відповідно до їхнього соціального профілю. Аналіз цих даних дозволить визначити, які соціальні класи мають найнижчу ефективність у розпізнаванні синтетичного контенту. Отримані показники можуть бути застосовані в майбутніх сценаріях для підтримки процесів ухвалення рішень різними управлінськими структурами [2].

Запропонована в рамках дослідження технологія оцінювання рівня розпізнавання штучно створеного контенту дозволяє ідентифікувати групи громадян, які мають різний рівень здатності до відрізнєння автентичної та синтетичної інформації. Використання соціального профілю та аналізу відповідей учасників дослідження дає змогу визначити закономірності в когнітивному сприйнятті контенту залежно від соціально-демографічних характеристик [3].

Розроблена нечітка модель розпізнавання штучно створеного контенту забезпечує комплексний підхід до оцінювання рівня медіаграмотності громадян. Її застосування дозволяє здійснювати аналіз ефективності інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення критичного мислення населення. Отримані результати можуть використовуватися для розробки стратегій підвищення рівня цифрової грамотності, створення освітніх програм та адаптації державної політики в сфері інформаційної безпеки. Використання запропонованої технології дозволяє визначати ризикові групи населення, що є найбільш вразливими до дезінформації, та розробляти відповідні заходи для підвищення стійкості суспільства до маніпулятивних інформаційних впливів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Lohani, A. (2021). Countering Disinformation and Hate Speech Online: Regulation and User Behavioural Change. Observer Research Foundation Occasional Paper. <https://doi.org/10.11610/connections.20.2.00>
2. Goulart, R.G., Muriel-Torrado, E. & Vitorino, E.V. (2021). “Imbecilization” in the disinformation society: what can information literacy do about it?”. *Investigación Bibliotecológica: archivonomía, bibliotecología e información*, 35(87), 33-55. <http://dx.doi.org/10.22201/iibi.24488321xe.2021.87.58310>
3. Weikmann, T., & Lecheler, S. (2023). Visual disinformation in a digital age: A literature synthesis and research agenda. *new media & society*, 25(12), 3696-3713. <https://doi.org/10.1177/14614448221141648>

Часник Дмитро Васильович
провідний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ

ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВІДВЕДЕННЯ ТЕПЛА ВІД ЕЛЕКТРОННИХ КОМПОНЕНТІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ

Під час роботи деякі електронні компоненти здатні виділяти значну кількість тепла. Неможливість ефективно відвести це тепло від компонента і від виробу загалом може призводити до зниження надійності та скорочення терміну експлуатації. Розглянемо кілька рішень для забезпечення теплового режиму на прикладі продукції компанії Electrolube.

Закон охолодження Ньютона стверджує, що швидкість віддачі тепла пропорційна різниці температур між нагрітим тілом і навколишнім середовищем, що його створює. Тому, щойно температура компонента збільшиться і досягне температури рівноваги, кількість тепла, що віддається за секунду, дорівнюватиме кількості тепла, що виробляється за секунду всередині компонента. Ця температура може бути досить високою, що значно скоротить термін служби компонента або навіть призведе до несправності виробу. Саме в таких випадках і необхідно вживати заходів щодо забезпечення теплового режиму. Ті самі міркування стосуються всього вузла або пристрою, до складу якого входять окремі компоненти, що виділяють тепло. Компонент віддає тепло в навколишнє середовище біля його поверхні. Теплопередача зростає зі збільшенням площі поверхні компонента. Невеликий компонент, що виділяє 10 Вт, досягне вищої температури, ніж компонент із близьким виділенням потужності, але з більшою площею поверхні.

Саме тому застосовуються радіатори. Ті, що мають різні розміри і форму, вони можуть бути підібрані так, щоб забезпечити значне збільшення площі поверхні для максимального розсіювання тепла. Радіатори зазвичай приєднують до компонентів, які під час роботи виділяють велику кількість теплової енергії, і таким чином відводять її від компонента, щоб уникнути виходу з ладу через перегрів.

За багаторічний період радіатори довели свою високу ефективність, однак, щоб забезпечити повне прилягання і, як наслідок, максимальну ефективність, разом із радіаторами застосовують і матеріали для забезпечення теплового режиму. Навіть після тонкого полірування металеві поверхні мають деяку шорсткість. З цього можна зробити висновок, що при з'єднанні двох металевих поверхонь прилягання виявиться не 100%-вим і між ними завжди буде присутній повітряний зазор. Заповнення таких зазорів контактним матеріалом з тепловими властивостями забезпечує повне прилягання між двома поверхнями, а отже, створює кращу теплопровідність. Постійне прагнення до мініятуризації виробів у поєднанні з сучасними компонентами, які споживають дедалі більше енергії, переконує тому, що ефективне забезпечення теплового режиму є найважливішою складовою як сучасних, так і

майбутніх розробок в електроніці, де лише одним із прикладів є ринок світлодіодного освітлення. На основі матеріалів для забезпечення теплового режиму також є рішення для підвищення ефективності розробок у галузі екологічно чистої енергії, для фотоелектричних інверторів, відомих особливою чутливістю до температури, для з'єднань між тепловими трубками та ємністю з водою в системах сонячного опалення, для водневих паливних елементів, вітряних електрогенераторів - усе це лише мала частина прикладів.

Теплопровідні склади знаходять застосування у виробництві електронних компонентів, у теплотехніці та вимірювальній техніці, а також під час виготовлення радіоелектронних пристроїв з високим тепловіділенням.

Термоінтерфейси мають такі форми:

- теплопровідні пастоподібні склади;
- компаунди;
- теплопровідні склади, що полімеризуються;
- теплопровідні клейкі склади;
- теплопровідні прокладки;
- припої та рідкі метали.

Далі розглянемо теплопровідні пасти, клеї/адгезиви та заливальні матеріали на прикладі продукції компанії Electrolube. Компанія Electrolube протягом 85 років розробляє рішення для розвитку техніки та поліпшення технічних характеристик. Її фахівці постійно працюють над поліпшенням характеристик усіх лінійок продуктів для відмивання, захисних покриттів, заливних компаундів, засобів для забезпечення теплового режиму, контактних змашувальних засобів і мастил і матеріалів для технічного обслуговування в галузі електроніки та загального застосування.

У відповідь на дедалі вищий попит розроблено спеціалізовані рішення для забезпечення теплового режиму:

- безсиліконові пасти;
- силіконові пасти;
- матеріали холодного затвердіння і
- матеріали для склеювання;
- заливальні компаунди;
- матеріали з теплопровідністю від 0,9 до 3,4 Вт/м·К.

Теплопровідні пасти складаються з теплопровідних наповнювачів, що знаходяться в рідині-носії. Теплопровідні пасти не тверднуть, тому є найбільш підходящим рішенням, коли важлива ремонтпридатність, і забезпечують універсальність застосування завдяки відсутності геометричних обмежень, що впливають на затвердіння.

Технологи компанії Electrolube розробили силіконові та безсиліконові тепलोзахисні пасти. Силіконові матеріали мають вищу гранично допустиму температуру +200 °C і є системами з меншою в'язкістю завдяки використанню базової силіконової оливи. Для певних завдань використання матеріалів на основі силікону та матеріалів, що містять силікон, може бути заборонено. Це відбувається через низку чинників. Прикладами можуть слугувати певні сфери застосування електроніки, а також випадки, коли спостерігаються проблеми з процесами відмивання або приклеювання. Подібні труднощі виникають через міграцію силіоксанів з малою молекулярною вагою. Ці леткі сполуки можуть зменшувати поверхневий натяг на підкладці, що сильно ускладнює її відмивання і приклеювання до її поверхні. Крім того, міграція силіоксанів з малою молекулярною

вагою може призводити до відмов електронних пристроїв через утворення побічних ізоляційних продуктів. Матеріали створені з вихідних речовин, спеціально призначених для електронної промисловості. Тому матеріали, що містять силікон, застосовуються тільки в тих випадках, де фракції з малою молекулярною вагою постійно контролюються і підтримуються на абсолютному мінімумі. Як альтернативний варіант також поставляється лінійка безсиліконових матеріалів для відповідальних застосувань.

Лінійка теплопровідних матеріалів Extra від компанії Electrolube являє собою вдосконалену версію безсиліконових теплопровідних матеріалів НТС і НТСР. Пасти лінійки X виробляються із застосуванням однієї із запатентованих технологій компанії і мають такі переваги практично не на шкоду застосовності та в'язкості: підвищена відносна теплопровідність, менше виділення оливи та менша втрата ваги під час випаровування.

Теплопровідні пасти НТСРХ [1] використовують переважно для заповнення зазорів, їхнє впровадження було схвалено одним із провідних виробників в автомобільній промисловості. Матеріали лінійки Extra також стійкіші до вологості та термоциклювання (зі швидкою зміною температури під час нагрівання та охолодження) порівняно з пастами звичайних лінійок.

Окрім термопаст було також розроблено термозв'язувальний клей під скороченою назвою TBS і два матеріали холодного затвердіння: TCOR [2] і TCER. Клей TBS (Thermal Bonding System) - двокомпонентний високоміцний епоксидний клей, призначений для з'єднання радіаторів із компонентами. Крім мінеральних наповнювачів, клей містить маленькі скляні кульки з нормованим діаметром. Це дає змогу отримати задану товщину шару 200 мкм, забезпечуючи оптимальні робочі характеристики. TCOR і TCER є силіконовими матеріалами холодного затвердіння від компанії Electrolube. Матеріал TCOR - це склад холодного затвердіння з системою оксим, а матеріал TCER - варіант із системою етанол. TCER має як перевагу дуже низьку в'язкість і вищу теплопровідність порівняно з TCOR, який, своєю чергою, має поліпшену міцність склеювання. Для схем певного типу, що виділяють тепло, може виявитися ефективним заливання пристрою в корпусі, що відводить тепло, за допомогою теплопровідного заливального компаунда. Цей спосіб забезпечує відведення тепла і захист від впливів навколишнього середовища, таких як висока вологість або корозійні умови.

В асортименті компанії Electrolube є двокомпонентні матеріали для заливки з використанням епоксидної, поліуретанової та силіконової технологій.

Епоксидна смола ER2220 [3] забезпечує найвищий рівень теплопровідності в поєднанні із захистом від зовнішніх впливів за рахунок заливки. Ця епоксидна смола з великою кількістю наповнювача має дуже високу теплопровідність (1,54 Вт/м·К), що значно збільшує її в'язкість (15 000 МПа·с). Смола ER2183 є варіантом складу ER2220 з меншою в'язкістю (5000 МПа·с). Зниження вмісту наповнювача, необхідне для досягнення такої в'язкості, мало впливає на теплопровідність: в'язкість смоли ER2183 нижча на 67%, при цьому проявляється скорочення теплопровідності лише на 28% (1,1 Вт/м·К). Матеріал UR5633 – поліуретанова заливальна смола, має дуже хорошу теплопровідність 1,24 Вт/м·К. Ідеальна для завдань, де від матеріалу вимагається теплопровідність і певний рівень еластичності. Матеріал SC2003 являє собою силіконову заливальну смолу, що характеризується хорошою теплопровідністю (0,08 Вт/м·К) у винятково широкому температурному діапазоні (-60...+200 °С). Це тиксотропний матеріал, що робить його чудовим рішенням для завдань, де смола не повинна протікати в невеликі зазори.

Теплопровідність, вимірювана у Вт/м·К, відображає здатність матеріалу проводити тепло. Значення об'ємної теплопровідності дають гарне уявлення про рівень очікуваного відведення тепла, даючи змогу проводити порівняння між різними матеріалами. У деяких методиках вимірюється тільки сума теплового опору матеріалів і контактного опору між матеріалом і вимірювальним приладом. Компанія Electrolube використовує один із варіантів методу теплового потоку, в якому вимірюються обидва ці параметри окремо, що забезпечує набагато точніші результати об'ємної теплопровідності.

Матеріали для забезпечення теплового режиму використовуються в електричних пристроях і тому не повинні чинити негативного впливу на його характеристики. Вимірювання електричних властивостей таких матеріалів може допомогти в забезпеченні сумісності при застосуванні. Наприклад, діелектрична міцність – це максимальна напруженість електричного поля, яку в принципі здатен витримати матеріал без утворення пробою, тобто без втрати своїх електричних властивостей. Іноді цю характеристику називають напругою, яку витримує діелектрик. Своєю чергою, напруга пробою – мінімальна напруга, що викликає у певної частини ізолятора здатність проводити електричний струм.

В'язкість теплопровідних паст впливає на параметри процесу нанесення, а також на робочі характеристики застосовуваного матеріалу. Наприклад, лінійка звичайних матеріалів призначена для застосування як проміжних теплопровідних матеріалів, і тому їх слід наносити тонким шаром. Стабільність цих матеріалів дає змогу уникати проблем, пов'язаних із видавлюванням пасти (зміна в'язкості під час зміни температури, що змушує пасту поступово витікати з простору між поверхнями), але тільки якщо їх застосовують у вигляді тонких шарів. Матеріали для заповнення зазорів, зокрема компаунди НТСРХ, призначені для забезпечення максимальної стабільності навіть за великої товщини та впливу вібрації. Це поліпшення стабільності також означає, що в'язкість матеріалу означає, що в'язкість матеріалу дуже висока. В'язкість затверджуваних матеріалів для забезпечення теплового режиму, таких як склади холодного затвердіння і заливальні матеріали, має значення тільки для етапу нанесення, і її необхідно враховувати під час вибору відповідного обладнання для дозування і методів нанесення. Після нанесення матеріалу на модуль/основу він твердіє до твердого стану.

За винятком матеріалів для заповнення зазорів, важливо, щоб проміжні теплопровідні матеріали наносилися якомога тоншим шаром, щоб знизити вплив теплового опору. Тому вибір способу нанесення теплопровідних паст настільки ж важливий, як і вибір самого матеріалу. Теплопровідні пасти можна наносити різними способами, як вручну, так і автоматично. Ручне нанесення може виконуватися за допомогою валика, ракеля або шпателя. Часто валик є найкращим варіантом для забезпечення розподілу матеріалу рівним тонким шаром по всій поверхні. У методах автоматичного нанесення використовується спеціальне обладнання. Воно зазвичай має головку для нанесення, в якій матеріал подається на пристрій за допомогою дозатора. Через в'язкість таких матеріалів дозатор зазвичай являє собою механізм із видавлювальною пластиною, що з'єднується з ємністю з теплопровідною пастою, в якій вона поставляється.

Склади холодного затвердіння від компанії Electrolube поставляються в готових до використання картриджах, їх слід наносити за допомогою пістолета TCR Gun [4]. Ці матеріали часто використовуються для одночасного забезпечення теплопередачі та кріплення, ось чому їх необхідно наносити тонким шаром і проводити випробування,

щоб переконатися, що отримана міцність з'єднання достатня для конкретного застосування. Оскільки ці матеріали тверднуть завдяки взаємодії з вологою, в процесі нанесення і сушіння потрібно звертати увагу на вологість навколишнього середовища - 50% за кімнатної температури. Крайні стани (дуже сухе або дуже вологе повітря) стримують прискорюють затвердіння, і підвищені температури не прискорюють процес, якщо при цьому вологість теж не буде збільшена.

Заливальні компаунди - двокомпонентні системи, які можна наносити вручну або автоматично за допомогою автоматизованого обладнання. У всіх випадках при виконанні процедури змішування слід уникати захоплення повітря. Захоплення повітря або вологи може вплинути на процес затвердіння цих матеріалів, а також призвести до утворення повітряних бульбашок у затверділому матеріалі, що значно знижує теплопровідність. Компанія Electrolube постачає заливальні компаунди в спеціальній упаковці - це пакет, розділений застіркою, яка відокремлює один від одного компоненти А і В до моменту змішування. Упаковка орієнтована на безповітряне змішування і рекомендується для будь-якого нанесення заливального компаунду, що виконується вручну. При постачанні в алюмінієвій оболонці не слід оболонку видаляти аж до моменту використання матеріалу. Також доступні установки для змішування, виконані у двох варіантах - настільному і у вигляді обладнання.

Загалом слід пам'ятати, що правильно підібрані технологічні матеріали – гарантія довговічної та коректної роботи виробів електроніки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. HTCPX Non-Silicone Heat Transfer Compound PLUS Xtra - Electrolube: URL: <https://electrolube.com/product/htcpx-non-silicone-heat-transfer-compound-plus-xtra/> (дата звернення: 25.02.2025);
2. TCOR RTV Thermally Conductive Oxime - Electrolube: URL: <https://electrolube.com/product/tcor-thermally-conductive-oxime-rtv/> (дата звернення: 25.02.2025);
3. ER2220 Highly Thermally Conductive Epoxy Potting Compound: URL: <https://electrolube.com/product/thermal-er2220-highly-thermally-conductive-epoxy-potting-compound/> (дата звернення: 25.02.2025);
4. TCRGUN Application Gun - Electrolube: URL: <https://electrolube.com/product/tcrgun-application-gun/> (дата звернення: 25.02.2025).

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Борисенко Наталія Миколаївна

PhD, доцент кафедри фармацевтичних дисциплін

Губенко Інна Яківна

к. мед.н., професор, ректор

Черкаська медична академія

м. Черкаси

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИВЧЕННЯ ПРОТИСУДОМНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОХІДНИХ 1,2,4-ТРИАЗОЛУ

1,2,4-Триазол — це органічна сполука, що містить п'ятичленне гетероциклічне кільце. Вона має цікаві фізико-хімічні властивості і активно досліджується через свої біологічні ефекти, зокрема протисудомну активність. Похідні 1,2,4-триазолу також демонструють різноманітні фармакологічні властивості, включаючи антипсихотичну, анальгезуючу та протизапальну активність. Протисудомні властивості 1,2,4-триазолу пов'язані з його здатністю взаємодіяти з нейротрансмітерами та рецепторами в головному мозку. Триазолові похідні можуть впливати на такі механізми:

1. **Модуляція GABA-рецепторів:** Гамма-аміномасляна кислота (GABA) є головним інгібуючим нейротрансмітером у центральній нервовій системі. Деякі похідні 1,2,4-триазолу здатні підсилювати ефект GABA, що допомагає зменшити нейрональну збудливість та попередити виникнення судом.

2. **Інгібування глутаматних рецепторів:** Глутамат є основним збуджувальним нейротрансмітером, і його надмірна активність може сприяти розвитку судом. Певні похідні 1,2,4-триазолу можуть блокувати глутаматні рецептори, знижуючи збуджувальну активність нейронів.

3. **Модулювання кальцієвих каналів:** Нормальна функція кальцієвих каналів є важливою для нейрональної збудливості. 1,2,4-Триазолові похідні можуть впливати на функцію кальцієвих каналів, знижуючи ймовірність виникнення судом.

4. **Інгібування ферментів, що сприяють нейропошкодженню:** Протисудомний ефект деяких похідних може бути зумовлений їх здатністю інгібувати ферменти, які активуються в умовах нейропошкодження (наприклад, вільнорадикальні окиснювачі або інші ферменти, що стимулюють збудження нейронів).

Деякі похідні 1,2,4-триазолу вже були досліджені як потенційні препарати для лікування епілепсії. Вони продемонстрували ефективність в експериментальних моделях судом, зокрема за рахунок активації GABA-рецепторів і зниження збуджувальної активності в центральній нервовій системі, показали свою активність у зменшенні судомних нападів у тваринних моделях, що дозволяє вважати їх перспективними для подальших клінічних досліджень. Інші 1,2,4-триазолопохідні із заміщеними групами на азотистих атомах (наприклад, заміщення метильною або етильною групою)

продемонстрували виражену протисудомну активність у експериментальних моделях, таких як індуковані пентилентразолом або електричними стимулами судоми. Попри багатообіцяючі результати, клінічні дослідження щодо протисудомної активності 1,2,4-триазолу та його похідних все ще перебувають на ранніх етапах. Деякі похідні проходять передклінічні випробування, і є надія, що з часом вони можуть стати частиною арсеналу антиепілептичних препаратів.

1,2,4-Триазол і його похідні мають значний потенціал як протисудомні засоби. Їхня ефективність, ймовірно, зумовлена комплексною дією на нейрональні процеси, зокрема на GABA-рецептори, кальцієві канали та інші важливі механізми, що сприяють нейропластичності та нейрогенної активності. Вони можуть стати важливими кандидатами для розробки нових препаратів для лікування епілепсії та інших захворювань, що супроводжуються судомами.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Зіненко Н.В.

*старший викладач кафедри германської філології
та методики викладання германських мов*

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

USING ONLINE VIDEO WHILE TEACHING PRACTICAL TRANSLATION TO UNIVERSITY STUDENTS

The rapid development of digital technologies has significantly influenced language education, particularly in the field of translation studies. Online video materials offer an immersive and interactive way to enhance translation training by providing students with authentic content, cultural insights, and real-world language use. In our research we would like to explore the role of online video in teaching practical translation at the university level, to examine its benefits, challenges, and practical applications.

The purpose of our research is to investigate the effectiveness of online video as a pedagogical tool in practical translation courses. Specifically, the study aims to:

- examine existing research on the topic,
- analyze the advantages of using video materials in translation training,
- provide practical strategies for integrating video content into the translation classroom,
- offer recommendations for maximizing student engagement and learning outcomes.

Numerous scholars have examined the use of audiovisual materials in translation studies. In their research, Díaz Cintas and Remael explored the impact of subtitling and dubbing on translation competence development [1, p. 45]. Gambier and Gottlieb analyzed audiovisual translation and its implications for teaching language mediation skills [2, p. 67]. Additionally, Patrick Zabalbeascoa investigated how audiovisual content enhances linguistic and cultural awareness in translation training [5, p. 112]. More recent studies highlight the role of online video platforms in language education. Wang and Zhang examined how YouTube videos improve listening comprehension and translation skills among university students [4, p. 9]. Similarly, Orrego-Carmona explored how fan-subtitling communities contribute to the development of translation skills [3, p. 73].

Most researchers agree on the fact that online video materials provide authentic, contextualized linguistic input, enhance cultural understanding, and improve students' ability to translate spoken discourse effectively.

It is absolutely evident that using online video in translation classes offers multiple advantages. First, it offers authentic language exposure. Online videos provide real-world examples of spoken language, idiomatic expressions, and cultural references. Second, it provides multimodal learning. Video content engages both auditory and visual processing, reinforcing language comprehension and translation accuracy. Also, video materials help students get acquainted with cultural context. Videos present language in a natural setting, allowing students to observe gestures, intonation, and sociocultural norms. One more advantage is varied difficulty

levels, since different types of videos, such as interviews, TED Talks, news reports, and movies offer content suitable for various proficiency levels. In addition, video materials ensure interactive learning. Videos can be paused, replayed, and analyzed, enabling detailed examination of translation challenges.

Here are some practical applications of online video in the translation classroom.

One of the most effective ways to integrate online video into translation training is through subtitling exercises. Students can be assigned short clips from movies, interviews, or documentaries and asked to create subtitles in the target language. For example, students watch a TED Talk on climate change, transcribe the spoken content, and then translate it into their native language, ensuring that subtitles match the speaker's tone, style, and speed. The offered assignment enhances listening and comprehension skills, it develops conciseness and clarity in translation, and it improves synchronization between text and speech.

Another task which can be offered is dubbing and voice-over tasks. Dubbing involves replacing the original audio with a translated version, while voice-over adds translated narration over the existing audio. These activities require students to adjust translations for lip synchronization and timing. For example, students work in pairs to dub a scene from a popular TV show, ensuring that the translated dialogue fits naturally within the actors' speech patterns. The task mentioned can reinforce timing and fluency in translation, it encourages creative adaptation of dialogue. Also, it develops an awareness of audiovisual constraints.

Quite interesting and important task is news translation and analysis. News videos from platforms such as BBC or CNN provide valuable material for translation exercises. Students can translate news reports, focusing on maintaining accuracy, neutrality, and journalistic style. For example, a class watches a BBC news segment on a global event and translates it into their native language, comparing their work to official translations from professional media outlets. Assignments of this kind help to develop formal translation skills, they introduce students to journalistic language and conventions, and they encourage critical analysis of translation choices.

One more task which serves our purpose is transcription and translation of online interviews. Interview-based videos, such as expert discussions or celebrity interviews, challenge students to interpret spoken language with varying accents and speech patterns. For example, students transcribe an interview with a famous author, translate the content, and discuss the challenges posed by informal speech, cultural references, and idiomatic expressions. The task mentioned improves listening accuracy and speed.

It exposes students to diverse accents and speaking styles. Also, it enhances cross-cultural communication skills.

It should be noted that online video is a powerful teaching tool. However, several challenges should be kept in mind. First, these are technical barriers. Students may face issues with software for subtitling, dubbing, or transcription. Providing training on user-friendly tools like Subtitle Edit can help. Second, these are time constraints. Translating audiovisual content requires more time than traditional text translation. Thus, assigning short clips (2–3 minutes) ensures manageable workloads. Also, there is such phenomenon as cultural sensitivity. Some content may include culturally specific humour or references that are difficult to translate. Discussions on cultural adaptation strategies are essential.

Thus, the integration of online video into practical translation courses significantly enhances students' translation competence by providing exposure to authentic language, cultural context, and real-world translation scenarios. By incorporating subtitling, dubbing, news translation, and

interactive transcription activities, educators can create a dynamic and engaging learning environment. Future research should explore the long-term impact of video-based translation training on students' professional development and investigate how emerging AI technologies, such as automated subtitling, can complement human translation efforts.

REFERENCES

1. Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2007). *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester: St. Jerome Publishing.
2. Gambier, Y., & Gottlieb, H. (2001). *Mediating Languages and Cultures: Audiovisual Translation*. Amsterdam: John Benjamins.
3. Orrego-Carmona, D. (2019). Community Translation and the Digital Age. *Translation Studies Journal*, 12(3), 72-89.
5. Wang, Y., & Zhang, X. (2020). Enhancing Translation Training through YouTube Videos. *Journal of Translation Studies*, 5(2), 9-27.
6. Zabalbeascoa, P. (2008). The Nature of the Audiovisual Text and its Parameters. *The Translator*, 14(1), 111-138.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Бодян Дар`я Вікторівна

курсант 4-го курсу

Науковий керівник: Ізбаш Олеся Олегівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Національний університет «Одеська морська академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СМАРТ-КОНТРАКТІВ

Діджиталізація на сьогодні набирає широких обертів, а швидкий розвиток ІТ-технологій охоплює майже всі сфери життя людини, сприяючи появі нових способів його організації. Право також адаптується до сучасних змін, регулюючи всі ті процеси, що виникають у цьому контексті. Тому, все більшої кількості людей стають відомими такі терміни як «криптовалюта», «блокчейн» тощо.

Крім цього, досить стрімкий розвиток інформаційних технологій не оминув і сферу договірних відносин. За загальним правилом, укладання договору являє собою спосіб реалізації особою своїх прав та інтересів стосовно того чи іншого питання. З плином часу, вказаний процес зазнав певних змін і з'явилася нова, з урахування сучасних перетворень, форма укладення договору, а саме розумний контракт (smart contract), що здатний вирішити, як ми вважаємо, ряд проблем.

Незважаючи на те, що особливої популярності, так звані, цифрові контракти почали набирати лише декілька років тому, сама ідея їх виникнення з'явилась ще наприкінці минулого століття. Так, вчений у галузі інформатики, криптографії та права Нік Сабо в 1994 році ввів в обіг термін «смарт-контракт», що трактувався як «комп'ютеризований протокол транзакцій, який виконує умови договору» [1]. Відповідно до цього, мета запровадження такого виду контракту полягає у «дотриманні загальних договірних умов /.../, мінімізації винятків як зловмисних, так і випадкових, а також мінімізації потреби в довірених посередниках» [1].

Прикладом використання вказаних контрактів можна навести роботу торгових автоматів. При внесенні грошової купюри автоматично видається чек або будь-який інший товар з використанням вендингового апарату [1], що можна розглядати як прояв розумного контракту, оскільки здійснення такого механізму відбувається без втручання людини.

Розумний контракт, як вже було зазначено, є цифровою формою цивільно-правового договору, положення якого записані у вигляді програмного коду, змінення якого є можливим лише за наявності відповідної комп'ютерної програми. З цього випливає, що правову природу вказаних контрактів слід розглядати з двох аспектів: технічного та юридичного. З технічної точки зору вважається, що смарт-контракт є «комп'ютерним кодом, який у разі настання певного стану або умов здатен працювати автоматично відповідно до задалегідь визначених функцій» [2, с. 101]. Тобто, це певний програмний код, що виконує завдання відповідно до прописаних у ньому умов. В свою чергу, вказаними умовами є положення такої цифрової угоди, укладеної між двома чи більше

сторонами. Тобто, юридичний аспект смарт-контракту охоплює зміст останнього, що викладається в електронному вигляді та реалізуються автоматично.

Незважаючи на те, що смарт-контракти набувають своєї популярності як такі, слід розглянути і проблемні аспекти їх використання в сучасному світі. Насамперед, однією із головних проблем є недосконалість, а в деяких випадках і відсутність, належної нормативно-правової бази для регулювання розумних контрактів. В Україні майже немає повноцінного правового підґрунтя для регулювання досліджуваних відносин, тобто відсутні нормативно-правові акти, які тим чи іншим чином торкалися б вказаного питання. Наприклад, в травні 2017 р. було видано розпорядження, яким передбачено впровадження технології блокчейн на державному рівні, пізніше – роз'яснення щодо статусу криптовалюти, як способу платежу тощо [3]. Однак, на наш погляд, це не є достатнім, тому необхідним є вирішення цього недоліку, оскільки можливі досить серйозні обмеження.

З наведеного вище випливає ще один недолік, а саме проблемне питання вирішення спорів, що виникають в результаті укладення смарт-контрактів. Досить поширеним явищем є ситуації, коли сторони укладення такого договору знаходяться під різною юрисдикцією, що унеможлиблює вирішення непорозумінь. Так, за національним законодавством ми можемо виділити декілька шляхів вирішення цієї проблеми. Насамперед, сторони можуть самостійно обрати застосовне право шляхом переговорів (прямо закріпивши це в договорі або щоб це впливало зі змісту договору), що передбачається положеннями Цивільного кодексу України та Закону України «Про міжнародне приватне право», якщо наявний іноземний елемент. Інший підхід пропонує використовувати комп'ютерну мережу, що буде працювати на основі IP-адрес сторін такого договору, тим самим визначаючи юрисдикцію. Однак, в такому випадку будуть застосовуватись виключно норми міжнародного приватного права. Останнім та мабуть найбільш перспективним, як вважається, варіантом є створення спеціальних онлайн-платформ, де будуть укладатися смарт-контракти та автоматично вирішуватиметься питання застосовного права [4, с. 193]. З приводу цього, ми вважаємо, що існують деякі побоювання неправильного вибору права через можливі помилки в роботі таких платформ.

Що стосується укладення смарт-контрактів, то ще одним не менш важливим аспектом є його правильне складання та дотримання всіх умов та вимог, оскільки це може становити проблему. Так, допущення помилок при розробці програмного коду або вводу даних у систему тощо, може спотворити умови початкових домовленостей, які відповідали б реальним намірам сторін, тому єдиний вихід – укласти новий контракт. Вказане ми вважаємо за проблему, так як це обумовлене технологією блокчейну, яка передбачає неможливість припинення або змінення окремих положень договору після його виконання. Тобто, якщо, за загальним правилом, до звичайних договорів можна вносити зміни та доповнення, то в смарт-контрактах такого не передбачено. Тому, на наш погляд, при укладенні та використанні вказаних контрактів слід консультуватися зі спеціалістами в сфері IT-технологій, так як одна допущена помилка може призвести до відповідальності обох сторін.

Складним є й питання відповідальності сторін у разі порушення умов контракту, оскільки незрозуміло, хто саме повинен її нести. З цього приводу Некіт К. Г. зазначила, що в разі допущення помилки при розробці програмного коду «/.../ відповідальність за такі помилки має покладатися на сторону, яка взяла на себе обов'язок підготувати смарт-контракт» [2, с. 104]. Однак, в процесі розробки коду може брати участь і третя особа, в

такому випадку «.../ відповідальність буде реалізовуватися у рамках деліктного права». Тобто, питання притягнення до відповідальності сторін також не є достатньо вирішеним.

Слід вказати, що смарт-контракти також характеризуються і певними перевагами. На думку Кривенко Ю.В. серед таких можна виділити «самостійне виконання /.../; прозорість угоди (можна відстежити всі дії щодо виконання смарт-контракту); захист від внесення змін, які не затверджені сторонами; можливість укладання угод анонімно» [5, с. 81]. Додаючи до цього, на наш погляд, перша ознака автономності є чи не головною особливістю, оскільки ця система є технологічно децентралізованою, однак ті умови, що передбачені таким договором виконуються автоматично, тобто без участі людини. Відповідно до чого, неможливим є втручання у виконання смарт-контракту третіми особами. Крім цього, можливим є укладення без посередників (нотаріуса, банка, реєстратора), оскільки сторони можуть здійснити цей процес самостійно.

Отже, на основі всього вищезазначеного можна дійти до висновку, що в сучасному світі все більше використовують смарт-контракти. Зокрема, під ним слід розуміти форму правового договору, що виступає як спеціальний алгоритм, який автоматично виконує запрограмовану послідовність певних дій, забезпечуючи дотримання сторонами такої угоди їхніх прав, обов'язків та відповідальності. Тобто, конкретно прописані умови договору у вигляді програмного коду, які не потребують втручання людини та виконуються автоматично.

Незважаючи на перераховані переваги (автономність, прозорість тощо) необхідним є враховувати й проблемні аспекти (відсутність достатнього нормативно-правового регулювання, неможливість подальшого внесення змін та ін.) при виборі такого виду договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Szabo N. Smart Contracts. Phonetic Sciences, Amsterdam. 1994. URL: <https://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart.contracts.html> (дата звернення: 26.02.2025).
2. Варавка В. Проблеми правового регулювання смарт-контрактів. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 1 (21). С. 143-151.
3. Некіт К.Г. Переваги та недоліки смарт-контрактів як підстав виникнення права власності. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2020. № 3 (47). С. 101-105.
4. Кривенко Ю.В. Щодо поняття та ознак смарт-контракту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2023. № 64. С. 80-83.
5. Шуміло І.А., Овчаренко В.С., Філіпченко К.Ш. Правова природа смарт-контрактів та проблемні вибору права. Експерт: парадигми юридичний наук і державного управління. 2021. № 6 (18). С. 188-196.

Тетяна Журавльова
курсант навчальної групи КП-331,
2 курсу, факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
рядовий поліції
Науковий керівник: **Аліна Чорна**
старший викладач кафедри
кримінального права та криминології,
капітан поліції

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ (СТ. 438 КК УКРАЇНИ)

Кримінально-правова характеристика порушення законів і звичаїв війни є важливим напрямом сучасної правової науки, з огляду на необхідність забезпечення міжнародного правопорядку та відповідальності за воєнні злочини. Стаття 438 Кримінального кодексу України (далі – КК України) визначає відповідальність за жорстоке поводження з військовополоненими та цивільним населенням, вигнання цивільних осіб для примусових робіт, розграбування національних цінностей, застосування заборонених методів ведення війни, а також за віддання наказу про вчинення таких дій [1].

Об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують дотримання встановлених міжнародним правом стандартів ведення бойових дій. Законодавець у новій редакції статті 438 КК України чітко окреслює підстави відповідальності, акцентуючи увагу на міжнародних договорах, які регламентують закони і звичаї війни. Це підкреслює інтеграцію національного кримінального права у світову систему гуманітарного права та міжнародного правосуддя.

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення включає активні дії, спрямовані на порушення гуманітарних норм, що регулюють збройні конфлікти. Особливо небезпечними є дії, що тягнуть за собою масові порушення прав людини, зокрема насильницькі депортації, катування, незаконні страти, мародерство, використання цивільного населення як «живого щита». Також заборонені методи війни, такі як використання хімічної або біологічної зброї, нерозбірливі бомбардування, обстріли медичних установ та гуманітарних місій [2].

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується наявністю прямого умислу, що означає усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру її дій та бажання або свідоме допущення їхніх наслідків. Відповідальність за воєнні злочини не може бути виправдана наказом керівництва чи військовою необхідністю, оскільки міжнародне право не визнає таких підстав для звільнення від покарання.

Як вкажує Р. О. Мовчан, суб'єктами кримінального правопорушення можуть бути як військовослужбовці, так і цивільні особи, що беруть участь у веденні бойових дій або здійснюють контроль над окупованою територією. Особливе значення має командна відповідальність, що передбачає покарання не лише безпосередніх виконавців, а й осіб,

які віддають злочинні накази чи сприяють їх виконанню. У зв'язку з цим, міжнародна практика воєнної юстиції, зокрема юрисдикція Міжнародного кримінального суду, розглядає питання відповідальності військового та політичного керівництва за організацію та координацію злочинних дій [3, с.158].

Відповідно до нової редакції статті 438 КК України, санкції за порушення законів і звичаїв війни значно посилені. Якщо діяння спричинили загибель людини, винні особи можуть отримати покарання у вигляді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічного позбавлення волі. Це свідчить про усвідомлення державою особливої суспільної небезпеки таких правопорушень та необхідність їхньої жорсткої кримінально-правової оцінки.

Важливим аспектом кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 438 КК України є врахування норм міжнародного права. Зокрема, Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи, а також положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду містять визначення основних воєнних злочинів та механізмів притягнення винних осіб до відповідальності. Це означає, що національні суди мають керуватися не лише внутрішнім законодавством, а й міжнародними зобов'язаннями України у сфері воєнної юстиції [4, с.97].

Крім того, для розслідування воєнних злочинів важливе значення має документування злочинних діянь, збирання доказової бази та співпраця з міжнародними слідчими органами. Ефективність правозастосування у сфері воєнних злочинів багато в чому залежить від можливості належного збору доказів, зокрема використання супутникових знімків, свідчень очевидців, експертиз щодо використання заборонених видів зброї.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з наслідками воєнної агресії, проблема кваліфікації воєнних злочинів набуває особливого значення. Притягнення до відповідальності винних осіб, включаючи вищих посадових осіб держави-агресора, є не лише питанням справедливості, а й важливим чинником захисту міжнародного правопорядку та запобігання подальшим злочинам.

Таким чином, кримінально-правова характеристика порушення законів і звичаїв війни включає комплексний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак цього злочину, його юридичної кваліфікації та правових наслідків. Посилення кримінальної відповідальності та активна імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство сприяють підвищенню ефективності боротьби з воєнними злочинами та забезпеченню невідворотності покарання для винних осіб.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: кодекс від 03.04.2001, URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 03.02.2025 р.).
2. Порушення законів та звичаїв війни: особливості кваліфікації ст. 438 КК України проаналізувала суддя ВС Наталія Марчук. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1345046/> (дата звернення 03.02.2025 р.).
3. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
4. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни. Практичний посібник. Чернявський С.С., Вознюк А.А., Жук І.В., Таран О.В., Осуховський Р.В., Арешонков В.В., Атаманчук В.М., Малиш І.Г. Київ: ТОВ «Видавництво «Норма права», 2023. 322 с.

Капустіна Марієтта Владиславівна,
*старший науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України,
кандидат юридичних наук,
доцент*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ

Сучасний світ вступив у нову фазу інформаційної епохи, пов'язану з тотальною цифровізацією суспільства. Цифрове середовище сьогодні проникає в кожен галузь професійної діяльності. Діяльність органів правопорядку не є виключенням. Завдяки розвитку цифрових і мережевих технологій співробітники органів правопорядку вимушені працювати з інформацією в цифровій формі з різноманітних технічних пристроїв і телекомунікаційних мереж. Крім того, в сучасному цифровому світі використання цифрової інформації іноді стає єдиною можливістю сформулювати належну доказову базу та здійснити правосуддя. Повсюдна цифровізація суспільних відносин позначилася і на злочинності та способах протидії цьому явищу. Так, злочинці дуже активно та продуктивно застосовують інформаційно-телекомунікаційний простір, як майданчик для готування, вчинення та приховування кримінальних правопорушень, координують свою злочинну діяльність за допомогою сучасних технічних засобів, тим самим залишаючи цифрові сліди. Слід зазначити, що за допомогою комп'ютерної, цифрової техніки та інформаційно-телекомунікаційних систем вчиняється величезна кількість кримінальних правопорушень, механізм яких встановити часто досить складно.

Вивчення та аналіз наукової літератури з окресленої проблематики та судово-слідчої практики надає можливість виокремити наступні проблемні аспекти використання цифрової інформації (цифрових доказів) у кримінальному судочинстві:

1) відсутність єдиної термінології та єдиних підходів у визначенні понять «електронний документ», «електронний доказ», «цифровий документ», «цифровий доказ». Цей проблемний аспект полягає у тому, що по-перше, в літературних джерелах представлені різноманітні (авторські) визначення щодо кожного поняття [1, с. 211; 2, с. 125; 3, с. 257; 4, с. 82]; по-друге, деякі науковці та практики ототожнюють поняття «електронний документ» та «цифровий документ» [4, с. 178; 5], а інші навпаки наголошують, що ці поняття не є тотожними [6, с. 131]; по-третє, окрема група науковців, вважає що поняття «електронний документ» є ширшим ніж «цифровий документ» та охоплює його [7, с. 34]; по-четверте, деякі вчені пропонують використовувати інші терміни такі як «комп'ютерні докази», «комп'ютерні об'єкти» наголошуючи на тому, що ці дефініції суттєво не відрізняються від поняття «цифровий доказ» [8, с. 302];

2) недостатнє техніко-криміналістичне забезпечення. При здійсненні пошуку, виявлення, фіксації цифрової інформації майже завжди виникає необхідність у застосуванні різних за цільовим призначенням апаратно-програмних комп'ютерних

засобів. Безумовно, сьогодні створені й успішно використовуються у слідчо-експертній практиці різноманітні спеціалізовані апаратно-програмні комп'ютерні засоби для формування образів дисків та інших заходів цифрової криміналістики, серед яких, наприклад, EPOS DiskMaster, Tableau TD3 Forensic Imager та багато інших. Але, на жаль, вони не досить розповсюджені в практичних підрозділах органів правопорядку [9, с. 25];

3) відсутність достатньої кількості спеціалістів для залучення до проведення слідчих (розшукових) дій. При розслідуванні кримінальних правопорушень вчинених в інформаційному просторі нерідко виникають складні слідчі ситуації, які пов'язані з тим, що збирання цифрових доказів здійснюється з різних джерел. Крім того, цифрові докази можуть бути нестійкими за природою. Вони можуть змінюватися, псуватися або руйнуватися під час неправильного оброблення або перевірення. Неправильна робота цифрових пристроїв для оброблення може зробити потенційні цифрові докази, яка містять ці прилади, непридатними. В таких ситуаціях залучення спеціаліста є необхідним.

Окреслені проблеми використання цифрової інформації (цифрових доказів) у кримінальному судочинстві на сьогодні потребують негайного вирішення. Для подолання та вирішення окреслених проблем вважаємо за необхідно запропонувати наступні пропозиції: уніфікувати термінологічний апарат цифрової криміналістики; визначити єдині критерії визнання цифрових доказів належними та допустимими, урегулювати це питання на законодавчому рівні та шляхом надання відповідних єдиних судових роз'яснень; забезпечити органи правопорядку новітніми техніко-криміналістичними засобами, розробка яких має ґрунтуватися на положеннях цифрової криміналістики, узагальненні та аналізі передової національної й міжнародної судово-слідчої практики, досягненнях науково-технічного прогресу; активно використовувати спеціальні знання в сфері цифрових та інформаційних технологій, здійснювати належну фахову підготовку окремих суб'єктів доказування; розробити або удосконалити криміналістичні рекомендації щодо роботи з цифровими доказами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сіренко О.В. Електронні докази у кримінальному провадженні. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 14. С. 208-214
2. Ахтирська Н.М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. Вип. 36 (2). С. 123-125.
3. Цехан Д.М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 256-260.
4. Хом'яченко С.І., Часова Т.О. Використання електронних доказів у кримінальному процесі. Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал. 2020. 11 (2). С. 175-181.
5. Аналіз судової практики місцевих судів м. Харкова і Харківської області, Апеляційного суду Харківської області та Харківського апеляційного суду щодо використання електронних доказів (доказів вчинення злочину, які можна отримати в електронній формі) 172 по справам, які перебували на розгляді у 2018 та 2019 роках/ вик. Грошева О.Ю., Луїніна О.В. URL: https://hra.court.gov.ua/sud4818/inshe/inf_court/uzag20k1

6. Авдєєва Г., Живуцька-Козловська Е. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 1 (30). С. 126-143.

7. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні: колективна монографія / А. В. Гутник, А. Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 204 с.

8. Крицька І.О. Речові докази та цифрова інформація: поняття та співвідношення. Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 301–305.

9. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / [М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Хахановський та ін.]; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

Конончук Богдана Ростиславівна
здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ПОНЯТТЯ І ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Провадження будь-якого процесу – це закріплена відповідним нормативно- правовим актом (Цивільним процесуальним кодексом, Кодексом адміністративного судочинства, Кодексом України про адміністративні правопорушення, іншим кодексом) сукупність специфічних правил, за якими у межах конкретного виду процесу розглядається та вирішується справа у певній судовій інстанції; або ж це система процесуальних дій, об'єднаних кінцевою процесуальною метою (розгляд і вирішення справи), наприклад, підготовка, прийняття проектів актів Кабінету Міністрів визначена Регламентом Кабінету Міністрів України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2011 р. № 1156).

Провадження – це головний елемент процесу, який становить системне утворення, комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій, що:

- утворюють певну сукупність процесуальних правовідносин, які вирізняються предметною характеристикою і взаємозв'язком із відповідними матеріальними правовідносинами;
- зумовлюють необхідність встановлення, доказування, а також обґрунтування всіх обставин і фактичних даних відповідної юридичної справи;
- обумовлюють необхідність закріплення, офіційного оформлення отриманих процесуальних результатів у відповідних актах-документах.

Отже, адміністративне провадження – це врегульована адміністративно-процесуальними нормами послідовна діяльність публічної адміністрації з розгляду та вирішення тих чи інших однорідних груп адміністративних справ.

У Законі України «Про адміністративну процедуру» адміністративне провадження визначається як сукупність процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акта.

Адміністративний процес складається з проваджень. Треба визнати, що термін «адміністративне провадження» має різне смислове навантаження. По-перше, це певні правовідносини, що охороняються названим провадженням та відрізняються предметною характеристикою і спорідненістю з відповідними матеріальними відносинами. По-друге, під терміном «провадження» розуміють і відмінний від інших проваджень порядок розгляду юридичних справ. По-третє, цей термін означає прийняття у справі рішення, яке розрізняється з рішенням в іншому провадженні.

Загалом, провадження в справах про адміністративні правопорушення - це діяльність державних та інших уповноважених суб'єктів, яка врегульована адміністративно-процесуальними нормами щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, застосування адміністративних стягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Класифікація адміністративних проваджень. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec14.html
2. Адміністративний процес і адміністративне провадження: теорія та поняття. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9211/>

УДК: 347.918

Надієнко Олена Іванівна,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри кримінального,
цивільного та міжнародного права

*Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя*

РОЛЬ ФРЕНКА САНДЕРА У ВДОСКОНАЛЕННІ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕДУР

Проблеми, пов'язані з ефективним вирішенням цивільних спорів, обумовлюють необхідність пошуку альтернативних механізмів. Одним з них вбачається так званий «multidoor courthouse», або «суд з багатьма дверима», що набуває поширення в сучасних правових системах. Він, зокрема, забезпечує сприяння альтернативному вирішенню спорів шляхом залучення таких методів, як посередництво, консультації та арбітраж. Може, при впровадженні в українське законодавство, принести ряд переваг, зокрема прискорення процесу, зниження витрат і підвищення довіри учасників до системи правосуддя. Зрештою, може сприяти підвищенню довіри громадян до правосуддя.

Фундатором ідеї «суду з багатьма дверима» є американський професор Ф. Сандер. У 70-х роках двадцятого століття американська система правосуддя переживала справжню кризу, і з метою її подолання у 1976 р. Ф. Сандер оприлюднив концепцію multi-door courthouse – «суду з багатьма дверима». Ідея полягала у зміні підходу до організації правосуддя і створенні судів, у яких передбачалася, окрім звичного судового розгляду, альтернатива з кількох варіантів вирішення спорів.

Важливим історичним документом була доповідь професора Ф. Сандера, який представив ідею «будинку правосуддя з багатьма дверима» [1]. У такому суді спеціальний службовець попередньо переглядав би позови, що надійшли до суду, і пропонував би сторонам обрати з безлічі варіантів такий метод вирішення спорів, який найповніше задовольняв би їхні потреби в конкретному спорі [2, с. 227–228].

На думку Ф. Сандера, суд є універсальним, але часто неефективним способом вирішення конфліктів. Проте в умовах відсутності альтернативи люди змушені звертатися до суду.

Ф. Сандер запропонував змінити систему вирішення спорів таким чином, щоб вона максимально відповідала інтересам учасників. Замість «одних дверей», що ведуть до відновлення справедливості через судовий процес, Ф. Сандер запропонував створити «кілька дверей» – альтернативи судовому процесу, зокрема, й доступ до медіації. Медіація, на його думку, мала стати однією з послуг, що надаються судом як установою по врегулюванню спорів.

На основі концепції «безлічі дверей» в американських судах було створено служби для попереднього аналізу спору, які, дослідивши справу, давали сторонам рекомендації

щодо найкращої в їхньому випадку процедури, а також інформували про відповідні організації та порядок звернення до їхніх послуг [3, с. 73].

Одним з показників цінності ідей Ф. Сандера є висловлювання його колег, які зазначали: «Він є рідкісною людиною, яка своїми думками та зусиллями справді змінила цю країну і світ на краще. Френк Е. А. Сандер – одна з таких трансформаційних постатей, людина, яка протягом майже 40 років розвивала галузь вирішення спорів, яку сьогодні вважають одним з найважливіших зрушень в американському праві. Вдихнувши життя у його ідеї та зусилля, вирішення юридичних проблем стає швидшим, людянішим, ефективнішим та менш витратним для жителів Сполучених Штатів та по всьому світу» [4].

В суворому розумінні, висловлення «суд з багатьма дверима» не є альтернативним методом вирішення спорів; це скоріше програма, що діє в різних штатах США. Її мета полягає у досягненні найбільш ефективного використання різних способів вирішення спорів, примирення сторін і зменшення кількості справ, які потрапляють до суду, але можуть бути вирішені без нього.

У рамках цієї програми у багатьох штатах США були створені спеціальні центри при судах, завдання яких полягає у попередній оцінці суперечок, які надходять до суду, і виборі найбільш прийняттого способу їх вирішення. Фахівці цих центрів аналізують спір, який буде переданий до конкретного суду, проводять консультації зі сторонами, вивчають необхідні матеріали справи і потім рекомендують використання певного методу вирішення спорів. Отже, сторонам рекомендується найбільш відповідна альтернатива судового процесу, яка може бути використана для вирішення спору та уникнення судового розгляду. Ця альтернатива часто називається «двері з суду» [5].

За своєю суттю «суд з багатьма дверима» прагне усунути недоліки традиційної судової системи, пропонуючи низку альтернативних механізмів вирішення спорів. Однією з його головних переваг є здатність сприяти створенню середовища для співпраці для вирішення спорів. Ще однією перевагою «суду з багатьма дверима» є його потенціал для оптимізації та прискорення вирішення спорів.

Досвід США свідчить про позитивний вплив «суду з багатьма дверима» на процеси вирішення спорів. Впровадження ідей Ф. Сандера в українську систему юстиції може стати важливим кроком вперед, сприяючи швидкому, ефективному та справедливому вирішенню спорів. Проте, перед впровадженням «Суду з багатьма дверима» в Україні, необхідно врахувати ряд факторів – налагодження відповідної правової бази, навчання фахівців з вирішення спорів, створення відповідної інфраструктури для підтримки альтернативних методів вирішення спорів.

Загалом, «суд з багатьма дверима» відкриває нові перспективи для нашої країни, обумовлює зміни в правовій культурі та сприяє побудові мирного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Sander, F. Dispute Resolution within and outside the Courts: an Overview of U. S. Experience. Attorneys General and New Methods of Dispute Resolution. National Association of Attorneys General and ABA. 1990. URL: <https://scholarship.law.ufl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2472&context=flr>
2. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації в зарубіжних країнах. Право України. 2011. № 11–12. С. 225–234.

3. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Textbook_on_Mediation_for_Law_Schools.pdf

4. Frank Sander and the Multidoor Courthouse. September 11, 2019 by Colin Rule. Tyler. Technologies. URL: <https://www.tylertech.com/resources/blog-articles/frank-sander-and-the-multidoor-courthouse>

5. Multi-door courthouse and the benefit negotiation brings to litigation. By Pon Staff – on august 22nd, 2019. International negotiation. Harvard Law School. URL: <https://www.pon.harvard.edu/daily/international-negotiation-daily/a-discussion-with-frank-sander-about-the-multi-door-courthouse>

Постна Є.С.
*здобувач вищої освіти 4 року навчання
освітнього ступеня бакалавр ННІМПтаМ НУОМА
Науковий керівник: Ізбаиш О.О.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін НУОМА*

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження криптовалют із правової точки зору наразі обумовлена численними факторами. Фінансовий світ перебуває під впливом змін, що обумовлює зріст популярності криптовалют серед компаній, які прагнуть швидких, безпечних, а також вигідних фінансових операцій.

Раніше Bitcoin й інші цифрові активи розглядалися суспільством як спекулятивний інструмент, однак в реаліях сьогодення вони відкривають численні можливості.

У звіті Coinmarketcap зазначається, що загальна капіталізація криптовалютного ринку у 2024 році перевищила \$3 трильйони – такі показники демонструють стрімке зростання інтересу з боку інвесторів та бізнесу. Варто звісно визнати, що ще 10 років тому криптовалюти вважалися досить екзотичним експериментом – проте вже сьогодні вони виступають в якості потужного фінансового інструменту. Наразі компанії зі всього світу починають приймати криптовалюту як засіб оплати, вона використовується для міжнародних платежів й тримається на активах користувачів для захисту від інфляції. Можна побачити, що бізнеси все частіше впроваджують цифрові активи у свою фінансову модель – зазначене стосується як малих інтернет-магазинів, так і всім відомих Microsoft та Tesla [11].

Процентні показники та статистичні дослідження також підтверджують актуальність криптовалют. Зазначається, що 68% крупних технологічних компаній вважають її стратегічним активом. Вже більше ніж 15 000 бізнесів у світі приймають Bitcoin як спосіб оплати [11].

Однак, варто зауважити, що не зважаючи на інноваційний потенціал і розвиток блокчейн-технологій, криптовалютного ринку зокрема, традиційні правові норми не повністю відповідають цій новій цифровій реальності. Наприклад, більшість країн досі не мають узгодженого правового підходу до криптовалют, що викликає багато невизначеностей. Необхідно наголосити також на певних фінансових ризиках, а також на використанні криптовалют у злочинних схемах.

Однак, криптовалюта може бути як ризиком, так і можливістю як для окремих осіб, так і для держави в цілому. Зважаючи на окреслене, актуальними є дослідження криптовалютного ринку з правової точки зору, розробка законодавчих рішень, що забезпечуватимуть баланс між інноваціями та правопорядком.

Дослідження криптовалюти має особливе значення особливо для України, адже багато українських IT-спеціалістів працюють із нею – сприятливе законодавство тільки розвиватиме цей ринок. Експертами Chainalysis щорічно публікується звіт The Geography

of Crypto. Так, ними було опубліковано останній звіт The 2024 Geography of Crypto (Географія криптовалют 2024), який наочно демонструє, як цифрові валюти змінюють світову фінансову систему. У його основі лежить Глобальний індекс сприйняття криптовалют, що не тільки відображає статичні дані, а надає повну оцінку того, наскільки глибоко криптовалюти інтегровані в економіку різних країн і регіонів [4].

Нові дані від Chainalysis і Triple A Technologies підтверджують глобальне зростання інтересу до криптовалют. За даними звіту «Стан володіння криптовалютою у світі у 2024 році» (State of Cryptocurrency Ownership Worldwide in 2024), сьогодні вже 562 млн людей володіють цифровими валютами, що на 34% більше, ніж було у 2023-му році (420 млн) – це приблизно 6,8% населення планети [4].

Україна опинилася на 6 місці в даному рейтингу. Таким чином наша країна використовує цифрові валюти як фінансовий порятунок в умовах геополітичного хаосу. В Україні прийняття криптовалют значно зросло в міру того, як триває війна, адже українці стикаються з численними проблемами, серед яких висока інфляція та нестабільність гривні [4].

Однак, зазначені показники також свідчать про значний потенціал України у створенні ринків капіталу. Віртуальні об'єкти наразі перетворилися на окремий об'єкт регулювання, що зайняв особливе місце між інформацією та об'єктами інтелектуальної власності. Усе окреслене призводить до потреби у визначенні системи оподаткування, синхронізації з іншими нормативними актами, запровадженні механізму захисту прав та інтересів інвесторів, а також розробки гнучкої нормативно-правової бази для утворення прогресивного правового регулювання, що відповідатиме сучасним реаліям [7, с. 40].

Актуальність дослідження криптовалют підтверджується й численними нововведеннями, що очікуються на території України. Так, наприклад, Національний банк України здійснює дослідження цифрових валют центральних банків та працює над створенням власної цифрової форми гривні – е-гривні [13].

Не зважаючи на високу активність децентралізованого фінансового сектору та визнання криптовалют платіжним засобом де-факто, правовий статус криптовалют в Україні залишається невизначеним [9, с. 208]. Окрім цього, обговоренню досі підлягає і розуміння самого терміну «криптовалюта».

Сама ідея та розробка першої криптовалюти пов'язана з ім'ям Сатоші Накамото, що планував створити «строго однорангові електронні гроші». Основною перевагою мала стати відсутність посередництва під час транзакцій, а також мінімальна схильність до стороннього втручання. Біткоїн (цифрова валюта) мав нести крапці якості готівки у цифровий простір, що доповнювались би надійною монетарною політикою, яка виключала б раптову інфляцію. Поставленої мети вдалося дійти за допомогою розподіленої тимчасової мережі без жодної точки уразливості, хешування, цифрового підпису, а також доказу роботи [8, с. 127].

Наразі певними науковцями криптовалюта відноситься до «віртуальної валюти», що є інноваційною мережею платежів та новим видом грошей. Інші вчені визнають її лише в якості «цифрового активу» [8, с. 127].

Вченим Железняком О. вказується, що криптовалюта виступає як «сукупність технологічних, фінансових та правових елементів, що формують новий вид активу, який потребує комплексного підходу до регулювання».

Професором Миколою Кучерявенко криптовалюта розглядається як особливий вид цифрового активу, який функціонує на основі децентралізованих технологій, зокрема блокчейну, і не має матеріальної форми. Він звертає увагу на те, що криптовалюта, з одного боку, є засобом обміну, подібним до традиційних грошей, але, з іншого боку, вона відрізняється від класичних валют через відсутність централізованого емітента та регулятора.

Іноземні дослідники Джефрі Ховелл/Jeffrey Howell та Крістофер Брімбл/ Christopher Brimble розглядають криптовалюту як новий фінансовий інструмент, що виходить за межі традиційних правових категорій і що вимагає перегляду існуючих нормативних рамок на міжнародному рівні [12, с. 265].

Мінімум п'ять різних термінів для позначення криптовалют активно використовуються у фінансовому праві: «токени», «коїни», «віртуальні валюти», «криптоактиви», «цифрові валюти».

Перша спроба правового врегулювання належить Європейському центральному банку (ЕЦБ). У звіті 2012 року ЕЦБ було розглянуто віртуальні валюти, що використовуються в онлайн-іграх – тоді криптовалюту було віднесено до категорії віртуальних валют. Зазначається, що у 2014 році термін «криптовалюта» набув ще більшого поширення, проте більш уживаним все одно залишалось поняття «віртуальна валюта» [3, с. 223].

Важливим етапом стала також публікація звіту від FATF – Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. У зазначеному звіті було акцентовано увагу на ризиках, що пов'язані із віртуальними валютами. Цією ж групою було запроваджено рекомендації стосовно запобігання використанню криптовалют у цілях відмивання грошей, а також фінансування тероризму [3, с. 223].

Варто зазначити, що досі відсутній єдиний підхід до визначення криптовалют навіть на міжнародному рівні, що значно ускладнює процес їх регулювання, особливо в контексті міжнародних транзакцій [3, с. 223].

Не зважаючи на актуальність криптовалюти для українців, законодавство нашої країни досить довго проходило шлях від невизнання криптовалют до намагання врегулювати цю сферу. У 2014 році Національним банком України було випущено лист-роз'яснення, у якому криптовалюта Bitcoin визначалася в якості «грошового сурогату, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства». Серед негативних чинників зазначалася широка можливість здійснення «протиправних дій, у тому числі відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму» [15].

У 2017 році до парламенту України було подано два законопроекти щодо регулювання криптовалют на території країни: «Про обіг криптовалют в Україні» та «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні». Зазначені законопроекти були відхилені через потребу в доопрацюванні багатьох аспектів [14, с. 304].

Вже у 2020 році було внесено зміни до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення». Завдяки цим змінам було отримано визначення поняття криптовалюти як віртуальноого активу, а саме: «цифровий вираз вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переводити, і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». Зазначене надало поштовх процесу легалізації криптовалюти та її подальшого правового регулювання [6, с. 102].

Іноді вітчизняні дослідники прирівнюють криптовалюту до гривні та долара, що є засобами платежу. Відповідно до ст. 192 Цивільного кодексу України «законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня». У частині 2 цієї ж статті йдеться про можливість використання на території України й іноземної валюти [1].

Аналізуючи ст. 1 ЗУ «Про валюту і валютні операції», можна дійти висновку, що законодавець розрізняє іноземну та національну валюту. Національна валюта включає в себе грошові знаки грошової одиниці України; кошти на рахунках у банках та інших фінансових установах, виражені у гривні; електронні гроші, номіновані у гривні; цифрові гроші Національного банку України [2].

Однак, ані «цифрові кошти», ані «електронні кошти» не є криптовалютою. У 2017 році була спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні, які зазначили, що незважаючи на існування в світі численних практик використання криптовалют у якості міри вартості, засобу обміну та накопичення, її складна правова природа не дозволяє ототожнити її з будь-яким із суміжних понять (грошові кошти, валюта, валютна цінність, законний платіжний засіб, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат тощо) [10, с. 199].

Неймовірно важливим кроком до визначення правового статусу й детінізації ринку криптовалют стало підписання Президентом України Закону України «Про віртуальні активи» №2074-IX від 15 березня 2022 року. Проблемним аспектом залишається той факт, що він набирає чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами». Мінцифри активно працює над змінами до Податкового та Цивільного кодексів, щоб забезпечити повноцінний запуск ринку віртуальних активів [15].

Необхідно відмітити, що навіть майбутній закон не позбавлений недоліків, які пропонується доопрацьовувати та змінювати, проте за загальними прогнозами набуття чинності ЗУ «Про віртуальні активи» має привнести чимало переваг. Серед окреслених позитивних аспектів виділяють: сприяння ефективному розвитку ринку віртуальних активів; збільшення надходження до державного бюджету через оподаткування операцій з криптовалютою; надання можливості фізичним та юридичним особам на території України, які фактично володіють віртуальними активами, розпоряджатись ними згідно із чинним законодавством; сприяння розбудові ринкової інфраструктури віртуальних активів на основі вже наявного світового досвіду, побудові в Україні принципово нових регуляторних механізмів; забезпечення можливості надання учасникам ринку віртуальних активів безпечних та якісних послуг; сприяння збільшенню інвестицій в економіку України; зменшення частки тіньової економіки, що пов'язана з інвестиціями у віртуальні активи фізичних та юридичних осіб в Україні [15].

Необхідно відмітити той факт, що дослідження та правове врегулювання статусу криптовалюти є надзвичайно важливим саме для України під час війни, зважаючи на фінансову підтримку армії та гуманітарних ініціатив, можливість зменшення залежності від традиційної банківської системи, а також майбутню привабливість для інвесторів та розвиток цифрової економіки.

Відзначається, що від повномасштабної військової агресії віртуальні активи отримали ще більшої актуальності. Так, для збирання пожертв на підтримку України у віртуальних

активах на базі криптобіржі Kuna створено Криптовалютний фонд благодійних організацій України, проєкт UNITED24 та проєкт Aid For Ukraine (започатковано Міністерством цифрової трансформації України разом із Біткоїн-біржею FTX і сервіс-стейкінгом Everstake). Пожертви відбуваються також і в криптовалютах – кошти від їх конвертації зараховуються на рахунки НБУ, а потім спрямовуються профільними міністерствами відповідно до потреб за відповідними напрямками. Окрім цього, Міністерство цифрової трансформації України відкрило гаманці у криптовалюті Polkadot (DOT) та DOGE. Відповідно до офіційного вебсайту цього органу ці гаманці є «офіційними гаманцями міністерства» [7, с. 41].

Зважаючи на вище окреслене, актуальність та важливість використання переваг криптовалют є безсумнівною. Постає проблема в отриманні таких переваг, адже за відсутності законодавства з обігу віртуальних активів, порядку відкриття органами державної влади гаманців у криптовалюті, вказані дії уповноважених органів державної влади можуть бути кваліфіковані як такі, що суперечать ч. 2 ст. 19 Конституції України, бо згідно цієї конституційної норми, «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Згідно відступу від ч. 2 ст. 19 Конституції України слід вважати й випадки, коли військові адміністрації як тимчасові державні органи у співпраці, наприклад, із провідною біржею криптовалют «Binance», забезпечують фінансовою допомогою у криптовалюті внутрішньо переміщених осіб [7, с. 42].

На думку багатьох дослідників, є декілька напрямків удосконалення нормативно-правового регулювання криптовалютних відносин в Україні. По-перше, упорядкування термінологічної бази. По-друге, внесення змін у Цивільний кодекс України, що передбачатиме перелік того, що можна робити з криптовалютними активами. По-третє, внесення змін до нормативно-правових актів у сфері господарського та банківського законодавства щодо встановлення дозволу юридичним особам на роботу з криптовалютою. По-четверте, регламентація оподаткування криптовалютних операцій. По-п'яте, встановлення кримінальної відповідальності за злочинні дії з криптовалютою [5, с. 5].

Таким чином, на даний момент криптовалюта в Україні має високий потенціал, проте без чіткої правової бази її повний розвиток обмежений. Наразі держава має більше опікуватись сприятливими умовами для бізнесу, інвесторів та користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1) Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

2) Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 26.02.2025).

3) Бабич С.Ю., Ліптуга В.О. Фінансово-правове регулювання обігу віртуальних валют. Ужгородського Національного Університету. 2024. Випуск 86: частина 3. С. 221–226.

4) Географія криптовалют 2024: новий звіт від Chainalysis. GN Crypto. 2024. URL: <https://www.gncrypto.news/ua/news/a-world-of-crypto-the-2024-geography-of-crypto-report/> (дата звернення: 26.02.2025).

5) Ковтун В. В., Овсієнко О. В. Криптовалютні відносини в Україні: економіко-правовий аналіз. Економіка та суспільство. 2021. Випуск № 31. 7 с.

6) Коломицька Д. В. Правове регулювання криптовалюти в Україні. Актуальні проблеми та перспективи розвитку юридичної науки, освіти та технологій у XXI столітті в дослідженнях молодих учених. Харків, 2023. С. 101–103.

7) Левицький В. О., Радинський С. В., Радинська С. С. Нормативно-правове регулювання ринку криптовалют та діяльності криптобірж в Україні та світі. Інноваційна економіка. 2023. № 3. С. 38–43.

8) Мамуненко М. С., Жмай О. В. Переваги та недоліки застосування криптовалюти в умовах сучасної ринкової економіки в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2019. Випуск 26: частина 1. С. 127–130.

9) Марченко В., Домбровська А. Деякі аспекти правового врегулювання обігу криптовалют в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Випуск 80: частина 1. С. 203–210.

10) Нескороджена Л. Л., Бонь Б. О., Кононець О. М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 3. С. 197–200.

11) Переваги та ризики використання криптовалют у бізнесі. 2024. URL: https://listhub.top/blog/all-news/perevagy-ta-ryzyky-vykorystannya-kryptovalyut-u-biznesi/?utm_source=google&utm_medium=Tuluko-UA&utm_campaign=crypto&utm_content=733987777143&utm_term (дата звернення: 26.02.2025).

12) Переверзєв Д. В. Стан та перспективи нормативно-правового врегулювання обігу криптовалют в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 8. С. 264–267.

13) Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення: 26.02.2025).

14) Рафальська А. М., Букіна В. О. Перспективи розвитку криптовалют в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 5. С. 301–305.

15) Регулювання ринку криптовалюти в Україні. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. 2023. URL: <https://law.chnu.edu.ua/rehulivannia-rynku-kryptovaliuty-v-ukraini/#> (дата звернення: 26.02.2025).

Хименко Анастасія Олексіївна
аспірантка

Державний торговельно-економічний університет

ГЕНЕЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Відповідно до визначення, яке міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови «генезис» - означає походження, виникнення, становлення [1, с. 230].

14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про запобігання корупції». Вказаний нормативно-правовий акт визначив правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [2]. В ньому містилася важлива новела - було встановлено обов'язок осіб (ч. 1 ст. 45 Закону) щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік за формою, що визначається НАЗК [2].

У зв'язку з вищезазначеними змінами було запроваджено кримінальну відповідальність на підставі п. 3 ч. 5 розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» доповнено в Кримінальний кодекс України новелою, а саме: статтю 366-1 «Декларування недостовірної інформації», яка набрала чинності 26 квітня 2015 року. Вказана дата стала точкою відліку в генезі декларування недостовірної інформації [3].

У першій редакції стаття 366-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) мала такий вигляд:

«Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації - карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [3].

Багато науковців піддали критиці не лише редакцію ст. 366-1 КК України, але також доцільність криміналізації цього діяння. Попович В. П. зазначала, що криміналізація декларування недостовірної інформації не досягає того рівня суспільної небезпечності, щоб визнаватися кримінальним правопорушенням, як того вимагає ч. 1 ст. 11 КК України. На думку, Попович В. П., у цьому випадку доцільно було б залишити чинну редакцію статті 172-6 Кодексу

України про адміністративні правопорушення, відповідно до якої, адміністративним проступком, у тому числі, визнається подання завідомо недостовірних відомостей [4].

Інакшу позицію висловлював Польшкін К. К., адже криміналізація декларування недостовірної інформації є ефективним способом захисту нової моделі фінансового контролю в рамках державної програми боротьби з корупцією [5, с. 150].

Таким чином, науковці мали різні позиції щодо єдиного бачення підстав для доцільності криміналізації декларування недостовірної інформації.

Наступною подією, яка вплинула на генезу декларування недостовірної інформації стало винесення 27 жовтня 2020 року Конституційним судом (далі – КСУ) рішення № 13-р/2020 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України [6].

Вищезазначене рішення зумовило виключення ст. 366-1 КК України на підставі Закону України від. 04.12.2020 № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [7].

Задоя К. П. зауважила, що Рішення № 13-р/2020 на певний час створило серйозний пролом в системі заходів протидії корупції та породило так звану конституційну кризу, одержало вкрай негативні оцінки від іноземних держав та міжнародних організацій, перед якими Україна брала зобов'язання щодо посилення протидії корупції, та спричинило так звану конституційну кризу [8, с. 100].

4 грудня 2020 року було прийнято Закон України № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», в якому було доповнено КК України статтею 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та статтею 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Вказані зміни набули чинності 30 грудня 2020 року.

Таким чином, з початку 2021 року декларування недостовірної інформації було знову криміналізовано. Законом України від 29 червня 2021 року № 1576-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» в примітку до ст. 45 КК України було внесено зміни, якими також передбачено перелік кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, до яких віднесено і декларування недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України) [9].

Таким чином, 26 квітня 2015 року стала точкою відліку в генезі декларування недостовірної інформації. Законодавчі положення, що встановлювали та встановлюють кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації змінювалися та вдосконалювалися. Водночас наукові дослідження вітчизняних науковців і правові висновки Конституційного Суду України виявили недоліки, які частково були усунені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>.
2. Про запобігання корупції: Закону України від 14.20.2014 №. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. Дата звернення: 21.02.2024.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Дата оновлення: 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. Дата звернення: 22.02.2025.
4. Попович В. М. Окремі проблеми встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Репозитарій Національного Авіаційного Університету. Юридичний інститут. Матеріали конференцій. 2015. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstreams/0a72e867-0940-4761-b23a-25834956cbca/download>.
6. Полькін К. К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. № 1. С. 142-155. URL: <https://luhbulletin.dnuvs.ukr.education/index.php/main/issue/view/40/38>.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 № 13-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.20 № 1074-IX. Дата оновлення: 04.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>. Дата звернення: 23.02.2025.
9. Задоя К. П. Проблеми обґрунтованості рішення конституційного суду України щодо визнання неконституційною статті 366-1 Кримінального кодексу України. Знання європейського права. 2022. № 1. С. 99–104. URL: http://www.jes.nuoua.od.ua/archive/1_2022/20.pdf.
10. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 29.06.2021. № 1576-IX. Дата оновлення: 29.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#Text>. Дата звернення: 25.02.2025.